

Inhoudsopgave

Inleiding.....	2
1. Juridisch kader	3
2. Operationele strategie	9
3. Veiligheidsnorm van 10^{-5}	14
4. Leveringszekerheid, afbouw en capaciteitsbehoefte	25
5. Tempo versterken gebouwen	43
6. Maatschappelijke ontwrichting	51
6a. Schadeafhandeling en waardedaling	51
6b. Subjectieve veiligheid, gezondheidsklachten en perspectief	79
7. Grondrechten.....	84
8. Overig.....	85

Inleiding

Dit is de Nota van Antwoord behorende bij het vaststellingsbesluit Groningenveld voor het gasjaar 2022-2023. Het ontwerpbesluit heeft van 25 juni tot en met 5 augustus 2022 ter inzage gelegen bij de gemeenten Eemsdelta en Midden-Groningen en de provincies Groningen en Drenthe. Het ontwerpvaststellingsbesluit was ook digitaal te raadplegen op de website van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (www.rvo.nl/gaswinning-groningen). Tevens is er een online informatiesessie over de gaswinning in Groningen en het vaststellingsbesluit georganiseerd op 30 juni 2022.

In totaal zijn er 28 zienswijzen ingediend. De zienswijzen zijn gepubliceerd op www.rvo.nl/gaswinning-groningen. Alle ingediende zienswijzen en reacties van overheden zijn geregistreerd en van een nummer voorzien. Aan de indieners is een ontvangstbevestiging verzonden met daarin een registratienummer. De zienswijzen zijn per thema opgesplitst in deelzienswijzen. Daarna zijn de deelzienswijzen die betrekking hebben op een vergelijkbaar onderwerp gebundeld. In deze Nota van antwoord zijn de deelzienswijzen van een antwoord voorzien. Aan de hand van het registratienummer kunnen indieners in deze Nota van Antwoord het antwoord op de zienswijze, of de antwoorden op de deelzienswijzen waarin de zienswijze is opgedeeld, opzoeken.

1. Juridisch kader

	Registratienr. zienswijze(n)	Samenvatting	Tekst
1	202200337	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener is van mening dat belanghebbenden onvoldoende in staat worden gesteld om adequaat een zienswijze in te dienen, doordat de termijn in het zomerreces valt. Indiener roept de staatssecretaris van Economische Zaken en Klimaat (hierna: EZK) op om in de huidige en toekomstige procedures rekening te houden met de algemene beginselen van behoorlijk bestuur en het Gronings Sociaal Handvest.</p> <p><i>Onderbouwing: Graag willen wij benadrukken dat de gestelde termijn voor het indienen van een zienswijze binnen het zomerreces van ons college en onze gemeenteraad valt. Belanghebbenden worden hierdoor onvoldoende in staat gesteld om op adequate wijze een zienswijze in te dienen. Wij roepen u op om hier in deze huidige en toekomstige procedures rekening te houden met de Algemene Beginselen van Behoorlijk Bestuur en het op 11 juli 2022 door staatssecretaris van EZK Vijlbrief ondertekende Gronings Sociaal Handvest. De in dit handvest opgenomen uitgangspunten dienen als toetssteen voor alle voornemens, besluiten en afspraken die vanuit de wetgever, bestuurders en uitvoeringsinstanties de inwoners van de provincie Groningen raken. Wij vinden deze uitgangspunten niet te rijmen met de planning van voorliggende besluitvormingsprocedure.</i></p>
		Antwoord	<p>Sinds 2019 wordt jaarlijks een vaststellingsbesluit inzake de gaswinning uit het Groningenveld genomen. Het is van belang dat dit besluit er ligt voordat het nieuwe gasjaar start (1 oktober). Het totstandkomingproces van dit besluit geschiedt binnen de kaders van de Algemene wet bestuursrecht en de Mijnbouwwet en houdt rekening met de uitgangspunten van het Gronings Sociaal Handvest. Het proces bestaat uit een aantal stappen met wettelijke termijnen en er is een divers aantal partijen, waaronder de wettelijke adviseurs, bij betrokken. Waar mogelijk wordt er rekening gehouden met recesperiodes. Helaas is het onvermijdelijk dat de zienswijzeperiode voor een deel in het reces valt. De planning wordt daarom altijd vroegtijdig met de betrokken partijen afgestemd. Daarnaast zijn dit jaar het ontwerpbesluit en de onderliggende documenten zo vroeg mogelijk, en voor de start van de terinzagelegging, openbaar gemaakt om iedereen zo veel mogelijk tijd te bieden een zienswijze in te dienen.</p>

2	202200354	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat de staat de toegang tot de rechter niet mag beperken omdat de mogelijkheid is geboden zienswijzen in te dienen.</p> <p>Onderbouwing: <i>Zijn er andere zaken die u naar voren wilt brengen? Nederland mag de toegang tot de rechter van belanghebbenden die willen opkomen tegen milieubesluiten waarop het Verdrag van Aarhus van toepassing is, niet beperken door de voorwaarde te stellen dat er een 'zienswijze' is ingediend in de fase van de inspra [einde, red.]</i></p>
		Antwoord	<p>Het instellen van beroep tegen het vaststellingsbesluit staat open voor alle belanghebbenden en is dus niet beperkt tot belanghebbenden die een zienswijze hebben ingediend.</p>
3	202200354	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener mist inzichten over de gezondheid en milieurisico's die genomen worden.</p> <p>Onderbouwing: <i>Zijn er zaken en/of belangen over het hoofd gezien? Ik krijg geen inzicht in de gezondheid- en milieu risico's die de minister neemt. Een Milieu Effecten Rapportage (MER) over de winningslocaties zou mij daarover 'onafhankelijk' inzicht in kunnen geven. Volgens het verdrag van Aarhus heb ik hier wel recht</i></p> <p><i>Wordt u geraakt in uw belang? Zo ja, kunt u aangeven hoe? Ja. geen inzicht in gezondheid- en milieu risico's. Althans geen onafhankelijke cijfers middels een MER of eigen 'onafhankelijk' onderzoek van de STAB. dus geen cijfers van de Nederlandse Aardolie Maatschappij (hierna: NAM) overnemen, anders belangenverstremgeling en in ieder geval niet onafhankel [einde, red.]</i></p>
		Antwoord	<p>In het vaststellingsbesluit Groningen 2022-2023 worden in paragraaf 5.6.3 de gezondheidsrisico's beschreven, onder andere aan de hand van het onderzoek van Groningens Perspectief. In dezelfde paragaaf worden ook maatregelen beschreven die het kabinet treft om de gezondheidsrisico's te beperken.</p> <p>Verder is voor het vaststellingsbesluit een MER-plicht niet aan de orde, zo heeft de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State in lijn met haar eerdere uitspraken geoordeeld op 24 augustus 2022 over het vaststellingsbesluit 2021-2022 (ECLI:NL:RVS:2022:2455, r.o. 43).</p>

4	202200366	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener verlangt van de staatsecretaris dat de mogelijkheid wordt geboden om met volledige kennis van zaken te beslissen of indiener zich tot de rechter zal wenden.</p> <p><i>Onderbouwing: Zoals reeds is vastgesteld is het huidige ontwerp besluit te voldoen aan de verplichtingen voortvloeiend uit het verdrag.</i></p> <p><i>Het beginsel van effectieve rechtsbescherming is door het Hof van Justitie als een algemeen beginsel van het unierecht omschreven. Het hof heeft bepaald dat lidstaten verantwoordelijk zijn voor de verwezenlijking van de doelstellen uit de door de Europese Unie opgelegd richtlijnen. Met als gevolg dat betrokken een beroep kunnen doen bij de nationale rechter ten behoeve van de aan hun erkend rechten uit het Europese recht. Het hof overwoog in het arrest Heylens een doeltreffende rechtsbescherming noodzaak is om te waarborgen tegen inbreuk van fundamentele rechten.</i></p> <p><i>Daarmede moeten betrokkenen, zoals onder getekenden tegen dergelijk inbreuken, zoals de invloed van deze ontwerp besluit op de hedendaagse leven, kunnen verdedigen. Wij mogen van de staatsecretaris verlangen ons de mogelijkheid te bieden om met volledige kennis van zaken te beslissen of wij ons tot de rechter wenden.</i></p>
		Antwoord	<p>In het vaststellingsbesluit is uiteengezet welke beslissingen ten aanzien van de gaswinning uit het Groningenveld voor het gasjaar 2022-2023 zijn genomen. Daarbij is inzichtelijk gemaakt hoe alle in de Mijnbouwwet opgenomen criteria zijn gewogen en hoe met de adviezen van de bij het besluit betrokken adviseurs is omgegaan. Tegen het definitieve besluit kan een belanghebbende in beroep te gaan.</p>
5	202200366	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat gezien het feit dat het huidige ontwerpbesluit een aantal gebreken toont, de staatssecretaris de gebreken dient te herstellen en wederom een nieuw ontwerp besluit ter inzage dient aan te bieden.</p> <p><i>Onderbouwing: Een basiscomponent van effectieve rechtsbescherming is de doeltreffend rechtsvoorziening en daarmede behoren tevens de bestuurlijke procedures. Het brengt met zich mee dat nationale bepalingen niet mogen leiden tot het onmogelijke of uiterst moeilijk maken van aanspraken die wij belanghebbende aan het Unierecht kunnen ontleen. (doeltreffendheid beginsel)</i></p>

			<p><i>Naast het beginsel van effectieve rechtsbescherming en het beginsel van doeltreffendheid staat het verdrag van Aarhus met de daarbij behorende richtlijnen. Het verdrag van Aarhus verleent toegang tot milieu-informatie van de overheid, de inspraak in de besluitvorming inzake milieu zaken en de toegang tot de rechter.</i></p> <p><i>De werking van het verdrag is gebaseerd op twee beginselen. Het eerste beginsel bepaalt dat het "betrokken publiek" een redelijk termijn krijgt om zich te laten informeren, zich gedurende de besluitvorming doeltreffend te kunnen voorbereiden en aan deze besluitvorming te kunnen deelnemen. Het tweede beginsel is gericht op het huidige moment van de bestuurlijke procedure, namelijk de reactie op het ontwerp besluit, daarmee bedoeld de inspraak procedure tegen de besluitvorming. Het moet voor het betrokken publiek mogelijk zijn om het besluit een daadwerkelijk wending te geven. Hierin is de toegang tot de rechter op grond van artikel negen van het verdrag van belang. Artikel 11 van richtlijn 2011/92 en artikel 2010/75 zijn een implementatie van artikel 9 van het verdrag. Deze artikelen bevatten dezelfde tekst als artikel 9 van het Aarhus verdrag.</i></p> <p><i>Uitzondering hierop is, dat de middelen, die door individuele personen ter onderbouwing van hun beroep worden aangevoerd, niet worden beperkt.</i></p> <p><i>Gezien het huidige ontwerpbesluit een aantal gebreken toont, ten aanzien van het volledigheid dient de staatssecretaris de gebreken te herstellen en wederom een nieuwe ontwerp besluit te inzage aanbieden.</i></p>
		Antwoord	<p>De zienswijze is een vorm van inspraak over het voorgenomen besluit. Een zienswijze kan ertoe leiden dat het bestuursorgaan een besluit neemt dat afwijkt van het ontwerp of afziet van het nemen van een besluit. Het ontwerpvaststellingsbesluit vertoont geen gebreken, het betreft een concept van het te nemen besluit en kan naar aanleiding van zienswijzen en voortschrijdend inzicht worden omgezet in een definitief besluit.</p> <p>Het wettelijk kader waaraan het vaststellingsbesluit wordt getoetst, wordt gevormd doorartikel 52d, tweede lid, van de Mijnbouwwet. Bij de vaststelling van de operationele strategie dient de staatssecretaris het veiligheidsbelang en het maatschappelijk belang dat verbonden is aan het niet kunnen voorzien van eindafnemers van de benodigde hoeveelheid laagcalorisch gas te betrekken. Daarbij kijkt de staatssecretaris in het bijzonder naar enkele criteria (zie artikel 52d, tweede lid). De criteria en afweging zijn in het ontwerpvaststellingsbesluit beschreven in respectievelijk hoofdstuk 5 en 6. Hiermee is er een compleet ontwerpbesluit ter inzage gelegd. Zie ook de antwoorden op zienswijze nr. 2 en 3.</p>

6	202200367	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat Nationale stikstofregulering en waterkwaliteitseisen welke onevenredig zware lasten op Groningse schouders zullen gaan leggen, middels een verplichte MER voor dit vaststellingsbesluit meegenomen dienen te worden.
		Antwoord	Het antwoord op deze zienswijze is te vinden bij het antwoord op zienswijze nr. 3.
7	202200367	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat gedupeerden niet alleen recht hebben op inzage tot de totstandkoming van instemmings-/vaststellingsbesluiten, maar ook recht op toegang tot het recht. Indiener gaat er dan ook vanuit dat vanaf nu de Aarhus uitspraak wordt geëerbiedigd in de te nemen beslissingen.</p> <p><i>Onderbouwing: Wij rekenen nog steeds op een gedegen verstandig vaststellingsbesluit van uwer zijde, zodat ook wij ons leven hier, dan wel op een andere plaats dan in de provincie Groningen, na 9 lijdzame jaren weer kunnen oppakken.</i></p> <p><i>Het kan toch niet zo zijn dat complete gezinnen worden opgeofferd voor het nationaal belang, terwijl in werkelijkheid een commerciële benadering van de gaswinning de basis vormt. Ook hier geldt weer het principe van 'de vervuiler betaald'! Gedupeerden kunt U nu niet meer langer laten wachten of met een leugentje om uw eigen bestwil, met een kluitje het riet insturen, om uw verantwoordelijkheden omtrent schadecompensatie te ontlopen. U wint illegaal gas door het hebben van niet de juiste milieuvergunningen voor de 23 productielocaties. U heeft meerdere jaren de Raad van State voorgelogen dat de gaswinning aflopend is en op de kortst mogelijke termijn zou stoppen. Tevens met mooie beloften over de versterkingsoperatie welke nog niet heeft plaatsgevonden, heeft U de Raad van State de afgelopen 3 jaren een rad voor ogen gedraaid.</i></p> <p><i>De laatste zitting bij de Raad van State op 5 Juli 2022 heeft de afdeling toegegeven dat het instemmingsbesluit 2021-2022 onderhevig is aan de Aarhus uitspraak. Ook uw woordvoerder van [anoniem] gaf toe dat het instemmingsbesluit/vaststellingsbesluit voor de Gaswinning 2021-2022 hieronder valt. Dit zal ook gelden voor instemmings-/vaststellingsbesluit 2022-2023. U kunt ons niet aan de kant zetten door ons gewoonweg te negeren zoals U reeds meerdere jaren gedaan heeft.</i></p>
		Antwoord	Het vaststellingsbesluit Groningen 2022-2023 ziet op de hoogte en de wijze van de gaswinning uit het Groningenveld voor het gasjaar 2022-2023. Daarbij worden de verschillende belangen zorgvuldig tegen elkaar afgewogen.

			Het onderhavige besluit ziet niet op de milieuvergunningen van de productielocaties. De milieuvergunningen voor de productielocaties worden in een aparte procedure geregeld.
8	202200366	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat het toekomstige schenden van het beginsel "de vervuiler betaalt" gemotiveerd dient te worden.</p> <p><i>Onderbouwing: Het besluit geeft geen motivatie aan de toekomstige schenden van het beginsel "De vervuiler betaalt" Daarmede doelend op de 7 o" Nitraatrichtlijn en het toestaan tot verruiming van de productie van productie water en verruiming van de industriële emissie van de mijnbouwwerken (Nox besluiten). Nu de ommekeer van bewijslast vastligt op het schadelijke effecten van een mijnbouwwerk dient de staatsecretaris uitleg te geven hoe schadelijke effecten van een mijnbouwwerk zich ontwikkelen.</i></p>
		Antwoord	Het wettelijk kader waaraan het vaststellingsbesluit wordt getoetst is vastgelegd in de Mijnbouwwet. Zie ook het antwoord op zienswijze nr. 5. Er is binnen dat kader geen relatie tussen het onderhavige besluit en het algemene rechtsbeginsel dat "de vervuiler betaalt".
9	202200366	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat de staatsecretaris niet het recht heeft om de gaswinning in oktober te continueren omdat het voorgaande vaststellingsbesluit nog niet door de Raad van State is getoetst.</p> <p><i>Onderbouwing: Nu de voorgaande vaststellingsbesluit nog niet door de Raad van State is getoetst, heeft de staatsecretaris niet het recht om de gaswinning in oktober te continueren. Het geen zou ondermijnend zijn aan de beginsel van effectief recht.</i></p>
		Antwoord	Inmiddels heeft de Raad van State op 24 augustus 2022 uitspraak gedaan over het vaststellingsbesluit voor de gaswinning uit het Groningenveld in het gasjaar 2021-2022. De Afdeling bestuursrechtspraak is van oordeel dat de staatssecretaris na afweging van alle betrokken belangen redelijkerwijs het winningsniveau heeft kunnen vaststellen op het niveau dat nodig is voor de leveringszekerheid. Zie ook het antwoord op zienswijze nr. 5.

2. Operationele strategie

	Registratienr. zienswijze(n)	Samenvatting	Tekst
10	202200348 202200361	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener is het niet eens met de stelling dat de continuering van de gaswinning zonder of nagenoeg zonder gevolgen is voor de reservoirdruk, bodemdaling en seismiciteit.</p> <p><i>Onderbouwing: Onjuist lijken ons de argumentaties over reservoirdruk, bodemdaling en seismiciteit. De redenering zijn gestoeld op de stelling dat de drukverschillen in het gasveld, die door de winning in het verleden zijn ontstaan, meer bepalend zijn voor de veiligheid dan het voorgenomen lage winningsniveau. Over de bodemdaling wordt gesteld dat 'het grootste deel van de totale bodemdaling heeft al plaatsgevonden in de voorgaande jaren'. Daaraan wordt de conclusie verbonden dat toekomstige winning niet uitmaakt. Het zou 'niet meer mogelijk (zijn) om met de operationele strategie de bodembeweging en de gevolgen voor omwonenden en gebouwen verder te beperken'. Dat is een kromme argumentatie. Dat 'het proces van drukvereffening de dominante factor voor de bodembeweging (en niet de productie zelf)' of 'minder bepalend', of van 'beperkte invloed' of 'nauwelijks van invloed' is (de woordkeuze varieert), wil toch niet zeggen dat nieuwe winning helemaal niet zonder gevolgen is?! Hoe kan de staatssecretaris dit zo beweren? Temeer omdat het allemaal modelmatige voorspellingen zijn en de gehanteerde modellen niet onomstreden zijn. Nogmaals, de redeneringen zijn in onze ogen onjuist en de conclusie dat toekomstige gaswinning eigenlijk niet van invloed is op de bodemdaling en seismiciteit is niet valide.</i></p>
		Antwoord	<p>In het vaststellingsbesluit wordt niet gesteld dat de gaswinning uit het Groningenveld niet zonder gevolgen is. Juist omdat de gevolgen van de gaswinning groot zijn, heeft het kabinet besloten de gaswinning uit het Groningenveld definitief te beëindigen. In het vaststellingsbesluit wordt wel gesteld dat de operationele strategie voor het gasjaar 2022-2023 slechts in beperkte mate bijdraagt aan het seismisch risico. Dat zit als volgt.</p> <p>De drijvende de kracht achter aardbevingen in het Groningenveld is de drukdaling die in het reservoir optreedt. De hoeveelheid gas die wordt gewonnen in gasjaar 2022-2023 is zeer weinig (2,8 miljard Nm³) in vergelijking met de hoeveelheid gaswinning in de voorgaande jaren of de totale hoeveelheid gaswinning en leidt dus ook tot minder drukdaling.</p>

			<p>Daarnaast daalt de druk in het noorden van het Groningenveld, ondanks het feit dat daar geen gas wordt gewonnen. Door de gaswinning in het verleden is er een drukverschil ontstaan tussen het noorden en het zuiden van het Groningenveld. In het noorden van het Groningenveld is de reservoirdruk hoger. Als gevolg van het drukverschil daalt de reservoirdruk in het noordelijke deel van het veld en stijgt de reservoirdruk in het zuidelijke deel. Dit natuurlijke proces heet drukvereffening. De drukkaling die als gevolg van de drukvereffening optreedt, is de drijvende kracht voor de aardbevingen in dat deel van het Groningenveld. De gaswinning in het gasjaar 2022-2023 vergroot het drukverschil niet.</p> <p>De gaswinning heeft wel een vertragend effect op de drukvereffening. Doordat de winning voornamelijk met de zuidelijke clusters wordt uitgevoerd, duurt het langer voordat het drukverschil is opgeheven.</p> <p>Op basis hiervan wordt de conclusie getrokken dat de operationele strategie een beperkte invloed heeft de ontwikkeling van de reservoirdruk en daarmee de bodemdaling en het seismisch risico. De wettelijke adviseurs het Staatstoezicht op de Mijnen (hierna: SodM) en de Mijnraad onderschrijven deze conclusie.</p>
11	202200351	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat de genoemde vaste minimumflow geen rekening houdt met een mogelijke overschrijding van de 50 vorstdagen waarop deze gebaseerd is.</p> <p><i>Onderbouwing: Het ontwerpbesluit gaat uit van een vaste minimumflow zonder afwijkingen op grond van een graaddagenformule. Op basis van artikel 2 constateren we dat er een vaste winningsplicht is voor het Groningenvolume van exact 2,8 miljard Nm³, ongeacht het temperatuurverloop of het aantal vorstdagen in het gasjaar. We constateren dat 2,8 miljard Nm³ is gebaseerd op maximaal 50 vorstdagen. Mochten dit er meer worden in praktijk dan betekent dit dat de 2,8 miljard Nm³ niet toereikend is.</i></p>
		Antwoord	<p>In het vaststellingsbesluit is bepaald dat NAM de winning uit het Groningenveld uitvoert overeenkomstig de operationele strategie. In de operationele strategie zijn de uitgangspunten die leidend zijn voor de minimumflow vastgelegd. De verwachting voor de minimumflow die in de operationele strategie is berekend voor het gasjaar 2022-2023 gaat uit van 40 vorstdagen. Dit is relevant omdat bij vorst alle productielocaties direct opregelbaar zijn om bevrozing te voorkomen. Terwijl in de periode november tot en met maart, buiten de vorstperiodes, de helft van productielocaties direct opregelbaar is. In artikel 2 van het vaststellingbesluit is verduidelijkt dat het winningsniveau 2,8 miljard Nm³</p>

			is uitgaande van 40 vorstdagen. Als het aantal vorstdagen hoger dan wel lager is, stijgt dan wel daalt de winning beperkt.
12	202200351	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat er een passage ontbreekt in artikel 4 lid 1, waarin staat dat Gasunie Transport Services (hierna: GTS) conform de transportvoorwaarden een aanwijzing geeft aan GasTerra B.V.</p> <p>Onderbouwing: <i>In voorgaande vaststellingsbesluiten was opgenomen dat GTS conform de transportvoorwaarden een aanwijzing geeft aan GasTerra B.V., aangezien GasTerra als shipper in het GTS-net verantwoordelijk is voor de inzet van het Groningenveld en daarmee dus de aangewezen partij om aanwijzingen te ontvangen. In artikel 4 lid 1 van het ontwerpbesluit ontbreekt deze passage. Wij gaan er van uit dat dit in het definitieve besluit alsnog wordt hersteld, dan wel helder wordt toegelicht hoe en aan wie GTS deze aanwijzingen voortaan zal geven op zodanige wijze dat voor alle partijen duidelijk is dat inzet van back-up middelen nodig is.</i></p>
		Antwoord	Het artikel 4 is in het definitieve besluit op een aantal punten aangepast ten opzichte van het ontwerpbesluit, zo ook de verduidelijking dat een aanwijzing, verzoek of instructie aan GasTerra gericht moet zijn. GasTerra is namelijk de enige shipper die de inzet van het Groningenveld kan regelen.
13	202200355	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener verzoekt om te onderzoeken wat de effecten zijn als winning uit het Groningenveld boven de minimumflow uitkomt (als dat een aantal keren per jaar gebeurt, langdurig gebeurt etc.).</p> <p>Onderbouwing: <i>Wat ik daarnaast zorgelijk vind, dat is dat u op bladzijde 24 aangeeft dat u geen onderzoek hebt laten doen naar de gevolgen als de gaswinning boven de minimumflow uit gaat/moet komen: "De gevolgen voor de bodembeweging van gaswinning boven minimumflow zijn niet in kaart gebracht. Ik verwacht dat inzet van het Groningenveld als back-up slechts een beperkt aantal keren zal voorkomen. In deze gevallen zal het gaan om een beperkte en kortstondige inzet, waarbij de grenzen van de back-up niet worden bereikt. Zodra ik meer inzicht heb in de aanvullende ruimte waarmee sturingsmogelijkheden voor GasTerra worden gecreëerd, zal ik ook bezien of het nodig is om de gevolgen voor de bodembeweging in kaart te brengen". U geeft voortdurend aan dat u begaan bent met de Groningers en dat u ons serieus neemt. Als u dat werkelijk meent, dan had u direct onderzoek moeten laten doen naar de effecten van de gaswinning boven</i></p>

			<p><i>de minimumflow, los van het feit of deze situatie zich ooit voor gaat doen. Vooral als u nu al aangeeft dat uw verwachting is dat de gaswinning maar een paar keer boven de minimumflow uit gaat komen. Als u dat nu al weet, dan mogen wij van u verwachten dat u een goed beeld heeft van de consequenties die dit met zich meebrengt en die informatie ook met ons deelt.</i></p>
		Antwoord	<p>De seismische dreigings- en risicoanalyse (hierna: SDRA) is uitgevoerd voor gaswinning uit het Groningenveld op minimumflow. In uitzonderlijke situaties mag de gaswinning boven het vastgestelde winningsniveau worden verhoogd (artikel 4 in het vaststellingsbesluit). Dit artikel is sinds 2019 onderdeel het vaststellingsbesluit en was eerder in vergelijkbare vorm onderdeel van de betreffende besluiten. Een incidentele verhoging is alleen toegestaan in urgente situaties waarin kortstondige extra winning nodig is om het evenwicht in het gassysteem in de eerste uren en dagen te kunnen handhaven. De situaties zijn in artikel 4 van het vaststellingsbesluit gespecificeerd en in paragraaf 4.4 toegelicht. Het doel van de inzet is om op zeer korte termijn het goed functioneren van het gassysteem te kunnen garanderen, waarbij de situatie zich over meerdere aaneengesloten dagen kan voordoen. Hiermee worden grote technische en veiligheidsrisico's te voorkomen. De mogelijkheid tot incidentele verhoging is gemaximeerd, waardoor de gasproductie op jaarbasis op basis van artikel 4 maximaal met 1,5 miljard Nm³ verhoogd kan worden.</p> <p>Net als in voorgaande jaren is niet onderzocht wat de gevolgen zijn van een tijdelijke verhoging van de winning boven het vastgestelde winningsniveau. Dit heeft enkele redenen. Het is vooraf lastig in te schatten hoe vaak de gespecificeerde situaties zullen voorkomen. In voorgaande jaren is het niet nodig geweest om de winning op basis van artikel 4 te verhogen. Daarnaast is vooraf niet te zeggen hoeveel aanvullende gaswinning nodig is. Op een dag met zeer koude omstandigheden kan beperkte extra winning voldoende zijn. Terwijl bij een onderbreking van de aanvoer van hoogcalorisch gas een groter volume noodzakelijk kan blijken. Ook in het geval dat de volledige ruimte van extra winning (1,5 miljard Nm³) wordt benut, blijft de totale gaswinning (4,3 miljard Nm³) op het laagste niveau sinds de start van de winning. SodM heeft over deze hoogte van gaswinning geadviseerd (in het kader van het wijzigingsbesluit van 1 april 2022 voor het gasjaar 2021-2022) dat drukvereffening veroorzaakt door de gaswinning in het verleden de dominante factor is voor de bodembeweging (zie ook het antwoord op zienswijze nr. 10).</p>

14	202200366	Samenvatting zienswijze(n):	Indiener stelt dat de staatssecretaris geen motivatie geeft op welke wijze de huidige inrichting van het operationele plan invulling geeft aan het "niet meer dan nodig principe" en dat er niet meerdere opties benoemd worden in het besluit.
		Antwoord	De gaswinning uit het Groningenveld wordt getoetst aan de wet- en regelgeving die in 2018 is geïntroduceerd met het wijziging van de Mijnbouwwet en de Gaswet (Wet Minimaliseren van de gaswinning uit het Groningenveld, Stb. 2018, 371). Het uitgangspunt voor de hoogte van de gaswinning is dat er niet meer (en niet minder) wordt gewonnen dan nodig voor de leveringszekerheid. Voor het gasjaar 2022-2023 geldt dat het Groningenveld op de zogenoemde waakvlam gaat. Het winningsniveau hangt hierdoor af van het aantal productielocaties dat operationeel gehouden moet worden om ook in uitzonderlijke situaties de leveringszekerheid te kunnen borgen. Bij de keuze voor het aantal productielocaties dat operationeel wordt gehouden, is rekening gehouden met twee varianten: 1) een scenario met zeven productielocaties in de periode oktober 2022 tot en maart 2023 en vijf vanaf april 2023 en 2) een variant daarop met elf productielocaties in de periode oktober 2022 tot en maart 2023 en vijf vanaf april 2023. Gelet op de onzekerheden rond de ingebruikname van de nieuwe stikstofinstallatie in Zuidbroek en de geopolitieke situatie door de oorlog in Oekraïne heeft de staatssecretaris ervoor gekozen om in het eerste deel van het gasjaar elf productielocaties operationeel te houden. De conclusie van SodM dat het niet mogelijk is om de bodembeweging en gevolgen voor omwonenden en gebouwen verder te beperken, heeft ook bijgedragen aan deze keuze. Ook de conclusie van de Mijnraad, dat de operationele strategie nauwelijks invloed heeft op de seismiciteit, heeft de staatssecretaris in zijn keuze gesterkt. De minimumflow komt als gevolg van deze keuze uit op 2,8 miljard Nm ³ . De motivering voor het gekozen scenario is gegeven in paragraaf 5.3 en hoofdstuk 6 van het vaststellingsbesluit.

3. Veiligheidsnorm van 10^{-5}

	Registratienr. zienswijze(n)	Samenvatting	Tekst
15	202200321 202200330 202200337 202200340 202200341 202200342 202200346 202200352 202200364 202200368 202200369 202200373	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat de staatsecretaris een aanvullende SDRA moet aanvragen als er vastgehouden wordt aan de 2,8 miljard Nm³ productie in plaats van de productie van 1,7 miljard Nm³ waar de operationele strategie en SDRA op gebaseerd zijn. Indiener geeft aan dat de SDRA gebaseerd moet zijn op de werkelijke situatie. Het gaat immers om de veiligheid van bewoners. Bovendien zou uit de praktijk blijken dat dit tot onverwachte nieuwe inzichten kan leiden.</p> <p><i>Onderbouwing: NAM heeft op 6 april 2022 een voorstel voor een operationele strategie bij u ingediend met daarbij de SDRA van TNO. De operationele strategie en de SDRA zijn gebaseerd op de raming van GTS, dus op een productie van 1,7 miljard Nm³. U bent echter voornemens om de gaswinning op 2,8 miljard Nm³ te bepalen. U acht het niet noodzakelijk om een aanvullende SDRA te vragen omdat dat geen andere inzichten over veiligheid geeft. Wij vinden dat u wel een aanvullende SDRA moet vragen. De SDRA moet aansluiten op de werkelijke situatie en een realistisch risico- en dreigingsbeeld geven. Het gaat om veiligheid van bewoners en zij moeten weten welk risico speelt. U moet dat afwegen. Hierin verwachten wij van u inspanning, ook als u inschat dat een aanvullende SDRA geen nieuwe inzichten geeft. De SDRA blijkt in de praktijk wél nieuwe inzichten te bieden wanneer dat niet is verwacht. Bij de afbouw van gaswinning is immers de verwachting dat er geen gebouwen aan het versterkingsprogramma worden toegevoegd. Maar bij de lagere gaswinning in het huidige gasjaar 2021-2022 ten opzichte van voorgaande jaren, moesten ook nog gebouwen worden toegevoegd die in beeld zijn gekomen door de SDRA.</i></p>
		Antwoord	<p>Ondanks het feit dat het vastgestelde winningsniveau voor het gasjaar 2022-2023 niet overeenkomt met het winningsniveau gebruikt in de SDRA, is dit geen reden om aan te nemen dat het seismische risico significant anders zou zijn. De wettelijke adviseurs SodM en de Mijnraad gegeven aan dat met deze lage winningsniveaus het effect van drukvereffening dominant is voor het seismisch risico. Dit blijkt onder meer uit de SDRA's die TNO heeft uitgevoerd voor het wijzigingsbesluit van 1 april 2022 voor het gasjaar 2021-2022.</p> <p>Daarnaast is het aannemelijk dat de gebouwen die daadwerkelijk niet aan de veiligheidsnorm voldoen voldoende in beeld zijn. De versterkingsoperatie van NCG is onder</p>

			<p>meer ingevuld met gebouwen die mogelijk onveilig zijn volgens de risicoanalyses uitgevoerd voor dit vaststellingsbesluit en alle voorgaande vaststellingsbesluiten.</p> <p>Conform de Mijnbouwregeling wordt bij de toetsing van het veiligheidsrisico van een gebouw aan de veiligheidsnorm uitgegaan van de verwachtingswaarde van het risico (P50). Uit voorzorg worden ook gebouwen meegenomen in de versterkingsopgave die volgens de risicoanalyse wel aan de veiligheidsnorm voldoen, maar binnen een onzekerheidsmarge vallen (P90). Sinds het vaststellingsbesluit voor gasjaar 2020-2021 blijken er geen nieuwe gebouwen te zijn die mogelijk niet aan de veiligheidsnorm voldoen, op basis van de SDRA's die met hogere winningsniveaus zijn uitgevoerd.</p>
16	202200321 202200330 202200337 202200340 202200341 202200342 202200345 202200346 202200352 202200364 202200368 202200369 202200373	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener adviseert de staatssecretaris om de adviezen van TNO over de nieuwste modelinstellingen voor de SDRA te gebruiken. Indiener stelt dat het model bedoeld is om de (on)veiligheid van bewoners in beeld te brengen. Discussie hierover leidt tot twijfel over die veiligheid en voedt wantrouwen. Indiener doet daarom een dringend beroep op de secretaris om de adviezen van TNO over te nemen.</p> <p><i>Onderbouwing: U zegt op dit moment geen reden te zien om dat te gaan doen en geeft ook aan dat u niet kan afdwingen dat wetenschappers het op alle punten met elkaar eens zijn. U stelt dat een zekere mate van discussie goed is voor de verdere ontwikkeling van de modellen. Bij deze theoretische redenering gaat u voorbij aan de reden waarom deze analyse wordt uitgevoerd, namelijk om de (on)veiligheid van onze inwoners in beeld te brengen. Discussie daarover leidt tot twijfel over die veiligheid. Wij vragen van u een keuze te maken over het toepassen van modellen zodat er geen twijfel en discussie ontstaat. De twijfel die nu blijft bestaan, draagt niet bij aan het vertrouwen in de uitkomst en acceptatie van de modellen. Daarnaast lijkt het erop dat de nieuwste inzichten alleen worden ingezet als er daardoor direct sprake kan zijn van minder versterking of een hogere gaswinning. Dit voedt wantrouwen. Daarom doen wij nogmaals een dringend beroep op u om de adviezen van TNO op dit punt wel over te nemen.</i></p>
		Antwoord	<p>Om een keuze te maken voor de te hanteren versies van de modelcomponenten voor de SDRA is een zorgvuldig proces gevolgd. Op 15 oktober 2021 heeft TNO een technisch Statusrapport opgeleverd waarin een voorstel is opgenomen voor de te gebruiken modelversies en modelparameters voor de SDRA Groningen 2022. De staatssecretaris heeft SodM gevraagd om te beoordelen welke versies van de verschillende</p>

			<p>modelcomponenten geschikt zijn om te gebruiken voor de SDRA voor gasjaar 2022-2023. Daarvoor zijn leden van het wetenschappelijk panel van het Kennisprogramma Effecten Mijnbouw (hierna: KEM) geconsulteerd. SodM heeft geadviseerd om dezelfde keuzes voor modelcomponenten te gebruiken als in de SDRA Groningen 2021 en de berekeningen voor het wijzigingsbesluit van 1 april jl. voor het gasjaar 2021-2022. Op basis van het advies van SodM heeft de staatsecretaris vastgesteld dat de SDRA zo moet worden uitgevoerd. TNO heeft andere modelinstellingen geadviseerd, die SodM echter niet heeft overgenomen in zijn advies. Op dit punt volgt staatsecretaris de toezichthouder.</p>
17	<p>202200321 202200330 202200337 202200340 202200341 202200342 202200345 202200346 202200352 202200364 202200368 202200369 202200373</p>	<p>Samenvatting zienswijze(n)</p>	<p>Indiener is het oneens met de stelling dat het opnemen van P90-gebouwen een stapeling van conservatisme is. Indiener stelt dat als het gaat om de veiligheid van onze inwoners u niet conservatief genoeg kunt zijn.</p> <p><i>Onderbouwing: Wij hebben u geadviseerd om de P90-gebouwen uit de door TNO voorgestelde modelaanpassingen in beeld te brengen en op te nemen in het programma voor beoordeling. Dit advies volgt u niet op. U noemt dit een stapeling van conservatisme. Dit zijn wij niet met u eens. Als het gaat om de veiligheid van onze inwoners kunt u niet conservatief genoeg zijn. Er zou überhaupt geen discussie moeten zijn over modellen, methoden en analyses die zoveel impact hebben op het leven van inwoners. Een oplossing van een eventueel verschil op het gebied van veiligheidsbeleving ligt altijd aan de kant van de zekerheid. Op dit moment wordt er door het Adviescollege Veiligheid Groningen onderzoek gedaan naar de samenstelling van het versterkingsprogramma. Doel van dit onderzoek is om te bepalen met welke stelligheid gezegd kan worden dat adressen buiten het versterkingsprogramma veilig zijn. Door op dit punt juist aan de conservatieve kant te gaan zitten, vergroot u de kans dat daadwerkelijk alle adressen die onveilig zijn onderzocht worden. Temeer omdat het altijd makkelijker uit te leggen is dat er één veilig huis te veel is onderzocht dan één onveilig huis te weinig.</i></p>
		<p>Antwoord</p>	<p>De versterkingsoperatie wordt zorgvuldig en zo volledig mogelijk samengesteld (zie ook het antwoord op zienswijze nr. 15 en paragraaf 5.2 van het vaststellingsbesluit). Er zijn meerdere marges ingebouwd om te zorgen dat de opgave voor de versterkingsoperatie volledig in beeld is. Het toevoegen van een extra onzekerheidsmarge lijkt een maatregel zonder negatieve consequenties. Echter, voor bewoners kan het veel zorgen met zich meebrengen als zij te horen krijgen dat ze in een mogelijk onveilig huis wonen terwijl er geen gegronde reden is dit te veronderstellen. Bij het toepassen van extra conservatisme is de kans reëel dat bij de uiteindelijke individuele beoordeling het gebouw wel veilig blijkt te</p>

			zijn. Het onnodig toevoegen van gebouwen aan de versterkingsoperatie heeft daarnaast een vertragend effect op de versterking.
18	202200321 202200330 202200337 202200340 202200341 202200342 202200345 202200346 202200352 202200364 202200368 202200369 202200373	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener adviseert de staatssecretaris om de adviezen van TNO over de nieuwste modelinstellingen voor de SDRA te gebruiken. Indiener stelt dat een goed werkend model niet leidt tot onnodige versterking en dat de modellen op dit moment niet consistent zijn.</p> <p><i>Onderbouwing: Als de modellen goed werken, dan komt er uit de beoordeling dat de desbetreffende adressen op norm zijn. Er is dus helemaal geen sprake van onnodige versterking, maar vooral van meer gebouwen in het versterkingsprogramma die direct op norm zijn. De 37 P90-adressen die uit de SDRA komen en die niet in het versterkingsprogramma zitten, bevestigen eens te meer ons beeld dat de modellen niet eenduidig en consistent zijn. Men zou immers verwachten dat de adressen die uit de SDRA komen bij een lagere gaswinning overeen moeten komen met de adressen die uit de SDRA (voorheen HRA) kwamen bij een hogere gaswinning.</i></p>
		Antwoord	<p>De modellen in de seismische dreigings- en risicoanalyse zijn sinds 2014 ontwikkeld. Op dit moment wordt de zevende versie van modellen gebruikt. Uit de <i>Hazard en Risk Analysis</i> (hierna: HRA) van 2016-2018 kwamen meer gebouwen die niet voldoen aan de norm wat veroorzaakt werd door de hogere gaswinning, maar ook door de andere, minder geavanceerde, modelversies. De keuze om de versterkingsoperatie alleen uit te breiden en niet in te perken op basis van de HRA, dan wel SDRA, betekent ook dat gebouwen die volgens de nieuwste inzichten en de meest geavanceerde modellen voldoen aan de veiligheidsnorm toch meegenomen worden in de versterkingsoperatie. Met andere woorden: als een gebouw eenmaal als risicovol is aangewezen zal het altijd een veiligheidsbeoordeling krijgen.</p> <p>Het kan voorkomen dat nieuwe gebouwen aan de versterkingsoperatie worden toegevoegd. Dit kan komen doordat de ruimtelijke verdeling van het seismisch risico verandert of doordat de nieuwste inzichten aanleiding geven tot een ander risicoprofiel.</p>
19	202200362	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener beklagt zich over het feit dat het advies van het KEM, dat eigenlijk tijdens de door corona uitgestelde Mmax-workshop gepresenteerd zou worden, alsmede de voorbereidende onderzoeken niet zijn geïmplementeerd in de Operationele strategie 2022-2023.

			<p>Onderbouwing: <i>In 2020 zou een Mmax-workshop plaatsvinden in vervolg op de Mmax-workshop van 2016. Deze vond door corona-uitstel echter pas plaats in juni 2022 te Schiphol, aldus Julian Bommer in een noot in Bommer (2002). Hij schrijft:</i></p> <p><i>2 At the time of writing this paper, preparations have been made to reconvene the Groningen Mmax panel for a revised evaluation in light of new data and analysis, in particular with relation to the possibility of earthquakes that rupture from the gas reservoir downwards into the Carboniferous rock; the new evidence will be presented and discussed at a workshop to take place (Covid-19 permitting) in Amsterdam the week after this Mallet-Milne lecture is presented in London. Blz.129/245 Bommer (2022)</i></p> <p><i>For the initial hazard model prepared in 2015, Mmax was set very conservatively to 6.5, based on the assumption of the reservoir compaction from full depletion of the reservoir being released seismically in a single event. As the influence of this parameter became apparent, it was clear that such a conservative approach could have far-reaching (and unintended) consequences. In order to estimate the distribution of Mmax, and in view of the potential controversy associated with this parameter, NAM commissioned an independent panel of experts to make the assessment, informed by presentations and discussions at a three-day workshop hosted in Amsterdam in March 2016 (Bommer and van Elk 2017). The resulting distribution of Mmax values was shown in Fig. 91, with a peak at magnitude 4.5 but a tail extending out to just above magnitude 7; the expert panel effectively defined events of magnitude greater than 5 as triggered events that would necessarily rupture outside of the reservoir. Even though the weights assigned to the highest magnitudes in the distribution are small, the uncertainties associated with the ground motions from such scenarios are obviously very large. Indeed, we do not even know what the fault ruptures of such earthquakes would look like: they would presumably initiate inside the reservoir and propagate downwards into the Carboniferous basement. As was noted in Sect. 9.2, the Groningen Mmax distribution will be re-visited in the near future. If the risk calculations were to be performed only for induced earthquakes (therefore not exceeding magnitude 5), the uncertainties would be very considerably smaller given the more modest extrapolation beyond the data and the unparalleled wealth of data available for the Groningen field. Blz. 196/245 Bommer (2022)</i></p> <p><i>KEM gaf in haar advies van mei 2021 KEM public SHRA subpanel – 2021 advise to EZK als A-priority het volgende aan inzake de Mmax:</i></p> <p>4. SEISMOLOGICAL SOURCE MODEL (SSM)</p>
--	--	--	---

			<p><i>4.1 Update of Mmax distribution (TNO Proposal, Priority A)</i> <i>The KEM subpanel agrees that revisiting the Mmax distribution is a high priority, since the Mmax uncertainty has been demonstrated to have a very high impact on the hazard and risk results, since it is one of the 'older' model components and since here new insights as well as enhanced understanding of the processes may allow to better quantify the uncertainty. The KEM subpanel appreciates the efforts by NAM to conduct an expert workshop on Mmax, now scheduled for the fall of 2021, and we expect that this workshop gives important insights. However, due process is important here, so the subpanel suggests that TNO does not simply copy the workshop outcome as an input to the next public SHRA 2021. Rather, as the owner of the model, TNO should critically and carefully consider the input given, consider alternative opinions possibly not represented at the workshop, check for the impacts and sensitivities, consider the constraints from physics-based modelling and suggest an implementation of required changes. This will take several months after the workshop has been conducted, so the subpanel considers it reasonable to update the Mmax in 2022 for the year 2023. The activities in 2021 would thus be to (1) Further investigate the sensitivities as part of 3.3 and KEM-09; (2) Continue to strengthen competence within TNO and collect/evaluate available literature as well as physics-based models; (3) Prepare and actively participate in the NAM workshop; (4) Digest the workshop results and explore potential improvements of the public SHRA model (carried into 2022). Blz. 4/14.</i></p> <p><i>De door KEM bedoelde prioriteiten worden als volgt beschreven:</i></p> <p><i>These criteria emerged from KEM subpanel discussions as used to guide the advice, and they have been presented to TNO, MEA and SSM on March 29, 2021 and refined afterwards. We assign a scoring of 1, 2 or 3 to each of the criteria, with 3 being the most relevant. The subpanel expects that with time the list of prioritization criteria will be further refined. In addition to the work priorities proposed by TNO, the sub-panel has a proposed additional activity and discussed them with TNO: they are included in our advice. We have then grouped our prioritization into three classes.</i></p> <p><i>Priority A: These activities are in our assessment the highest priority and should be addressed in 2021. Activities with 'A' priority typically score highly on several of our prioritization criteria, most noticeably they potentially have a high impact and are achievable within a short time.</i></p>
--	--	--	---

			<p><i>Priority B: These activities are important but should be addressed if resources allow, or they may be addressed with limited focus and a longer-term time horizon. Sometimes, Activities with 'B' priority may first need to be explored with a limited effort with respect to their impact on risk or depend on feedback from testing.</i></p> <p><i>Priority C: The activities should in our assessment not be prioritized for the year 2021, unless new evidence for their relevance emerges. (Blz. 2/14 KEM advice to MEA on the development plan of TNO for 2021 for the public, probabilistic seismic hazard and risk assessment instrument for Groningen)</i></p> <p><i>Dit advies is uiteindelijk dus niet tijdig geïmplementeerd "door uitstel". Dit is een haast onwerkelijk excuus in het licht van het feit, dat digitale ontwikkelingen dusdanig waren in de afgelopen tweeënhalf jaar, dat genoemde Mmax-workshop uiteraard allang plaats had kunnen vinden in 2020 en 2021 per video conference. Ook hadden uiteraard de voorbereidende papers openbaar gemaakt kunnen worden en voor peer review tijdig gepubliceerd kunnen worden. Niets van dit alles dat praktisch zeer wel mogelijk was, werd uitgevoerd. Vanuit de aan BBT gestelde eisen is dit laakbaar omdat de mogelijkheid tot tijdige implementatie van de laatste wetenschappelijke inzichten niet tijdig is benut en geïmplementeerd nu dit technisch gezien wel degelijk had gekund. Aardbevingen werden immers al in 2015 door RNN aangemerkt als emissies in ECLI:NL:RBNNE:2015:4811:</i></p> <p><i>9.3.3. De rechtbank overweegt dat het winningsplan voor het Groningenveld inhoudt dat in het kader van een vergunningplichtige inrichting activiteiten plaatsvinden gericht op gaswinning. Zoals ter zitting door verweerder is erkend, zijn de aardbevingen die in de afgelopen jaren in de provincie Groningen hebben plaatsgevonden het gevolg van eerdere gaswinning en is er een reële verwachting dat de gaswinning in het verleden en toekomstige gaswinning tot nieuwe aardbevingen zal leiden. Naar het oordeel van de rechtbank zijn de aardbevingen trillingen die indirect voortkomen uit een diffuse bron in de vergunningplichtige inrichting. Om die reden merkt de rechtbank de aardbevingen aan als emissies in de zin van de Wm.</i></p> <p><i>De aanbevelingen van KEM (en TNO!) onder de A-priorities hadden, zeer zeker ook in dit licht gezien, uiteraard opgevolgd en geïmplementeerd moeten worden. En het enkele feit, dat dit niet is gebeurd, terwijl publicaties en peer reviews in deze voor zover betreffende Mmax, Carboon (en verdere getriggerde aardbevingen) technisch zeer wel mogelijk waren, is vooralsnog weinig vertrouwenwekkend.</i></p>
--	--	--	--

			<p><i>Voor enige rust in Groningen is het van groot belang dat dergelijke kennis op tijd en openbaar is en tijdig wordt geïmplementeerd in de TNO-modellentrein, waaraan ik dan nu het volgende citaat uit 1931 toevoeg:</i></p> <p><i>It is not enough that you should understand about applied science in order that your work may increase man's blessings. Concern for the man himself and his fate must always form the chief interest of all technical endeavors; concern for the great unsolved problems of the organization of labor and the distribution of goods in order that the creations of our mind shall be a blessing and not a curse to mankind. Never forget this in the midst of your diagrams and equations. (ALBERT EINSTEIN, speech at the California Institute of Technology, Pasadena, California, February 16, 1931, as reported in The New York Times, February 17, 1931, p. 6.)</i></p> <p><i>Ik verzoek U dan ook bij deze er voor te zorgen, dat alle kennis, die samenhangt met de Mmax-workshop te Schiphol in juni 2022, vóór publicatie van uw uiteindelijke besluit inzake de Operationele Strategie 2022-2023, openbaar wordt gemaakt en betrokken kan worden bij een juiste afweging inzake dat besluit.</i></p>
		Antwoord	<p>Het organiseren van de Mmax workshop was het laatste onderdeel van het Study and Data Aquisition Plan (hierna: SDAP) dat NAM moest uitvoeren. De uitvoering van het SDAP was één van de voorschriften uit de voorgaande vaststellingsbesluiten. SodM houdt toezicht op de uitvoering het SDAP en is akkoord gegaan met het uitstel van de Mmax workshop naar juni 2022. Zodra de workshoprapportage gereed is, wordt deze gepubliceerd. Na publicatie worden de resultaten bij de verdere ontwikkeling van de SDRA betrokken.</p>
20	202200362	Samenvatting zienswijze(n):	<p>Indiener stelt dat niet alleen de zekerheden van de gebruikte modellen dienen te worden genoemd, maar ook de onzekerheden</p> <p><i>Onderbouwing: Die kennis is van belang voor zowel de schadecompensatie-trajecten als de versterkingsoperatie. Onderkend dient bovendien te worden dat er vanuit een methodologisch oogpunt door de opzet van tal van wetenschappelijke en/of semi-wetenschappelijke projecten sprake zal blijven van epistemische onzekerheden, die deels opzettelijk waren. Bommer (2022) zegt daarover o.a.:</i></p> <p><i>In the light of these considerations, the adoption of the SSHAC process (Sect. 6) for the assessment of seismic hazard and risk could be very beneficial. The SSHAC guidelines</i></p>

			<p><i>provide a clear and transparent process through which to conduct hazard and risk assessments, with observation of the process by independent peer reviewers, regulators and other stakeholders. The process also provides a framework for the presentation and discussion of all scientific viewpoints. To date, to my knowledge, there has yet to be a full induced seismic hazard or risk assessment conducted following the SSHAC process. The assessment of Mmax for Groningen followed many of the core SSHAC principles (Bommer and van Elk 2017) but plans to conduct the comprehensive risk assessment for induced earthquakes in Groningen as a SSHAC study were thwarted, as discussed in Sect. 12.4. Blz.136/245 Bommer (2022)</i></p> <p><i>Niet alleen de zekerheden, ook de onzekerheden moeten worden benoemd, daartoe behorend tevens de rol die P-values hierin kunnen spelen.</i></p>
		Antwoord	<p>Er zijn meerdere typen onzekerheden en die worden doorgaans geclassificeerd als epistemische of aleatorische onzekerheden. Beide vormen van onzekerheid worden meegenomen in de SDRA. De aleatorische onzekerheden zitten vooral in de bandbreedte van parameters, terwijl epistemische onzekerheden in de beslisboom zitten. Een andere vorm van epistemische onzekerheid zijn alternatieve modellen. Zoals TNO laat zien in het jaarlijkse statusrapport bouwt zij alternatieve modellen in om te testen. Of deze modellen ook worden toegepast in de modelketen hangt af van bijvoorbeeld hoe goed het model past bij het verleden of hoe goed het model een voorspelling maakt. Om een verantwoorde keuze te maken tussen de verschillende modellen betreft de staatssecretaris advies van het KEM-subpanel en SodM. Op basis van deze adviezen worden modelversies gekozen.</p>
21	202200370	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener acht het belangrijk dat de staatssecretaris voldoende motiveert waarom de belangen van TNO en SodM hem niet tot andere inzichten brengen, en dat hij voorafgaand aan de definitieve vaststelling van het vaststellingsbesluit 2022-2023 inhoudelijk reageert op de bevindingen van TNO en SodM.</p> <p><i>Onderbouwing: De Nederlandse Organisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek (hierna: TNO) heeft kritische kanttekeningen geplaatst bij het veiligheidsbeleid en het omgaan met de SDRA. TNO had datzelfde de voorgaande twee jaren gedaan, bij de twee voorgaande ontwerp-vaststellingsbesluiten. Met die kritische kanttekeningen is echter, net als de afgelopen twee jaren, ook bij dit ontwerp-vaststellingsbesluit niets gedaan. De GBB stelt daarmee vast dat de veiligheid in Groningen op onjuiste wijze wordt meegewogen in het ontwerp-vaststellingsbesluit.</i></p>

		<p><i>In dat verband wijst GBB u op het onderstaande citaat uit het advies van TNO van 20 mei 2022:</i></p> <p><i>"Geen hernieuwde kalibratie van het Seismologisch Model</i></p> <p><i>Voor de publieke SDRA 2021 heeft NAM op verzoek van EZK het Seismologisch Bronmodel gekalibreerd tot 1 januari 2021. Voor de publieke SDRA 2022 is het Bronmodel niet opnieuw gekalibreerd op basis van de beschikbare aardbevingscatalogus. Dat wil zeggen dat de bevingen van onder andere M2,5 en M2,2 Zeerijp (op 4 oktober 2021) en M3,2 Garrelsweer (op 16 november 2021) niet zijn gebruikt om het Seismologisch Bronmodel te kalibreren.</i></p> <p><i>De impact van het meenemen van alle geregistreerde bevingen in 2021 is door TNO beschreven in hoofdstuk 7 van de publieke SDRA 2022 (TNO, 2022a). Modelkalibratie zonder de bevingen die zijn geregistreerd in 2021 leidt tot een onderschatting van de seismische dreiging en het seismisch risico.</i></p> <p><i>TNO vindt het wetenschappelijk niet correct dat de kalibratie van het Seismologisch Model niet is uitgevoerd in 2022. Als gevolg hiervan worden niet alle beschikbare gegevens meegenomen in de dreigings- en risicoanalyse. In aanvulling hierop herhaalt TNO haar pleidooi voor het gebruik van een modelkalibratie die beschikbaar is in het publieke domein. De huidige kalibratie is niet reproduceerbaar en dient eerst gevalideerd te worden (TNO, 2022c)."</i></p> <p><i>Zoals de GBB in haar beroepschrift tegen het vaststellingsbesluit 2021-2022 al had aangegeven, is de gerealiseerde aardbevingsdichtheid in de laatste drie jaren beduidend hoger dan voorspeld in de SDRA.</i></p> <p><i>Ook SodM heeft vraagtekens bij de waardering van de SDRA. Ook zij heeft geconstateerd dat de opgetreden seismiciteit groter is dan modelmatig is voorspeld. GBB citeert in dat verband uit het jaarlijkse voortgangsverslag van SodM, 'Voortgangsrapportage van de versterkingsopbouw en de afbouw van gaswinning', van 23 juni 2022, waarin op pagina 13 wordt opgemerkt:</i></p> <p><i>"Hoewel op dit moment nog niet kan worden gesteld dat er sprake is van een statistisch significante afwijking, heeft SodM gezien de trend in deze afwijkingen zorgen over de</i></p>
--	--	---

			<p><i>voorspellende waarde van het model op de langere termijn. De waargenomen trend vraagt om een evaluatie of de modellen in de SDRA de processen tijdens de huidige fase van drukvereffening adequaat beschrijven. Vanuit haar rol als toezichthouder heeft SodM de NAM opdracht gegeven om onderzoek te doen naar de achterliggende oorzaak van de verschillen en de mogelijk impact op de toekomstige ontwikkelingen van de seismiteit. Ook heeft SodM de staatssecretaris geadviseerd TNO opdracht te geven om nader onderzoek te doen in samenwerking met de NAM.”</i></p> <p><i>Die opdracht aan TNO is door de staatssecretaris inmiddels verstrekt.</i></p> <p><i>De GBB acht het belangrijk dat de staatssecretaris voldoende motiveert waarom de belangen van TNO en SodM hem niet tot andere inzichten brengen, en dat hij voorafgaand aan de definitieve vaststelling van het vaststellingsbesluit 2022-2023 inhoudelijk reageert op de bevindingen van TNO en SodM.</i></p> <p><i>Over de waarde van de SDRA merkt de GBB in aanvulling op het vorenstaande nog als volgt op. Ook dit jaar komen uit de P90-analyse vanuit de SDRA weer 37 nieuwe adressen naar voren die niet in het versterkingsprogramma zitten. Het is opvallend dat elk jaar (tot op heden) weer nieuwe adressen uit het SDRA toegevoegd moeten worden aan de versterkingsoperatie, terwijl de gaswinning elk jaar lager wordt. Dit zet volgens GBB opnieuw vraagtekens bij de betrouwbaarheid van de toegepaste modellen. Dat feit, net als de grotere waargenomen seismiteit dan de modellen voorspellen, pleit volgens GBB voor conservatisme bij het beoordelen van de modeluitkomsten.</i></p>
		Antwoord	Het antwoord op deze zienswijze is te vinden bij het antwoord op zienswijze nr. 16, nr. 18 en nr. 80.

4. Leveringszekerheid, afbouw en capaciteitsbehoefte

	Registratienr. zienswijze(n)	Samenvatting	Tekst
22	202200319	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener is van mening dat de overheid te laat heeft ingezet en te weinig doet op het gebied van energietransitie om de afhankelijkheid van het Groningergas af te bouwen en de leveringszekerheid te borgen.</p> <p><i>Onderbouwing: Tot op heden werd en wordt er veel te weinig gedaan om tot een echte energietransitie over te gaan. Juist door andere maatregelen tot veel te laat uit te stellen heeft de overheid te weinig en te laat inzet gepleegd om voor de in het ontwerpbesluit genoemde energie-leveringszekerheid te zorgen zonder dat daarvoor nog Groningergas nodig zou zijn. De overheid heeft zich daartoe, vanaf het moment dat de eerste rapporten en klokkenluiders zich roerden na de start van de gaswinning in 1963, niet een goed rentmeester van de ondergrond getoond. En ook na 2012 (Huizinge) is de verslaving aan fossiele brandstoffen en de financiële opbrengsten van het gas leidend gebleven voor het zgn. Gasgebouw-organisaties (w.o. NAM, Overheid, Shell en Esso). Dat ondanks deze commerciële uitbuiting er geen tijdige en adequate energietransitie maatregelen zijn getroffen, is niet langer af te wentelen op ons als burgers en inwoners van Noord-Nederland en door te blijven gaan met de risicovolle gaswinning en opslag.</i></p>
		Antwoord	<p>Er zijn een aantal maatregelen getroffen om de vraag naar laagcalorisch gas (het type gas uit het Groningenveld) zo snel mogelijk te verminderen om zo het benodigde Groningengas zo veel als mogelijk te beperken. Van deze maatregelen heeft de afbouw van de export van laagcalorisch gas naar België, Duitsland en Frankrijk de grootste impact. Ongeveer de helft van de vraag naar laagcalorisch gas betreft de export naar deze landen. De netbeheerders van deze landen hebben afspraken gemaakt over de afbouw van de gaslevering vanuit Nederland: tussen nu en gasjaar 2028-2029 vindt een volledige afbouw plaats van de export van laagcalorisch gas.</p> <p>Een andere maatregel die bijdraagt aan de reductie van de vraag naar laagcalorisch gas is de ombouw van de grootste negen afnemers van laagcalorisch gas, die samen 50% van de industriële laagcalorische gasvraag omvatten. De omzetting van een aantal van deze afnemers is vertraagd. GTS geeft aan dat dit een gering effect heeft op de benodigde gaswinning uit het Groningenveld en geen impact heeft op de sluitingsdatum.</p>

			Ook energiebesparing en verduurzaming van de gebouwde omgeving en glastuinbouw dragen bij aan de afbouw van de vraag naar laagcalorisch gas. Dit is echter beleid dat pas op de lange termijn effect kan hebben. Dit levert hierdoor een beperkte bijdragen aan de beperking van de gaswinning uit het Groningenveld. Wel dragen de maatregelen bij aan het functioneren van het gassysteem zonder het Groningenveld.
23	202200320	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener doet een beroep op de staatssecretaris om het UGS Grijskerk te vullen met een minimum aan additionele productie uit het Groningenveld.</p> <p>Onderbouwing: <i>ik ben van mening dat het hoofddoel van de hele operatie hier is om de seismiciteit en de schadelijke maatschappelijke gevolgen daarvan te verminderen ofwel zo mogelijk elimineren. In dit verband wil ik een artikel in de herinnering roepen van <anoniem>, waarin hij een statistisch verband legt tussen de totale productie door de jaren heen en de intensiteit en aantal van de aardbevingen per eenheid van additionele productie. Men wil nu UGS Grijskerk gebruiken voor L-gas en die dus met L-gas vullen. Ik wil dus bij dezen een beroep op u doen dit te doen met een minimum aan additionele productie uit het Groningenveld.</i></p>
		Antwoord	Zoals aangegeven in paragraaf 5.3 van het vaststellingsbesluit is het uitgangspunt dat gedurende het gasjaar 2022-2023 zonder extra Groningen productie UGS Norg gevuld kan worden tot 5,4 miljard Nm ³ en UGS Grijskerk tot 2,4 miljard Nm ³ . Dit gebeurt naar verwachting volledig met pseudo-Groningengas, oftewel hoogcalorisch gas dat is bijgemengd met stikstof. GTS bevestigt dit in haar brief van 16 september 2022, mits de inzet van de gasopslagen deze winter wordt beperkt. De inzet van de gasopslagen wordt daarom gemonitord.
24	202200320	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener maakt zich zorgen over de mogelijkheid dat er als ultimatum remedium toch nog meer gas gewonnen zou kunnen worden door geopolitieke spanningen en adviseert de staatssecretaris met de volgende punten rekening te houden indien extra winning nodig mocht zijn. Indiener stemt daarnaast in met het idee om het Groningenveld na 2024 intact te houden, weliswaar met tegenzin en met een productie van 0 bcm.</p> <p>Onderbouwing: <i>Verder heb ik met verontrusting kennisgenomen van het begrip "ultimatum remedium", hetgeen inhoudt dat er toch weer gas gewonnen kan gaan worden na 2024.</i></p>

			<p><i>We zitten met die oorlog in Oekraïne in onze maag en weten niet hoe dat gaat uitpakken i.v.m. de gasvoorziening in Europa. Die oorlog kan nog wel vijf of zes jaar duren. Mocht extra winning toch in beeld komen dan moet je wel weten wat je doet. In ieder geval lijkt me dat een aantal dingen duidelijk moet zijn:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> <i>1. Er moet een aantal productie scenario's uitgerekend worden door middel van een SDRA zodat de gevolgen enigszins duidelijk zijn, bij bijvoorbeeld welk productieniveau.</i> <i>2. Er moet voor die tijd maximaal en uitputtend ingezet zijn op energiebesparingsmogelijkheden. Te denken valt aan extra subsidie voor woningisolatie.</i> <i>3. Het moet duidelijk zijn wat na 2024 de minimumflow is. Dit opstarten is niet nodig om verstoringen in het systeem in Nederland op te vangen. Het opstarten kan dus best langer duren dan 4 uur. Die minimum flow en de tijd om het systeem weer operationeel te krijgen moet van tevoren worden afgesproken.</i> <i>4. Het besluit moet van tevoren worden gepubliceerd zodat eenieder zijn mening kan geven.</i> <p><i>Met grote tegenzin ben ik het dus eens met het idee van GTS het systeem intact te houden na 2024. Maar dan wel met een productie van 0 bcm per jaar. In ieder geval vind ik dat een eventuele hervatting van de productie met de groots mogelijke waarborgen moet worden omgeven. Wellicht moet aan de punten hierboven nog een en ander worden toegevoegd.</i></p>
		Antwoord	<p>Dit vaststellingsbesluit ziet enkel op het gasjaar 2022-2023. Door de geopolitieke situatie die is ontstaan door de oorlog in Oekraïne bestaat er een risico op onderbrekingen in de aanvoer van hoogcalorisch gas. Dit gas draagt bij aan de reductie van de gaswinning uit het Groningenveld, omdat dit gas door bijmenging van stikstof geschikt wordt gemaakt voor gebruikers van laagcalorisch gas (het type gas uit het Groningenveld). Dit besluit houdt rekening met dit risico door een incidentele verhoging toe te staan in urgente situaties waarin extra winning nodig is om het evenwicht in het gassysteem in de eerste uren en dagen te kunnen handhaven. De incidentele verhoging is gemaximeerd op ten hoogste 1,5 miljard Nm³. Het antwoord op zienswijze nr. 13 gaat nader in op de seismische risico's door deze mogelijkheid.</p> <p>Als gevolg van de oorlog in Oekraïne is er ook een risico op grotere onderbrekingen in de aanvoer van hoogcalorisch gas. Indien een incidentele verhoging onvoldoende blijkt te zijn om een dergelijke onderbreking op te vangen, dan kan het als ultimum remedium</p>

			<p>noodzakelijk zijn om extra Groningengas te produceren om beschermde eindafnemers van laagcalorisch gas te kunnen voorzien van gas. Artikel 52d, vierde lid, van de Mijnbouwwet biedt in dat geval de mogelijkheid om tijdens het gasjaar de operationele strategie te wijzigen indien dat gerechtvaardigd wordt door het veiligheidsbelang of het maatschappelijk belang dat verbonden is aan het niet kunnen voorzien van eindafnemers van de benodigde hoeveelheid laagcalorisch gas. Daarnaast biedt artikel 52e, tweede lid, van de Mijnbouwwet de mogelijkheid om in aanvulling op of in afwijking van de operationele strategie een tijdelijke maatregel op te leggen aan de houder van de winningsvergunning. Een dergelijk besluit zal zorgvuldig moeten worden genomen en uitgebreid moeten worden gemotiveerd. Een wijziging op basis van een van deze gronden staat open voor bezwaar en/of beroep.</p> <p>De sluitingsdatum van het Groningenveld, en daarmee het aantal jaar waarop het veld nodig is als reservemiddel waartoe het op de waakvlam moet staan, wordt niet in dit besluit vastgelegd. Wel licht de staatssecretaris toe dat alle inspanningen erop gericht zijn om het Groningenveld in 2023 of uiterlijk 2024 te kunnen sluiten. Vanwege de oorlog in Oekraïne is volledige zekerheid hierover echter nog niet te geven.</p>
25	202200321 202200330 202200337 202200340 202200341 202200342 202200345 202200346 202200352 202200364 202200368 202200369 202200373	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat wendbaarheid geen grondslag is in de Mijnbouwwet of de Gaswet om gas te winnen en dat alleen leveringszekerheid die grondslag biedt. Op basis hiervan vindt indiener dat de staatssecretaris zich moet houden aan "het principe niet meer dan nodig" en dus de 1,7 miljard Nm³ die GTS hiervoor raamt.</p> <p><i>Onderbouwing: In uw ontwerpbesluit kiest u voor het openhouden van de elf productieclusters om wendbaar te zijn. Om de productieclusters open te houden, bent u voornemens om de gaswinning op 2,8 miljard Nm³ te bepalen. Wendbaarheid is echter geen grondslag in de Mijnbouwwet of de Gaswet om gas te kunnen winnen uit het Groningenveld. Alleen leveringszekerheid biedt die grondslag. GTS raamt dat 1,7 miljard Nm³ nodig is in het gasjaar 2022-2023. Dit is gevalideerd door adviesbureau DNV. U moet zich dus volgens het principe "niet meer dan nodig" houden aan de raming van GTS. Wij vinden dat u vast moet houden aan het regime niet meer dan nodig en te bepalen dat 1,7 miljard Nm³ gas gewonnen mag worden.</i></p>
		Antwoord	Het winningsniveau van 2,8 miljard Nm ³ volgt uit de keuze om komende winter alle elf beschikbare productielocaties operationeel te houden. Hiervoor is gekozen vanwege een tweetal onzekerheden.

			<p>Ten eerste bestaat er een risico dat de nieuwe stikstofinstallatie in Zuidbroek onvoldoende functioneert. Er kunnen zich in de periode van het eerste gebruik storingen voordoen. GTS raamt de benodigde capaciteit uit het Groningenveld ten behoeve van de leveringszekerheid in geval de nog in gebruik te nemen stikstofinstallatie in Zuidbroek niet beschikbaar is op ruim 4 miljoen m³ per uur. In uitzonderlijke situaties kan, wanneer minder dan elf productielocaties operationeel zijn, een fysiek tekort gevolgen hebben voor tot wel een kwart van de eindafnemers die in paragraaf 5.7.2 van het vaststellingsbesluit omschreven zijn.</p> <p>Ten tweede bestaat door de geopolitieke spanningen door de oorlog in Oekraïne een risico op onderbrekingen in de aanvoer van hoogcalorisch gas. Omdat hoogcalorisch gas in stikstofinstallaties wordt omgezet naar laagcalorisch gas, leidt een tekort aan hoogcalorisch gas tot een lagere beschikbaarheid van geconverteerd gas. Daardoor kan het als ultimatum remedium noodzakelijk zijn om extra Groningengas te produceren om beschermde eindafnemers van laagcalorisch gas te kunnen voorzien van gas. Als hiervoor onvoldoende capaciteit beschikbaar is, wordt het noodzakelijk om eindafnemers af te sluiten met grote veiligheidsrisico's voor alle categorieën eindafnemers.</p> <p>Het beschikbaar houden van voldoende productielocaties is daarom in het belang van de leveringszekerheid.</p>
26	202200321 202200330 202200337 202200340 202200341 202200342 202200345 202200346 202200352 202200364 202200368 202200369 202200373	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat de staatssecretaris voor de definitieve sluiting van het Groningenveld alternatieven moet inventariseren om risico's op te kunnen vangen van onderbrekingen van de beschikbaarheid van hoogcalorisch gas, zodat er niet teruggelaten hoeft te worden op het Groningenveld.</p> <p><i>Onderbouwing: In het ontwerpbesluit maakt u duidelijk dat de gasmarkt als gevolg van de oorlog in Oekraïne onzekerder is geworden, en dat er een grotere kans bestaat op tekorten van hoogcalorisch gas. Deze tekorten zouden kunnen leiden tot het afsluiten van eindafnemers van hoogcalorisch gas. Ook zijn er gevolgen voor laagcalorische eindafnemers. Hierover schrijft u dat het afsluiten van afnemers van laagcalorisch gas indirect een omvangrijk verlies aan productie en werkgelegenheid kan veroorzaken. De stikstoffabriek in Zuidbroek gaat een cruciale rol spelen in de leveringszekerheid van laagcalorisch gas, maar de realisatie ervan is opnieuw vertraagd.</i></p>

		Antwoord	Om de risico's die onderbrekingen van de aanvoer van hoogcalorisch gas met zich mee kunnen brengen te beperken heeft het kabinet diverse maatregelen genomen om de onafhankelijkheid van Russisch gas af te bouwen. Allereerst wordt ingezet op energiebesparing en verduurzaming met onder andere de campagne 'zet de knop om' en de Investeringssubsidie duurzame energie en energiebesparing (ISDE). Ten tweede wordt de importcapaciteit van de LNG-infrastructuur nog dit jaar uitgebreid. Daarnaast heeft het kabinet maatregelen genomen om de Nederlandse gasopslagen extra te vullen.
27	202200335	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener vraagt de staatssecretaris, in navolging op eerder uitgebracht advies in mei 2022 op de voorbereiding van het besluit, om in het vaststellingsbesluit op te nemen dat de politiek en het publiek tijdig door hem geïnformeerd wordt als de ramingen aangepast worden en als de sluiting in 2023 niet gerealiseerd zou kunnen worden.</p> <p><i>Onderbouwing: Wij adviseerden u om u in het vaststellingsbesluit 2022-2023 (nogmaals) duidelijk uit te spreken over het beëindigen van gaswinning uit het Groningenveld in 2023. Ook adviseerden wij u om in het vaststellingsbesluit aan te geven welke kwalitatieve en kwantitatieve risico's verbonden zijn aan vertraging of stagnatie van het afbouwtraject voor de sluiting van het Groningenveld.</i></p> <p><i>U geeft in uw besluit aan dat GTS u een raming geeft van de benodigde gasproductie voor het komende gasjaar en u tussentijds adviseert als er relevante ontwikkelingen zijn. U bent van mening dat u daarmee voldoende zekerheid heeft over de snelheid van de afbouw om dit mee te nemen in de afweging van dit besluit en ook over de stand van zaken voldoende duidelijkheid hebt gegeven.</i></p>
		Antwoord	In het vaststellingsbesluit wordt de intentie uitgesproken om het Groningenveld in het najaar van 2023 of uiterlijk 2024 te sluiten. Volledige zekerheid is niet te geven door onder andere de ontwikkelingen rondom de gasleveringen als gevolg van de oorlog in Oekraïne, de beschikbaarheid van de stikstofinstallatie in Zuidbroek en het functioneren van UGS Grijpskerk als laagcalorische gasopslag. Deze ontwikkelingen worden nauwlettend gemonitord, zodat zowel de Tweede Kamer als het publiek en medeoverheden tijdig over eventuele tegenvallers geïnformeerd kunnen worden en waar mogelijk ingegrepen.
28	202200348 202200361	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat het onverantwoord is om de gedupeerde bevolking nu tóch weer in onzekerheid te laten over de beëindiging van de gaswinning.

			<p>Onderbouwing: <i>De staatssecretaris verwijst in het ontwerp-vaststellingsbesluit veelvuldig naar analyses, berekeningen, modellen en (voor)genomen maatregelen, en schetst aan de hand daarvan een gunstig beeld. (...) Zo lijkt het erop alsof we de bevingsellende achter de rug hebben, alsof het leed geleden is.</i></p> <p><i>Dit beeld strookt niet met de realiteit zoals wij die ervaren. Voor ons staat voorop:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>De teller van het totaal aantal gasbevingen in de provincie Groningen staat op 1585. Deze jarenlange reeks kleinere en grotere bevingen hebben een enorme en onomkeerbare impact op de levens van mensen in het aardbevingsgebied.</i> • <i>De gasbevingen en de bodemdaling gaan door! Ook in 2021 waren er 74 bevingen (waaronder een zware in Garrelsweer) en halverwege 2022 zijn er 26 gemeten. Dit zijn er meer dan de modellen voorspelden. Deze nieuwe bevingen leiden tot schades, versterken het gevoel van onveiligheid en voeden de boosheid en frustratie. Het aantal nieuwe bevingen mag dan sinds 2015 aan het dalen zijn (de staatssecretaris kwalificeert dat als 'goed nieuws'), het zijn er nog steeds veel en het eind is nog lang niet in zicht!</i> • <i>Alle goede voornemens ten spijt: de afhandeling van schades en de versterking van woningen en bedrijven laat nog steeds zeer te wensen over. De compensatie van schade is in veel gevallen niet ruimhartig, niet snel, niet afdoende. Integendeel. De versterkingsoperatie verloopt uiterst traag en moeizaam.</i> • <i>De gaswinning en de wijze waarop de verantwoordelijke partijen (met name de rijksoverheid en de NAM) zijn omgegaan met de gevolgen hebben nog steeds ontwrichtende effecten op levens van mensen, op buurten en dorpen, op gemeenschappen. Voormalig minister Wiebes kwalificeerde het in 2017 als 'Nederlands overheidsfalen van on-Nederlandse proporties'. De parlementaire enquête zal definitievere inzichten geven in hoe het zover heeft kunnen komen. Wat de uitkomsten ook zullen zijn, de sporen van deze tragedie zullen nog vele, vele jaren voelbaar zijn.</i> <p><i>Deze realiteit maakt dat het naar onze mening onverantwoord is om de gedupeerden, bevolking nu tóch weer in onzekerheid te laten over de beëindiging van de gaswinning.</i></p>
		Antwoord	<p>In het vaststellingsbesluit wordt onderkend dat de gaswinning een grote impact op de inwoners van Groningen heeft (zie bijvoorbeeld paragraaf 5.6 van het vaststellingsbesluit). Vanwege de grote maatschappelijk gevolgen heeft het kabinet besloten om de gaswinning uit het Groningenveld zo snel als mogelijk te beëindigen.</p>

			<p>De sluitingsdatum van het Groningenveld, en daarmee het aantal jaar waarin het veld nodig is als reservemiddel, wordt niet in dit besluit vastgelegd. Wel licht de staatssecretaris toe dat alle inspanningen erop gericht zijn om het Groningenveld in 2023 of uiterlijk 2024 te kunnen sluiten. Meer zekerheid over de sluitingsdatum kan niet gegeven worden vanwege de oorlog in Oekraïne, de beschikbaarheid van de stikstofinstallatie in Zuidbroek en het functioneren van UGS Grijpskerk als laagcalorische gasopslag. Het vastleggen van een sluitingsdatum zonder dat er zekerheid is dat de leveringszekerheid voldoende is geborgd, is zeer risicovol. Zoals ook toegelicht in paragraaf 5.7 van het besluit is het risico op maatschappelijke ontwrichting door afsluiting van eindafnemers nog steeds groot. Het niet toestaan van de inzet van het Groningenveld kan leiden tot het afsluiten van een deel van de laagcalorische gasafnemers en (indirect) een omvangrijk verlies aan productie en werkgelegenheid veroorzaken. Ook zijn er risico's voor de veiligheid en gezondheid van alle inwoners van Nederland. Deze risico's vindt de staatssecretaris onacceptabel.</p>
29	202200348 202200361	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat er zekerheid geboden moet worden met de vastlegging van een definitief einde van de gaswinning in het vaststellingsbesluit Groningenveld 2022-2023.</p> <p><i>Onderbouwing: De laatste gaswinningsbesluiten hielden, afgedwongen door uitspraken van de Raad van State en door maatschappelijke druk, veel meer en nadrukkelijker rekening met de belangen van de Groninger bevolking. Niet langer werd de 'leveringszekerheid' verabsoluteerd en boven alle andere belangen gesteld. Dit leidde tot het besluit dat de winning uit het Groningenveld wordt afgebouwd en op afzienbare termijn wordt beëindigd.</i></p> <p><i>Nu lijkt het definitieve eind van de gaswinning te worden uitgesteld. Dat kan de staatssecretaris de Groningers niet aandoen! Na alles wat er gebeurd (en nagelaten) is, mag de ingewikkelde situatie rond gasleveringen niet op de mensen in Groningen afgewenteld worden. Het is in onze ogen niet verantwoord om – vanwege de onzekerheid als gevolg van de oorlog die Rusland voert in Oekraïne en andere mogelijk onzekere factoren – toch weer ruimte te laten voor continuering van de winning in de komende jaren, ook al zou het gaan om kortstondige, beperkte winning, 'in uitzonderlijke gevallen', 'als laatste redmiddel'. De voortdurende onzekerheid ontnemt de mensen in Groningen het perspectief op betere tijden. De staatssecretaris noemt in het ontwerp-vaststellingsbesluit een reeks van maatregelen om 'de regio perspectief te bieden en het vertrouwen van de inwoners van Groningen in de overheid terug te winnen'. Die hebben slechts kan van slagen als er zekerheid is over het stoppen van de gaswinning.</i></p>

			<p><i>Er maar één besluit verantwoord: op korte termijn, dus in het Vaststellingsbesluit 2022-2023 zekerheid bieden over een snelle einddatum van de gaswinning uit het Groningenveld. Geen open eindes meer, dus niet 'definitieve sluiting kan in 2023, en als het tegenzit in 2024, gerealiseerd worden'. Dat het moment van definitieve sluiting van het Groningenveld 'met grote stappen dichterbij komt' is een dooddoener zolang we in het ongewisse blijven over de einddatum en de deur voor extra winning open blijft staan. De onzekerheid die dit teweeg brengt, wordt versterkt doordat politici en media veelvuldig speculeren over het doorgaan met de winning van Gronings gas. Onder verwijzing naar de bijzondere omstandigheden wordt een appel gedaan op de inschikkelijkheid en de ruimhartigheid van de mensen in Groningen. Het is de verantwoordelijkheid van de Nederlandse overheid om een duidelijke lijn te trekken en de Groningers de zekerheid te bieden waar we naar snakken: leg het spoedige, volledige en definitieve einde van de gaswinning uit het Groningerveld vast in het vaststellingsbesluit gaswinning Groningenveld 2022-2023.</i></p>
		Antwoord	<p>Het vaststellingsbesluit ziet enkel op het gasjaar 2022-2023. De sluitingsdatum van het Groningenveld, en daarmee het aantal jaar waarop het veld nodig is als reservemiddel, wordt niet in dit besluit vastgelegd. Wel licht de staatssecretaris toe dat alle inspanningen erop gericht zijn om het Groningenveld in het najaar van 2023 of uiterlijk 2024 te kunnen sluiten. Dit is veel sneller dan aanvankelijk verwacht.</p> <p>Volledige zekerheid is niet te geven door onder andere de ontwikkelingen rondom de gasleveringen als gevolg van de oorlog in Oekraïne, de beschikbaarheid van de stikstofinstallatie in Zuidbroek en het functioneren van UGS Grijpskerk als laagcalorische gasopslag. De gevolgen van het niet beschikbaar hebben van het Groningenveld kunnen, zoals ook toegelicht in het antwoord op zienswijze nr. 28, groot zijn, met veiligheidsrisico's en gezondheidsrisico's voor alle afnemers van gas. Paragraaf 5.3 en 5.7 van het vaststellingsbesluit gaan hier nader op in.</p>
30	202200351	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat er scenario's mogelijk zijn waardoor er extra volume uit het Groningenveld moet worden geproduceerd.</p> <p>Onderbouwing: <i>In het GTS Advies Leveringszekerheid gasjaar 2022/2023 gaat GTS uit van 100% van de firm conversiecapaciteiten van de installaties Ommen, Wieringermeer en Zuidbroek II, waarbij wat betreft Zuidbroek II is aangenomen dat deze per 1 oktober 2022 volledig beschikbaar zal zijn. De huidige planning is echter dat de eerste trein 14 oktober en de twee andere treinen 31 oktober beschikbaar komen. Deze opleverdata kunnen er toe</i></p>

			<i>leiden dat in diverse scenario's er extra volume uit Groningenveld moet worden geproduceerd.</i>
		Antwoord	GTS heeft in haar brief van 16 september 2022 een nieuwe vertraging gemeld van de ingebruikname van de nieuwe stikstofinstallatie in Zuidbroek. Daarbij heeft GTS aangegeven dat deze vertraging geen gevolgen heeft voor de Groningenproductie. GTS zal veranderingen voor de ingebruikname van de installatie melden. Indien een verandering invloed heeft op de verwachte Groningenproductie die nodig is om de leveringszekerheid te borgen, zal GTS dit per brief melden aan de staatssecretaris Mijnbouw. Op basis van de Mijnbouwwet kan de staatssecretaris overwegen om de Groningenproductie op te hogen.
31	202200351	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener stelt dat het belangrijk is duidelijk te maken dat bij de inzet van de piekleveringsdienst Groningen niet op minimum flow zal produceren. <i>Onderbouwing: Voor het uitvoeren van de taak van GTS om te zorgen voor leveringszekerheid tijdens zeer koude omstandigheden, de Piekleveringsdienst, dient GasTerra L-gas capaciteit aan te kunnen bieden. Het is voor GasTerra van belang dat het duidelijk is dat bij de inzet van de piekleveringsdienst Groningen niet op minimum flow zal produceren. Het volume waarbij het hier omgaat is zeer beperkt (~15 miljoen Nm³ per gasjaar).</i>
		Antwoord	Het besluit is hierop aangepast.
32	202200351	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener vraagt naar duidelijkheid over beschermde afnemers. <i>Onderbouwing: In het ontwerpbesluit spreekt u over leveringszekerheid voor beschermde afnemers in geval van H-gas tekorten. Voor GasTerra is het noodzakelijk om te weten hoe u bepaalt wat beschermde afnemers zijn? Kunt u aangeven hoe GasTerra om moet gaan met de leveringszekerheid van deze afnemers?</i>
		Antwoord	Verordening (EU) 2017/1938 betreffende maatregelen tot veiligstelling van de gasleveringszekerheid (hierna: de verordening) verplicht lidstaten tot het vaststellen van een noodplan om de effecten van verstoring te minimaliseren. In Nederland is aan deze verplichting uitvoering gegeven met het vaststellen van het Bescherm- en Herstelplan Gas (hierna: BH-G). De Europese Commissie heeft in de verordening de vraagkant van de gasmarkt verdeeld in een drietal groepen. Dit zijn: 1) niet-beschermde afnemers, 2)

			<p>beschermde afnemers, en 3) door solidariteit beschermde afnemers. In de verordening worden de begrippen 'beschermde afnemer' en 'door solidariteit beschermde afnemer' gedefinieerd. Door solidariteit beschermde afnemers zijn in ieder geval huishoudens, maar deze definities laten verder ruimte voor keuzes voor lidstaten bij de nadere invulling van deze definities. Dit betekent dat deze definities door de lidstaten in nationale regelgeving moeten worden uitgewerkt alvorens zij door de lidstaten kunnen worden toegepast in het kader van de (voorbereiding) van de uitvoering van het BH-G. Op dit moment werkt het ministerie EZK aan deze definitiebepaling en verwacht daar binnenkort meer over te kunnen delen. Hierbij betreft het ministerie ook belanghebbende partijen om de maatregelen uit het BH-G die de verschillende groepen afnemers treffen uitvoerbaar en handhaafbaar te maken.</p>
33	202200351	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt ervan uit te gaan dat als er hogere vulgraden dan 4 miljard Nm³ in UGS Norg gerealiseerd zouden moeten worden aan het eind van gasjaar 2022/2023 dit niet middels het winningsbesluit Groningen wordt geregeld, maar apart zal worden besproken met betrokken partijen.</p> <p><i>Onderbouwing: U geeft aan dat in UGS Norg aan het einde van het gasjaar 2022-2023 een vulgraad nodig is van 5,4 miljard Nm³, conform de Europese verplichting. GasTerra constateert dat dit voor de leveringszekerheid van de L-gas markt niet noodzakelijk is. Daarvoor heeft GTS tot op heden altijd 4 miljard Nm³ geadviseerd en met het krimpen van de L-gasmarkt lijkt zelfs de 4 miljard Nm³ te hoog. Wij gaan er vanuit dat als er hogere vulgraden dan 4 miljard Nm³ in UGS Norg gerealiseerd zouden moeten worden aan het eind van gasjaar 2022/2023 dit niet middels het winningsbesluit Groningen wordt geregeld, maar apart zal worden besproken met betrokken partijen. Het is overigens niet mogelijk om in de periode van 1 april tot 1 oktober 2023 middels de GTS infrastructuur UGS Norg met 5,4 miljard Nm³ te vullen. Hiervoor is een langere injectieperiode nodig of extra Groningenveld volume dat via de Norgron leiding kan worden gebruikt om UGS Norg te vullen (de Norgron leiding heeft een hogere capaciteit).</i></p>
		Antwoord	<p>De verplichting om UGS Norg te vullen tot 90% volgt uit de Europese verplichting. Daarom is deze vulgraad tot uitgangspunt genomen in het vaststellingsbesluit. De wijze waarop deze vulverplichting wordt gehaald, is niet in het vaststellingsbesluit vastgelegd en wordt met betrokken partijen besproken.</p>

34	202200351	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat de meeropbrengsten die beschikbaar komen als er toch meer gas wordt gewonnen dan het door GTS-geadviseerde niveau ten goede moeten komen aan de inwoners van Midden-Groningen.</p> <p><i>Onderbouwing: In uw ontwerpbesluit kiest u voor het openhouden van de elf productieclusters om wendbaar te zijn. Om de productieclusters open te houden, bent u voornemens om de gaswinning op 2,8 miljard m³ te bepalen.</i></p> <p><i>Wendbaarheid is echter geen grondslag in de Mijnbouwwet of de Gaswet om gas te kunnen winnen uit het Groningenveld. Alleen leveringszekerheid biedt die grondslag. GTS raamt dat 1,7 miljard m³ nodig is in het gasjaar 2022-2023. Dit is gevalideerd door adviesbureau DNV.</i></p> <p><i>Veiligheid staat voorop. Daarom hebben wij in het verleden nooit ingebracht dat meeropbrengsten uit het Groningenveld in de regio moeten worden besteed. Dat zou de indruk kunnen wekken dat het ons niet om veiligheid, maar om geld gaat. wij zien echter dat u voornemens bent om meer te winnen dan strikt genomen nodig is om het gasveld operationeel te houden. Zoals hierboven aangegeven, zijn wij daarop tegen. Maar mocht u desondanks toch besluiten meer productieclusters open te houden en daarmee meer gas te winnen, dan strikt noodzakelijk is en dan geadviseerd door GTS, dan vinden wij dat de meeropbrengsten daarvan ten goede moeten komen aan onze inwoners.</i></p>
		Antwoord	<p>GTS adviseert om de huidige productiecapaciteit beschikbaar te houden in de periode oktober 2022 tot en met maart 2023. Door in deze periode geen productielocaties te sluiten, komt de gaswinning uit op 2,8 miljard Nm³. Dit is toegelicht in paragraaf 5.3 van het besluit. Er is daarom geen sprake van meeropbrengsten. Er is geen sprake van hogere winning dan GTS adviseert. Wel ligt het niveau van de waakvlam bij openhouden van alle locaties met 2,8 bcm hoger dan wanneer deze zes locaties al gesloten zouden worden (in dat geval 1,7 bcm). Daarnaast is de verdeling van eventuele meeropbrengsten geen onderdeel van het vaststellingsbesluit.</p>
35	202200355	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener vraagt om de vaststelling van een definitieve datum, waarop de gaswinning uit het Groningenveld daadwerkelijk stopt.</p> <p><i>Onderbouwing: Als het om het gasjaar 2022-2023 gaat, moeten we wachten tot april 2023 voordat u iets kunt zeggen over de sluiting van productielocaties met alvast de</i></p>

			<p>winstwaarschuwing dat de productie hoger zal zijn als alle locaties open blijven (blz. 2). Ik vind de term kantelpunt die u hanteert voor het gasjaar 2022-2023 wel slim gevonden. Jammer dat het enkel bij deze nieuwe term blijft, want ondanks het nieuwe 'pakpapier' blijft de inhoud van uw verhaal hetzelfde. Een inhoud met de bekende slagen om de arm: "Of dit daadwerkelijk lukt, hangt af van onder andere de ontwikkelingen rondom de gasleveringen als gevolg van de oorlog in Oekraïne, de beschikbaarheid van stikstof en het functioneren van UGS Grijpskerk als laagcalorische gasopslag" (blz. 4). Waar we in Groningen behoefte aan hebben dat is dat er nu eindelijk een definitieve datum voor beëindiging komt, er doorgepak wordt als het gaat om de schade en versterking. Richting grootverbruikers bent u (meer dan) genereus, blijken regels flexibel te (kunnen) zijn en is handhaven wel het laatste waar u aan lijkt te denken. Dan hebben veel inwoners van de categorie 'Jan Modaal en minder' een compleet tegenovergestelde ervaring opgedaan (of misschien is de term ondergaan passender). Die worden niet in de watten gelegd, maar hebben jarenlang moeten vechten (of vechten nog) om bijvoorbeeld schade vergoed en aangepakt te krijgen.</p>
		Antwoord	Het antwoord op deze zienswijze is te vinden bij de reactie op zienswijze nr. 29.
36	202200361	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener mist informatie over de internationale druk die wordt uitgeoefend om meer gas uit het Groningenveld te winnen en stelt dat deze druk niet ten koste mag gaan van de inwoners van Groningen en Drenthe.</p> <p>Onderbouwing: In het ontwerp-vaststellingsbesluit worden veel aspecten en belangen uitvoerig beschreven. In vergelijking met eerdere (ontwerp)vaststellingsbesluiten wordt uitvoerig ingegaan op de maatschappelijke gevolgen van de gaswinning. Wij missen informatie over de internationale druk (EU, USA) die achter de schermen is en wordt uitgeoefend om meer gas te winnen uit het Groningenveld. Wij missen ook de erkenning dat het de regering is geweest die er, door de weigering van toenmalig minister Kamp om tijdig en besluit te nemen, voor heeft gezorgd dat de bouw van de stikstoffabriek in Zuidbroek is vertraagd. Dit zou niet moeten leiden tot een verhoogde winning, maar tot andere maatregelen die niet ten koste gaan van de inwoners van Groningen en Drenthe.</p> <p>De voorgestelde winning van 2,8 miljard (+ 1,5 miljard) kuub lijkt niet zo veel. Maar de verhoging voor het gasjaar 2021-2022 van 3,9 miljard kuub bij een gemiddelde temperatuur naar 4,5 miljard kuub bij een gemiddelde temperatuur naar 4,5 miljard kuub,</p>

			<i>ook bij hoge temperatuur in de zachte winter is een teken aan de wand: lager zal het niet worden, hoger is waarschijnlijk.</i>
		Antwoord	<p>De operationele strategie wordt vastgesteld aan de hand van de in artikel 52d, tweede lid, Mijnbouwwet voorgeschreven afweging van belangen. Internationale druk vormt geen onderdeel van dit afwegingskader en is geen reden om de gaswinning te verhogen.</p> <p>Bij de vaststelling van het winningsniveau worden de veiligheidsrisico's voor omwonenden als gevolg van bodembeweging die wordt veroorzaakt door de winning van gas uit het Groningenveld en de veiligheidsrisico's als gevolg van het niet kunnen voorzien van eindafnemers van de benodigde hoeveelheid laagcalorisch gas afgewogen. Het betreft ook het kunnen voorzien van eindafnemers in het buitenland. In hoofdstuk 5.4 van het vaststellingsbesluit is toegelicht op welke wijze de export van laagcalorisch gas (het type gas uit het Groningenveld) naar het buitenland wordt afgebouwd. Deze maatregelen lopen op schema. Tot op heden is geen vertraging opgelopen ondanks de oorlog in Oekraïne en ondanks de gevolgen van de maatregelen die genomen werden vanwege de Covid-19-pandemie.</p> <p>Het klopt dat er een mogelijkheid is om het vastgestelde winningsniveau gedurende het gasjaar te verhogen of verlagen. Dit kan enkel in gevallen voorgeschreven in de Mijnbouwwet, deze zijn tevens beschreven in paragraaf 2.3 van het vaststellingsbesluit. Bij een tussentijdse verhoging of verlaging moet opnieuw een zorgvuldige afweging worden gemaakt op basis van het eerder genoemde afwegingskader, waarbij zowel veiligheid voor afnemers van gas als veiligheid voor Groningers van belang zijn. Zie ook het antwoord op zienswijze nr. 24.</p>
37	202200370	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener acht het onverantwoord dat de leveringszekerheid bepalend is voor de omvang van de gasproductie.</p> <p><i>Onderbouwing: Voor de staatssecretaris is de leveringszekerheid van groot belang. Daarom wordt gekozen voor de waakvlam in 2022-2023. GBB acht het echter onverantwoord dat de leveringszekerheid bepalend is voor de omvang van de gasproductie. Tot op heden is namelijk de benodigde versterking van huizen nog niet gerealiseerd, waardoor veel mensen nog altijd in een onveilige woning wonen. Volgens GBB zullen eerst alle onveilige huizen versterkt moeten worden, voordat gaswinning kan plaatsvinden.</i></p>

			<p><i>Een deugdelijke afweging tussen de omvang van de gaswinning en de versterkingsoperatie en een plan van aanpak voor de tijdige versterking van de versterkingsbehoefte onveilige huizen ontbreekt volgens GBB in het ontwerp-vaststellingsbesluit. In het definitieve vaststellingsbesluit 2022-2023 moet daarom een nieuwe afweging gemaakt worden, waarbij op adequate wijze rekening wordt gehouden met het feit dat de versterking van huizen tot op heden niet is gerealiseerd. Die adequate afweging is thans niet terug te vinden in het ontwerp-vaststellingsbesluit.</i></p> <p><i>Gegeven de seismische dreiging én de onveilige woningen dient de omvang van de gaswinning zo beperkt mogelijk te zijn. Het liefst ziet GBB, zoals bekend, het Groningenveld vandaag nog gesloten Elke bcm extra zorgt voor extra risico's. Vandaar dat GBB u houdt aan het adagium 'niet meer dan nodig', zoals ook is vastgelegd in de Gaswet. Volgens het advies van GTS is dat 1,7 bcm, en niet 2,8 bcm.</i></p>
		Antwoord	<p>Het veiligheidsbelang van de inwoners van Groningen is expliciet meegewogen in de eindafweging (hoofdstuk 6 van het vaststellingsbesluit) en nader beschreven in paragraaf 5.2 en 5.4 van het vaststellingsbesluit. Door de voorgenomen afbouw van de gaswinning en de daardoor afnemende risico's wordt het veiliger in Groningen. Dit is terug te zien in de resultaten van de veiligheidsbeoordelingen. Het aantal gebouwen op norm neemt toe, de benodigde versterkingsmaatregelen worden lichter. Tegelijkertijd blijft de noodzaak voor versterken bestaan. Het kabinet blijft zich maximaal inspannen om inwoners zo snel mogelijk duidelijkheid te geven of hun woning versterkt moet worden, en als dat het geval is, de daadwerkelijke uitvoering daarvan te versnellen. Ook blijft de staatssecretaris inzetten op de zo spoedig mogelijke definitieve beëindiging van de gaswinning uit het Groningenveld.</p>
38	202200366	Samenvatting zienswijze(n):	<p>Indiener stelt dat de staatssecretaris uitleg dient te geven over hoe LNG gas de gaswinning uit het Groningenveld beïnvloedt en op welke wijze de commerciële activiteiten van de leden van Gasgebouw de gaswinning beïnvloeden.</p> <p><i>Onderbouwing: De staatssecretaris geeft in het besluit niet weer hoe de balans is tussen de commerciële ontwikkelen van de leden van het Gasgebouw en de verplichting voortvloeien uit de heersende wetgeving. De staatssecretaris dient uitleg te geven hoe LNG gas, de gaswinning uit het Groningenveld beïnvloed. En op welke wijze de commerciële activiteiten van de leden van Gasgebouw de gaswinning beïnvloeden.</i></p>

			<i>De commerciële activiteiten, worden omschreven in het besluit als solidariteit met Europa. Doch zijn er geen Europese verplichtingen die de staatssecretaris er toe dwingen.</i>
		Antwoord	De operationele strategie wordt vastgesteld aan de hand van de in artikel 52d, tweede lid, van de Mijnbouwwet, voorgeschreven afweging van belangen. De commerciële belangen van partijen uit het gasgebouw vormen geen onderdeel van dit afwegingskader en worden daarom niet meegewogen.
39	202200366	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener geeft aan dat de noodzaak van UGS Grijskerk niet gemotiveerd is en dat wel dient te zijn.
		Antwoord	In paragraaf 4.1 en 5.3 van het vaststellingsbesluit is toegelicht dat door de inzet van UGS Grijskerk als laagcalorische gasopslag de sluiting van het Groningenveld sneller kan worden gerealiseerd. Als UGS Grijskerk volledig functioneert als laagcalorisch gasopslag kan het namelijk de back-up functie van het Groningenveld overnemen.
40	202200366	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat de staatssecretaris het operationeel komen van de stikstoffabriek mee dient te nemen in de verplichting betreffende het tempo van afbouw. Eerder was beloofd dat de gaswinning zou worden beëindigd zodra de stikstof fabriek operationeel is.</p> <p><i>Onderbouwing: Nu in augustus de stikstoffabriek operationeel is dient het meegenomen te worden in het besluit. De staatssecretaris mag een eventuele falen van de fabriek niet mee nemen is de gaswinning. Zonder enige motivatie van een kansberekening van het falen, gebaseerd op traceerbare feiten. De staatssecretaris dient het mee te nemen in de verplichting betreffende de tempo van afbouw.</i></p> <p><i>De staatssecretaris dient te motiveren de noodzaak van nieuwe wetgeving. En waarop het principe niet meer dan nodig is net meer volstaat om de gaswinning te beëindigen. De minister gaf in voorgaande ontwerpbesluit dat de gaswinning werd beëindigd zodra de stikstof fabriek operationeel is.</i></p>
		Antwoord	In eerdere communicatie over de afbouw van de gaswinning uit het Groningenveld is aangegeven dat het Groningenveld na ingebruikname van de stikstofinstallatie niet meer nodig is in een qua temperatuur gemiddeld jaar. Daarbij is aangegeven dat het veld vanaf dan voor een bepaalde periode dienst blijft doen als reservemiddel, in het geval van

			<p>bijvoorbeeld grote leveringsproblemen. Vanaf 1 oktober wordt, met de geplande ingebruikname van de stikstofinstallatie in Zuidbroek, dit kantelpunt bereikt. In het vaststellingsbesluit wordt deze ingebruikname meegenomen door inzet van het Groningenveld enkel toe te staan als reservemiddel. Een beperkt aantal winningslocaties staat voor dit doel op stand-by. Het is nodig om daar een minimale hoeveelheid gas te winnen, zodat de productie weer aan de gang kan in het uitzonderlijke geval dat dat nodig is (de zogenoemde waakvlam).</p>
41	202200366	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat de staatsecretaris de kaders van de term van leveringszekerheid dient te motiveren, en vanuit deze kaders de technische toekomst perspectief te schetsen.</p> <p><i>Onderbouwing: De staatsecretaris dient de motiveren de kaders van de term van leveringszekerheid, en vanuit deze kaders de technische toekomst perspectief te schetsen. Gezien de nieuwe wetgeving "Wat naar nul" een verruiming creëert van de huidige wettelijk omschrijving van de term.</i></p>
		Antwoord	<p>In het vaststellingsbesluit is de term leveringszekerheid toegelicht (paragraaf 5.3). Leveringszekerheid betekent dat eindafnemers van gas op het juiste moment en in de juiste kwaliteit (laag- of hoogcalorisch gas) met de benodigde hoeveelheid worden beleverd. Leveringszekerheid kent een volumematige en een capaciteitsmatige component. De volumematige component houdt in dat er over een bepaalde periode (bijvoorbeeld een jaar) voldoende gas beschikbaar moet zijn om te voorzien in de vraag. De capaciteitsmatige component houdt in dat dat gas op ieder moment, ook op momenten van hoge vraag, in de juiste hoeveelheid moet kunnen worden geleverd. In paragraaf 5.3.4 van het vaststellingsbesluit wordt op basis hiervan een verwachting gegeven van de mogelijke benodigde inzet van het Groningenveld na het gasjaar 2022-2023. In het wetvoorstel "Wat na nul" wordt de term leveringszekerheid op dezelfde wijze gehanteerd.</p>
42	202200370	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener verzoekt nadrukkelijk om de finale einddatum van 30 september 2023 in het definitieve vaststellingsbesluit op te nemen, en daarin ook het definitief afsluiten van de putten vast te stellen; dan wel dit separaat zo spoedig mogelijk vast te stellen middels de wet 'Wat na nul'.</p> <p><i>Onderbouwing: Nog steeds is er geen definitieve einddatum van de gaswinning in het Groningenveld vastgesteld. GBB ziet dat de onrust die is ontstaan na de inval van Rusland</i></p>

			<p><i>in Oekraïne op 24 februari 2022 over de gasvoorziening van Europa, de stijgende energieprijzen, en de roep van politica en energiedeskundigen het Groningenveld weer substantieel te gaan hergebruiken, fors negatief uitwerkt. Weliswaar verklaart de staatssecretaris bij voortduring - terecht - dat Groningen 'ultimum remedium' is, maar dat wordt ervaren als een hangend 'Zwaard van Damocles'.</i></p> <p><i>GBB ziet veel negatieve effecten die worden veroorzaakt door die onzekerheid over het toekomstige gebruik van het Groningenveld. Die effecten zijn er zowel op de individuele gezondheid van bewoners, maar ook op de maatschappelijke cohesie. De angst dat u toegeeft aan die publieke oproep en opnieuw de leveringszekerheid zal laten prevaleren boven de veiligheid van Groningers is groeiende. GBB acht dat onaanvaardbaar.</i></p>
		Antwoord	Het antwoord op deze zienswijze is te vinden bij de reactie op zienswijze nr. 29.

5. Tempo versterken gebouwen

	Registratienr. zienswijze(n)	Samenvatting	Tekst
43	202200321 202200330 202200337 202200340 202200341 202200342 202200345 202200346 202200352 202200364 202200368 202200369 202200373	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener onderschrijft het punt uit het ontwerpbesluit dat NCG, IMG en gemeenten in bepaalde situaties gebouwen aan het versterkingsprogramma kunnen toevoegen. Indiener geeft echter aan dat gemeenten dit niet zo ervoeren en leest de woorden van de staatssecretaris dan ook als een oproep om nog eens kritisch te kijken welke adressen aan het versterkingsprogramma zouden moeten worden toegevoegd. Indiener verwacht dat de aangedragen adressen worden toegevoegd aan het programma.</p> <p><i>Onderbouwing: In uw ontwerpbesluit schrijft u dat NCG, IMG en gemeenten gebouwen aan het versterkingsprogramma kunnen toevoegen. Bijvoorbeeld wanneer blijkt dat deze gebouwen erg lijken op gebouwen binnen het versterkingsprogramma, of wanneer er veel schade is of een acuut onveilige situatie. Wij onderschrijven dit. Tot nu toe was het toevoegen van adressen aan het versterkingsprogramma voorbehouden aan de Dienst Nationaal Coördinator Groningen. Dus in feite aan u. De gemeenten ervoeren weinig tot geen ruimte om voorstellen hiertoe te doen. We herkennen ons daarom ook niet in uw stelling dat alle woningen in Groningen op basis van de jaarlijkse SDRA en handmatige verrijking van de SDRA-resultaten een risicoprofiel krijgen (pagina 50 ontwerpbesluit). Wij lezen uw woorden als een oproep om nog eens kritisch te kijken welke adressen logischerwijs aan het versterkingsprogramma zouden moeten worden toegevoegd. Daar zijn we het mee eens en verwachten dan ook dat adressen die wij hiervoor aandragen, worden toegevoegd aan het versterkingsprogramma.</i></p>
		Antwoord	<p>Gemeenten hebben de taak om de volgorde en prioritering voor opname en beoordeling en uitvoering van de versterkingsmaatregelen vast te stellen. Daarbij kunnen gemeenten de uitkomsten van de SDRA (voorheen HRA) aanvullen als de resultaten van de SDRA hier aanleiding toe geven en als dit de uitvoering ten goede komt. Gemeenten verstrekken via de Lokale Plannen van Aanpak (hierna: LPA) deze opdracht aan NCG. In afstemming met NCG kunnen gemeenten in de jaarlijkse LPA-cyclus individuele adressen toevoegen aan het versterkingsprogramma, of bewoners kunnen zich melden via het Loket Opname op Verzoek / Acuut Onveilige Situaties.</p>

44	202200321 202200330 202200337 202200340 202200341 202200342 202200345 202200346 202200352 202200364 202200368 202200369 202200373	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat de uitvoeringscapaciteit voor de versterkingsopgave onvoldoende is, en is daarom van mening dat er voor de bewoners andere en bereikbare oplossingen moeten worden geboden.</p> <p><i>Onderbouwing: Wij geven bij herhaling aan dat de uitvoeringscapaciteit bij NCG, en bij de bureaus en aannemers die NCG hiervoor nodig heeft, onvoldoende is. Voor de uitvoering van versterkingsadviezen (het uitwerken ervan tot ontwerpen en vervolgens het daadwerkelijk bouwen) was in 2021-2022, volgens NCG, minder capaciteit beschikbaar dan het aantal adressen dat op basis van de liggende adviezen versterkt zou moeten worden. Dat betekent dat het stuwmeer dat eerder bestond rondom de beoordelingen nu verschoven is naar de uitvoering. Daar wijzen we u al langere tijd op. De uitvoering van de werkzaamheden vraagt tijd en zorgvuldigheid en invloed van eigenaren om hun wensen naar voren te brengen. Maar het begint wel met beschikbaarheid van voldoende capaciteit voor de uitvoering. Juist dat is er op dit moment onvoldoende. Daarom moeten nu pijnlijke keuzes worden gemaakt tussen eigenaren die allemaal een urgentie hebben, hetzij vanwege de staat van de woning, of de persoonlijke situatie of de uitkomst van het versterkingsadvies. Dit zijn salomonsoordelen die niet nodig zijn als er tijdig voldoende capaciteit beschikbaar was geweest. Wanneer u niet in staat bent om voldoende capaciteit bij NCG te organiseren, moet u naar onze mening een andere oplossing bieden. Bijvoorbeeld door minder vanuit aansprakelijkheid te kijken, maar meer naar logische en bereikbare oplossingen voor bewoners.</i></p>
		Antwoord	<p>De staatssecretaris zet zich in voor het garanderen van voldoende uitvoeringscapaciteit. Zo heeft NCG op 29 maart jl. de Aanpak vergroten Uitvoeringscapaciteit uitgebracht. Deze aanpak laat zien hoe NCG stuurt in de versterking en de capaciteit van bouwers en aannemers organiseert en wil vergroten. In vervolg op de Bouwtop van november 2021 voert NCG met deze aanpak verbetermaatregelen uit en organiseert regelmatig bouwtafels. Ieder adres is opgenomen in het meerjarenversterkingsplan (hierna: MJVP), geprioriteerd door de gemeente. Elke eigenaar is onlangs door NCG geïnformeerd wanneer de woning aan de beurt is voor opname en beoordelen. De gemeenten stellen de prioritering van de woningen vast in het LPA. Het LPA wordt altijd democratisch in de gemeenteraad vastgesteld. Het MJVP en de lokale plannen van aanpak worden benut voor het organiseren van capaciteit nodig voor de uitvoering.</p>
45	202200321 202200330	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener is positief gestemd over de typologieaanpak, doordat er meer adressen worden beoordeeld. Indiener blijft echter aandringen op genoeg capaciteit</p>

	202200337 202200340 202200341 202200342 202200345 202200346 202200352 202200364 202200368 202200369 202200373		<p>omdat in de praktijk blijkt dat adressen niet altijd onder een bepaalde typologie vallen en daardoor meer beoordelingscapaciteit vragen.</p> <p>Onderbouwing: <i>Ten aanzien van het beoordelen van adressen lijkt het nu beter te gaan dan voorheen. Mede dankzij de typologieaanpak worden er meer adressen beoordeeld dan in voorgaande jaren. Een tegenvaller is echter wel dat er minder adressen kunnen worden beoordeeld met de typologieaanpak dan gedacht. De uitval is groter doordat adressen in de praktijk toch niet onder een bepaalde typologie vallen. Dat betekent dat meer adressen regulier moeten worden beoordeeld. Dit kost meer tijd en capaciteit. De beschikbare beoordelingscapaciteit is echter juist bedoeld voor de ingewikkelde en complexe gebouwen. We vragen ons af of er voldoende beoordelingscapaciteit is. Daarom blijven we bij u aandringen om ervoor zorg te dragen dat de NGG genoeg beoordelingscapaciteit beschikbaar heeft.</i></p>
		Antwoord	<p>NCG geeft aan dat de beoordelingen eind 2023 zullen zijn afgerond op een aantal complexe gebouwen na (agrarische bedrijven en erfgoed). Daar waar geen typologieën tijdig beschikbaar komen zijn, zal de NPR-methodiek worden gehanteerd door middel van één-op-één-beoordelingen. Waar mogelijk wordt de praktijk aanpak ingezet bij typologie uitval.</p>
46	202200321 202200330 202200337 202200340 202200341 202200342 202200345 202200346 202200352 202200364 202200368 202200369 202200373	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat capaciteit randvoorwaardelijk is voor het succes van de dorpenaanpak. Als de dorpenaanpak capaciteitsproblemen oplost dan is het zaak om dit elders toe te passen. Daarentegen, als de capaciteitsoplossing in het ene dorp leidt tot capaciteitsproblemen in het andere dorp, verschuift het probleem alleen maar.</p> <p>Onderbouwing: <i>In uw ontwerpbesluit presenteert u de dorpenaanpak als crisisaanpak en mogelijkheid om te versnellen. Een dorpsgerichte benadering is ons niet vreemd. Gemeenten organiseren, prioriteren en clusteren juist om een risico-gestuurde aanpak hand in hand te laten gaan met een dorp- of wijkgerichte aanpak. Echter is beschikbare capaciteit op ieder vlak in het versterkingsproces een randvoorwaarde voor succes. Daarin is de dorpenaanpak niet anders. Als de dorpenaanpak het in zich draagt om capaciteitsproblemen op te lossen dan is het zaak om de geleerde lessen snel toe te passen in alle dorpen. Als blijkt dat de capaciteitsoplossing in het ene dorp een capaciteitsprobleem in het andere dorp (binnen en vooral buiten de gemeentegrenzen) veroorzaakt, dan verschuift het probleem alleen maar.</i></p>

		Antwoord	<p>De heer Bernard Wientjes is gevraagd in zijn rol van verbinder advies uit te brengen om de dorpenaanpak tot een succes te maken. Hij spreekt daarvoor met veel betrokkenen, waaronder bouwbedrijven. Dit mede met het oog op de beschikbaarheid van bouwcapaciteit. De vier dorpen hebben prioriteit in het LPA van de gemeente Eemsdelta en zijn nu aan de beurt. Daarom is er geen sprake van verschuiving van capaciteit ten opzichte van andere dorpen binnen de gemeente.</p> <p>Een belangrijk onderdeel van de dorpenaanpak is het verbeteren van de communicatie naar bewoners in deze dorpen door NCG. Daarbij is in de dorpenaanpak ook beperking van de overlast mogelijk tijdens de versterkingsoperatie, omdat het dorp in één keer onder handen wordt genomen.</p>
47	202200321 202200330 202200337 202200340 202200341 202200342 202200345 202200346 202200352 202200364 202200368 202200369 202200373	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener is van mening dat het Lokale Plan van Aanpak (hierna: LPVA) leidend moet zijn en niet het MJVP.</p> <p><i>Onderbouwing: we zien dat NCG zich volledig richt op MJVP. Ook in uw ontwerpbesluit noemt u dit. Hoewel het MJVP in potentie een mooi uitvoeringsinstrument is, moet het LPVA die door de gemeenteraad is vastgesteld, leidend zijn. Het is de opdracht van de gemeenteraad aan NCG en daarmee het wettelijk kader. Zolang het MJVP het LPVA volgt, is er niet veel aan de hand. Onze informatie is echter dat NCG stuurt op het MJVP en dat er, met name bij opname en beoordeling, verschillen tussen MJVP en LPVA bestaan. Daarmee wordt het voor de gemeenteraad steeds ingewikkelder om hun risicogestuurde, maar ook maatschappelijk verantwoorde prioritering aan te houden. Dit staat mogelijk zelfs een dorpen gestuurde aanpak in de weg. In het LPVA bewaken gemeenten namelijk de aaneengeslotenheid van de opgave in de verschillende dorpen. De gemeenteraad hoort NCG hierin aan te sturen, niet andersom. Daarnaast zit hier nog een afbreukrisico in voor de lokale overheid. En dat is juist wat wij niet willen, want het vertrouwen van de bewoners in de overheid is al laag. Wij willen het vertrouwen juist vergroten.</i></p>
		Antwoord	<p>Het LPA is leidend en wordt opgesteld op basis van het MJVP dat NCG samen met de gemeenten heeft opgesteld. Hierover vindt afstemming plaats tussen NCG en gemeente. De Raad stelt het LPA vast. Vervolgens wordt het MJVP, indien nodig, naar aanleiding van het LPA aangepast. Mochten er redenen zijn om de prioritering aan te passen dan overlegt NCG hierover met de gemeente. Zie ook het antwoord op zienswijze nr. 43.</p>

48	202200321 202200330 202200337 202200340 202200341 202200342 202200345 202200346 202200352 202200364 202200368 202200369 202200373	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener adviseert de staatsecretaris om NCG meer regelruimte te bieden om problemen voor bewoners op te lossen</p> <p>Onderbouwing: <i>U geeft aan dat NCG beschikt over een knelpuntenpot en dat over de regelruimte overleg plaatsvindt. Wij zien in de praktijk dat NCG regelmatig vastloopt in haar eigen procedures en verantwoordingsstructuur. Maatwerk wordt daarmee moeilijk, want er moet al vrij snel een juridische onderbouwing worden aangeleverd wat leidt tot lange processen. Dat betekent niet dat NCG geen maatwerk levert, maar dat de medewerkers van NCG door veel hoepels moeten springen voordat dat maatwerk geleverd kan worden. Dit werkt vertragend en demotiverend. Daarbij geeft NCG regelmatig aan wel snel te willen, maar door controle vooraf door uw ministerie niet snel te kunnen. Wij vinden dat u zowel aan de bewoners als aan NCG het vertrouwen moet geven dat een maatwerkoplossing gerechtvaardigd is wanneer NCG het aanbiedt.</i></p>
		Antwoord	<p>De gehele versterkingsoperatie is maatwerk. Iedere actie in het proces dient met instemming van de eigenaar/bewoner plaats te vinden. Dit vraagt om een goed gestroomlijnd versterkingsproces. NCG heeft als gevolg van de bestuurlijke afspraken een reorganisatie doorgemaakt om 'dichter' bij de gemeenten als opdrachtgever voor projecten te gaan zitten. Er is reeds sprake van een aanpassing van het mandaat binnen NCG waardoor beslissingen ook op het niveau van projectleiders en daarmee sneller kunnen worden genomen.</p>
49	202200350	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat de versterking te lang duurt en dat er beloftes niet nagekomen worden.</p> <p>Onderbouwing: <i>Na 10 jaar is de rek eruit. Schade aan ons huis staat al 5 jaar open. Versterking is een ellenlang proces vol beloftes waar niets van nagekomen wordt. Daarom: Ik maak bezwaar tegen de verhoging van de gasproductie dit gasjaar. Ik maak bezwaar tegen het feit dat gasputten die gesloten zouden worden nu niet gesloten gaan worden. En ik maak bezwaar tegen het niet noemen van een einddatum van definitieve sluiting van het hele Groninger veld. Nadere onderbouwing van dit standpunt komt wel mochten we weer onverhoopt naar de Raad van State moeten. Wel wil ik alvast noemen:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> <i>1. Schending van de mensenrechten.</i> <i>2. Als er nu geen einddatum komt gaat de gaskraan vast weer open. Je ziet velen in binnen en buitenland hier een voorschot op nemen.</i>

			<p>3. <i>Wij willen nu eindelijk versterking van ons huis. Wij leven in onveiligheid en onzekerheid en zijn het zat!</i></p> <p>4. <i>Ons rijksmonument verpaupert en daar bent u als Staat verantwoordelijk voor omdat er geen duidelijkheid is over de versterking van ons huis. Het laten verpauperen van een rijksmonument is strafbaar.</i></p> <p>5. <i>Ombouw naar hoogcalorisch gas (bedrijven en woningen) moet zo snel mogelijk beginnen. Geen stikstof en stikstoffabriek nodig.</i></p>
		Antwoord	<p>De staatssecretaris is zich ervan bewust dat mensen in onzekerheid leven en zet daarom alles in het werk om tot een verdere stroomlijning en verbetering van de versterkingsoperatie te komen vanuit het perspectief van de bewoner. Dit is onderdeel van de taakopdracht van de heer Wientjes. De in te richten dorpenaanpak staat niet op zichzelf, maar zal waar mogelijk worden verbreed naar de rest van het aardbevingsgebied.</p> <p>In de afweging die in het vaststellingsbesluit is gemaakt worden alle relevante elementen meegewogen. In hoofdstuk 6 van het besluit is uiteengezet op welke wijze deze belangen uiteindelijk zijn gewogen. Hierbij is rekenschap gegeven van het feit dat de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State heeft aangegeven dat hoge eisen gesteld worden aan de motivering, zeker voor wat betreft het winningsniveau, omdat er mensenrechten in het geding kunnen zijn. Uit de recente uitspraken van de Afdeling bestuursrechtspraak volgt dat in de voorgaande besluiten over het winningsniveau aan deze motiveringseisen is voldaan. Ook ten aanzien van het besluit voor het gasjaar 2022-2023 is op dezelfde manier de keuze voor een operationele strategie en de vaststelling van het winningsniveau zorgvuldig en uitgebreid gemotiveerd.</p> <p>Een reactie op het vastleggen van een sluitingsdatum en de ombouw is te vinden in respectievelijk het antwoord op zienswijze nr. 29 en 22.</p>
50	202200367	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat de versterkingsberekeningen niet meer up to date zijn, omdat versterking te lang op zich laat wachten en omdat nu driekwart miljard kuub gas per maand wordt gewonnen uit het Groningerveld.</p> <p>Onderbouwing: <i>Dat komt neer op 9 miljard kuub op jaarbasis. Veruit veel meer dan ons is voorgespiegeld als wat het winningsniveau in gasjaar 2021-2022 zou bedragen! We zijn dan ook WEER een keer VOORGELOGEN door het ministerie van Ez! De</i></p>

			<p><i>versterkingsadviezen zijn dan ook achterhaald en ons pand bevindt zich met zijn typologie zelfs dubbel in de gevarenzone. Aanvullend onderzoek van TNO, wat ons ter beschikking is gesteld tijdens de procedure van het wijzigingsbesluit gaswinning Groningen 2021-2022, heeft ons inzichtelijk gemaakt dat onze aanpalende landbouwschuur zich nog steeds in de gevarenzone bevindt (NIET aan de MEIDAM NORM voldoet !)</i></p> <p><i>Maar niet alleen dat, ook het vooreind met zijn 'spouwmuren met betonnen verdiepingsvloeren en grote gevelopeningen op de begaande grond', zijn niet veilig zoals staat omschreven in de TNO rapporten !</i></p>
		Antwoord	<p>De hoogte van de gaswinning voor gasjaar 2022-2023 is vastgesteld op 2,8 miljard Nm³. Voor het gasjaar 2021-2022 is het vastgesteld op 4,5 miljard Nm³. Er wordt dus geen 9 miljard Nm³ gewonnen. Bij de beoordelingen die door NCG worden uitgevoerd wordt met de geraamde winning rekening gehouden. Als een woning niet aan de Meijdamnorm voldoet, zal het worden versterkt. De status van de woning kan een eigenaar opvragen bij NCG.</p>
51	202200370	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat de versterkingsoperatie nog steeds onvoldoende is: veel onveilige huizen zijn nog niet versterkt.</p> <p><i>Onderbouwing: In het ontwerp-vaststellingsbesluit wordt, kortgezegd, genoemd dat de staatssecretaris zich "maximaal inspant". Ook wordt aangegeven dat de voorgenomen 'Dorpenaanpak' volgens de staatssecretaris voor een versnelling in de versterkingsoperatie zal zorgen.</i></p> <p><i>GBB betwijfelt dat. GBB heeft in eerdere jaren talrijke 'versnellingsmaatregelen' aangekondigd gezien, zonder dat die maatregelen tot daadwerkelijke versnellingen hebben geleid. Met de 'Dorpenaanpak' wordt vanaf 1 oktober 2022 een nieuw prestigeobject geïntroduceerd. Naar verwachting van GBB zal dat ten koste gaan van reguliere, reeds lopende trajecten, omdat capaciteit en kwaliteit naar deze 'Dorpenaanpak' gedirigeerd zal worden.</i></p> <p><i>Deze vertraging van lopende trajecten en opstartproblemen van de 'Dorpenaanpak' zullen op korte termijn juist leiden tot een lager aantal afgeronde versterkingen - en dus</i></p>

			<p><i>resulteren in een langer durende onveilige en onzekere situatie voor bewoners die reeds lang in het versterkingstraject zitten.</i></p> <p><i>Het komt GBB voor dat de voorgespiegelde resultaten van de versterkingsoperatie - zoals in voorgaande jaren ook het geval was - bestaan uit niet-haalbare doelstellingen.</i></p>
		Antwoord	<p>De staatssecretaris zet alles in het werk om tot een stroomlijning van de versterkingsoperatie te komen vanuit het perspectief van de bewoner/eigenaar. De staatssecretaris heeft de heer Bernard Wientjes in zijn rol van Verbinder opdracht gegeven om te kijken wat nodig is om de dorpenaanpak tot een succes te maken die vervolgens breder zal worden uitgerold. De heer Wientjes en zijn team voeren hierover op dit moment overleg met een groot aantal betrokkenen.</p>
52	202200366	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat de veiligheidsberekening van versterking afwijken van de veiligheidsberekening van de hoeveelheden "noodzakelijk voor waakvlam formule" en dat deze discrepantie uitgelegd dient te worden.</p>
		Antwoord	<p>Het antwoord op deze zienswijze is te vinden bij de reactie op zienswijze nr. 50.</p>

6. Maatschappelijke ontwrichting
6a. Schadeafhandeling en waardedaling

	Registratienr. zienswijze(n)	Samenvatting	Tekst
53	202200319	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat de overheid niet op redelijke wijze grip heeft op het proces van schadeafhandeling en versterking en dat dit tot maatschappelijke onrust leidt.</p> <p>Onderbouwing: <i>Schadeafhandeling en versterkingsoperaties liggen ver achter op schema. Schade en onzekerheid over afhandeling zorgt voor maatschappelijke onrust. En bovendien wordt van iedere euro voor de afhandeling van schade en versterking het merendeel (naar verluid ca 75%) besteed aan de inrichting van juridische bureaucratie, -organisaties en -procedures. De overheid heeft dit proces niet meer op redelijke wijze in de grip.</i></p>
		Antwoord	<p>Zoals de staatssecretaris in zijn Beleidsbrief Groningen heeft beschreven, zet hij zich in voor meer oog voor de menselijke maat, meer snelheid in de uitvoering en betere communicatie. In de Tijdelijke wet Groningen (hierna: TwG) zijn de wettelijke kaders voor de schadeafhandeling vastgelegd. Binnen deze kaders bepaalt IMG zelf hoe de schadeafhandeling wordt vormgegeven. Hoewel de meerderheid van de bewoners tevreden is over de schadeafhandeling van IMG, geldt dit niet voor iedereen. Bijvoorbeeld, de gemiddelde doorlooptijd is bij complexe fysieke schades langer dan gewenst. Een balans vinden tussen zorgvuldigheid, snelheid en laagdrempelige procedures, blijft een ingewikkelde opgave.</p> <p>De planning is om de bouwkundige versterking van woningen in het aardbevingsgebied in het jaar 2028 af te ronden. Hierop houden de staatssecretaris, de betrokken gemeenten en NCG grip door middel van het MJVP. Het MJVP creëert samenhang in de versterkingsoperatie, maakt de benodigde capaciteit voor de komende jaren inzichtelijk en biedt continuïteit richting aannemers. Bovenal legt het de basis om bewoners gedurende de versterkingsoperatie duidelijkheid en perspectief te bieden. Het MJVP biedt de uitvoeringsplanning om alle beoordelingen uiterlijk in 2023 af te ronden en om de versterkingsoperatie in 2028 af te kunnen ronden.</p> <p>De hoge uitvoeringskosten bij fysieke schade zijn volgens IMG grotendeels een gevolg van het toepassen van maatwerk bij de afhandeling van fysieke schade. Doordat sinds november 2021 bewoners ook kunnen kiezen voor een vaste vergoeding, in plaats van een</p>

			<p>individuele opname, verwacht IMG dat de kosten zullen dalen. Bewoners die kiezen voor een vaste vergoeding, hebben geen deskundige of zaakbegeleider nodig. Het effect ziet IMG al ontstaan. Of dit effect blijvend is, hangt onder andere af van het aantal mensen dat hiervan gebruik blijft maken. De staatssecretaris stuurt direct na de zomer een reactie op de monitoring van de uitvoeringskosten door IMG in de eerste helft van 2022.</p>
54	202200320	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener geeft aan gefrustreerd te zijn met de duur en wijze van de schadeafhandeling. Bovendien geeft indiener aan dat er vanwege verschillende factoren te weinig capaciteit is bij de aannemers om schade af te handelen en dat het goed zou zijn om hier oplossingen voor te vinden.</p> <p><i>Onderbouwing: Schades zullen blijven komen en blijven dus belastend. Het begint mij ook te irriteren. In het kader van de stuwmeerregeling is indertijd een forse schade afgehandeld, maar nog steeds niet hersteld. Eerst wilde de aannemer nog iets anders doen. Dat vond ik toen goed. Daarna kwam corona en wilden we geen vreemd volk in huis en nu zit de man vol. Inmiddels is er ook weer wat schade bijgekomen en is één scheur maar voor de helft vergoed. Bezwaar maken dus. Je blijft aan de gang en fysiek gebeurt er niks. De aannemer neemt ook geen nieuwe klanten aan en mede door omvangrijke versterkingsklussen is er een gebrek aan bouwcapaciteit. Het lijkt me dat hier eens goed naar moet worden gekeken. Wellicht zijn er vlak over de grens in Duitsland nog wel aannemers te vinden, die bereid zijn hier te werken.</i></p>
		Antwoord	<p>De staatssecretaris ziet in dat met het uitkeren van de schadevergoeding, de schade nog niet hersteld is. Een beperkte capaciteit onder aannemers kan hierbij belemmerend werken. Er is namelijk krapte op de arbeidsmarkt. Net als veel bedrijven en organisaties kunnen ook bewoners in Groningen hier helaas mee te maken krijgen. IMG biedt herstel in natura aan. Als een bewoner kiest voor herstel in natura, selecteert IMG een aannemer en die herstelt alle schade die IMG in het besluit heeft toegekend. Dit zou een oplossing kunnen zijn. Ten algemene geldt dat IMG vooruitgang heeft geboekt in de snelheid van de schadeafhandeling. IMG heeft in 2021 ruim 43.000 meldingen van fysieke schade afgehandeld, in vergelijking met ruim 37.000 in 2020 en ruim 24.000 in 2019. Ook de door de indiener genoemde vaste vergoeding heeft gezorgd voor een meer voortvarende schadeafhandeling. Op d.d. 9 augustus jl. heeft IMG ruim 19.000 meldingen van fysieke schade afgehandeld waarbij bewoners kozen voor een vaste vergoeding. De gemiddelde doorlooptijd is slechts drie weken.</p>

55	202200321 202200330 202200337 202200340 202200341 202200342 202200345 202200346 202200352 202200364 202200368 202200369 202200373	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener telt dat er bij een minimumflowproductie van 2,8 miljard Nm³ meer schade zal ontstaan aan gebouwen dan is berekend in SDRA, waar 1,7 miljard Nm³ gehanteerd wordt.</p> <p>Onderbouwing: <i>De SDRA laat zien dat er ook bij minimumflowproductie van 1,7 miljard Nm³ schade aan gebouwen ontstaat. Dit is een rekenkundige benadering waarbij, aldus de SDRA, de empirische gegevens voor schadetoestanden DS2 (matige schade) en DS3 (substantiële tot zware schade) ontoereikend zijn. De gaswinning wilt u vaststellen op 2,8 miljard Nm³ zodat we veronderstellen dat er meer schade ontstaat dan is berekend in de SDRA, voor zover de SDRA betrouwbare voorspellingen kan doen op basis van ontoereikende gegevens.</i></p>
		Antwoord	<p>Het is mogelijk dat er meer schade ontstaat bij het winningsniveau van 2,8 miljard Nm³ vergeleken met het winningsniveau van 1,7 miljard Nm³ waarop de SDRA voor gasjaar 2022-2023 is gebaseerd. Uit de SDRA volgt een verwachting van de DS1, DS2 en DS3 schadetoestanden. Deze verwachting komt echter niet overeen met het daadwerkelijke aantal schadegevallen. Het kabinetsbeleid voor de schadeafhandeling is daarom ook niet gebaseerd op de schadeprognose uit de SDRA, maar op de situatie die zich daadwerkelijk voordoet. De staatssecretaris en IMG zetten zich er voor in om de schade die is ontstaan en nog kan ontstaan op snelle, effectieve en ruimhartige wijze te vergoeden.</p>
56	202200321 202200330 202200337 202200340 202200341 202200342 202200345 202200346 202200352 202200364 202200368 202200369 202200373	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener is van mening dat de staatssecretaris in het ontwerpbesluit het begrip ruimhartig verkeerd toepast. Zo stelt indiener dat de getroffen maatregelen vanuit hun perspectief verwacht mogen worden van de overheid en daarom dus niet ruimhartig zijn.</p> <p>Onderbouwing: <i>Wij hebben u geadviseerd om IMG voldoende regelruimte en financiën te geven om schade rechtvaardig en ruimhartig te vergoeden en om daarbij verder te mogen gaan dan het bepalen van aansprakelijkheid van NAM. Het gaat erom dat bewoners duurzame, logische en toegankelijke oplossingen aangereikt krijgen.</i></p> <p><i>U geeft in uw ontwerpbesluit aan dat u ook vindt dat schade snel en ruimhartig vergoed moet worden en dat er hiertoe verschillende stappen zijn gezet. De stappen die u uitlegt, zijn stappen die in onze ogen echter van de overheid verwacht mogen worden en daarom niet ruimhartig zijn.</i></p>

			<p><i>Zo geeft u onder meer de resultaten van IMG over 2021 weer: hoeveel meldingen binnen welke termijn zijn afgedaan en hoeveel aan schadevergoeding is uitgekeerd. De overheid is echter niet ruimhartig wanneer het doet wat het moet doen. Als IMG bijvoorbeeld binnen de beslistermijn beslissingen neemt, is dit niet ruimhartig. En ook niet per se snel. Het is gewoon wat IMG moet doen.</i></p> <p><i>Ook samenwerking tussen IMG en NCG bij samenloop tussen schade en versterking is niet ruimhartig. De overheid heeft schade en versterking organisatorisch gescheiden en moet daarom zorgen dat samenwerking tussen overheidsinstanties, bij samenloop, gewaarborgd is. Samenwerking is wat bewoners mogen verwachten.</i></p> <p><i>Wij zien in deze maatregelen dus geen ruimhartigheid.</i></p> <p><i>Het tevredenheidscijfer over IMG waar u naar verwijst, maakt dat niet anders. Zoals u aangeeft in uw ontwerpbesluit hebben mensen die slechts één keer schade hebben gemeld het hoogste vertrouwen in IMG. U vindt dit opvallend.</i></p> <p><i>De vraag is waarom bewoners niet tevreden zijn. Wanneer dit is door schending van het gelijkheidsbeginsel, zoals de onafhankelijke raadsman in zijn jaarrapportage 2021 oppert, is er geen reden om te spreken over ruimhartigheid en ook geen reden om tevreden te zijn met de algemene beoordeling van IMG. Er is dan werk aan de winkel.</i></p>
		Antwoord	<p>IMG heeft de wettelijke taak om schade conform het geldende aansprakelijkheids- en schadevergoedingsrecht ruimhartig af te handelen. IMG treft verschillende maatregelen om de schadehandeling ruimhartig vorm te geven. Het effectgebied dat IMG hanteert is ruim afgebakend. Op de grens van het gebied dat IMG als het effectgebied van aardbevingen hanteert, is de kans op het beschadigen van een woning 1 op de 10.000. Voor het overige geldt dat IMG ook ruimhartig te werk gaat door in geval van twijfel in het voordeel van de bewoner te besluiten en de bewoner in de procedure zo goed mogelijk tot dienst te staan. IMG ondersteunt en ontzorgt door laagdrempelige procedures te ontwikkelen, bewoners worden bijgestaan door zaakbegeleiders en er zijn steunpunten voor bewoners die vragen hebben over schademelding. Als bewoners het niet eens zijn met een besluit, kunnen zij in bezwaar en beroep gaan en daar ondersteuning bij vragen bij onder andere Stut en Steun. Wanneer er binnen dit wettelijke kader geen oplossing gevonden kan worden waardoor een schrijnende situatie dreigt te ontstaan, zijn er verschillende vangnetten: de Commissie</p>

			<p>Bijzondere Situatie en het Interventieteam voor vastgelopen dossiers. Zie daarnaast het antwoord op zienswijze nr. 68.</p> <p>Hetzelfde geldt voor situaties waarbij sprake is van samenloop van schade en versterken. Om bewoners die te maken krijgen met zowel schade als versterking aan hun gebouw te ontlasten wordt er momenteel gewerkt aan een algemene maatregel van bestuur voor integrale oplossingen en coördinatie te bieden. Deze algemene maatregel van bestuur is afgelopen zomer voor voorhang aan de Staten-Generaal aangeboden.</p>
57	<p>202200321 202200330 202200337 202200340 202200341 202200342 202200345 202200346 202200352 202200364 202200368 202200369 202200373</p>	<p>Samenvatting zienswijze(n)</p>	<p>Indiener stelt dat er te weinig regelruimte en budget is voor IMG om in complexe situaties, zoals meervoudige schade, eenvoudige schadeafhandeling toe te passen. Indiener is van mening dat veel complexiteit weggenomen kan worden als IMG meer ruimte en budget krijgt om buiten de reguliere regels oplossingen te bieden en te vergoeden. Indiener stelt dat ruimhartigheid het beleidsuitgangspunt is en dat de staatssecretaris hierin te weinig tegemoetkomt.</p> <p><i>Onderbouwing: Het is de vraag wat u doet voor mensen die meervoudige schade hebben. Op ons advies om ook bij complexe en/of meervoudige schade een eenvoudige schadebehandeling toe te passen, in lijn met de vergoeding eenvoudige schade (de zogenaamde ves-regeling), reageert u dat IMG moet balanceren tussen snelheid en maatwerk en dat dit een afweging is tussen juridische deugdelijkheid en ruimhartigheid. Wij realiseren ons dat complexe situaties meer tijd kosten dan eenvoudige situaties. De vraag is echter waardoor de complexiteit veroorzaakt wordt. Wij denken dat u een heleboel complexiteit kunt wegnemen door IMG in de TwG meer ruimte en budget te bieden om buiten de reguliere aansprakelijkheidsregels oplossingen te bieden en te vergoeden. Het is immers geen reguliere situatie. Het grootschalige, complexe en structurele karakter van schadeafhandeling en de impact die het heeft op bewoners vragen in onze ogen om iets anders. U geeft zelf aan dat vooral de groep met meervoudige schade aanzienlijk lager scoort op gezondheid, veiligheid, vertrouwen in instanties en hoger scoort op risicopercepties dan bewoners zonder schade. Ruimhartigheid is een beleidsuitgangspunt dat juridisch, en financieel, vertaald moet worden, zodat ruimhartigheid en rechtmatigheid geen tegenstelling of balanceerkunst is. U komt hier in onze ogen te weinig aan tegemoet.</i></p>
		<p>Antwoord</p>	<p>Met de inwerkingtreding van de Wet Versterken krijgt IMG een ruimere bevoegdheid om schade duurzaam te herstellen door ook onderliggende gebreken aan te pakken die ertoe leiden dat bevingsschade steeds terugkeert of verergert, zoals een verzwakte fundering. Daarnaast is in de zomer van 2021 het Interventieteam opgericht met als doel om</p>

			maatwerkoplossingen te bieden voor complexe dossiers. Voor dit doel is een bedrag van 50 miljoen euro beschikbaar. Wat betreft het begrip ruimhartigheid, zie het antwoord op zienswijze nr. 56.
58	202200321 202200330 202200337 202200340 202200341 202200342 202200345 202200346 202200352 202200364 202200368 202200369 202200373	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener onderschrijft het wetsvoorstel dat de staatssecretaris in voorbereiding heeft en waarmee IMG de bevoegdheid zou krijgen voor het aanpakken van bijvoorbeeld de funderingsproblematiek. Indiener is echter van mening dat de staatssecretaris uit moet gaan van de resultaten van het ingestelde onderzoek en verwacht dat het geld de inhoud volgt. Hetgeen betekent dat als blijkt dat het budget ontoereikend is om de schade volledig af te handelen, de indiener van de staatsecretaris verwacht dat hij de financiering voor zijn rekening neemt.</p> <p><i>Onderbouwing: U heeft een wetsvoorstel in voorbereiding waardoor IMG duurzame oplossingen kan bieden bij bijvoorbeeld funderingsproblematiek. Het is bekend dat wij vinden dat de TwG zo snel mogelijk gewijzigd moet worden. Niet alleen omdat de versterking dan een wettelijke grondslag krijgt, maar ook omdat IMG dan de bevoegdheid krijgt om bijvoorbeeld funderingsschade aan te pakken. Het kabinet stelt hiervoor 350 miljoen euro beschikbaar. Wij vinden echter dat budget de inhoud moet volgen. Om die reden hebben wij ook met u afgesproken om een onderzoek naar funderingsproblematiek te doen. Het mag niet zo zijn dat funderingsproblematiek niet wordt aangepakt omdat het budget ontoereikend is. Dit zou opnieuw verschillen voor bewoners opleveren. Bovendien moeten bewoners dan met elkaar concurreren om het budget. Met dit principe als uitgangspunt volgen we het lopende onderzoek naar de funderingsproblematiek nauwlettend en gaan er, mede op basis van de gemaakte afspraken, van uit dat u met de resultaten van het onderzoek op zak daarna bereid bent om de financiering van de aanpak die nodig is om dit probleem op te lossen voor uw rekening te nemen.</i></p>
		Antwoord	In de brief aan de Tweede Kamer van 29 juni jl. inzake de gesprekken met de regio over onder meer de aanpak van funderingsproblematiek (Kamerstuk 33529, nr. 1038) heeft de staatssecretaris het volgende aangegeven over het onderzoek naar de funderingsproblematiek: "De uitkomsten van het [...] onderzoek worden na de zomer verwacht. De regionale bestuurders en ik hebben daarom afgesproken het gesprek na de zomer voort te zetten, aan de hand van de dan beschikbare inzichten en het voorstel voor de verwerking daarvan door NCG en IMG, die hierin een cruciale rol hebben. Op basis van de uitkomsten van het onderzoek en de op basis daarvan voorgestelde aanpak is het Rijk bereid te kijken naar de financiële vertaling daarvan."

59	202200321 202200330 202200337 202200340 202200341 202200342 202200345 202200346 202200352 202200364 202200368 202200369 202200373	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener is positief over de start van het wetsvoorstel om schade door bodembeweging door UGS Grijskerk mee te nemen als wettelijk bewijsvermoeden. Indiener benadrukt het belangrijk te vinden schadeafhandeling vanuit de beleving van bewoners te benaderen. Hiertoe verlangt indiener van de staatssecretaris dat er zorg gedragen wordt voor de realisatie van één loket voor mijnbouwschade in Groningen.</p> <p><i>Onderbouwing: Wij zijn er positief over dat u bent gestart met de wetswijziging zodat ook schade door bodembeweging door exploitatie van de UGS Grijskerk onder het wettelijk bewijsvermoeden valt. Bewoners moeten zo snel mogelijk schade kunnen melden met toepassing van het wettelijk bewijsvermoeden. Daarom vragen wij u inzichtelijk te maken op welke termijn u het formele wetstraject gaat doorlopen. U vindt dat het schadebeeld voor de overige gasvelden te veel verschilt om ook onder het wettelijk bewijsvermoeden te brengen, maar u bespreekt met IMG en de Commissie Mijnbouwschade de één-loketgedachte. Wij blijven benadrukken dat wij het belangrijk vinden om schadeafhandeling vanuit de beleving van bewoners te benaderen.</i></p> <p><i>Dit betekent ook dat bewoners IMG als onafhankelijk en transparant moeten ervaren, aan hun zijde, en dat het wettelijk bewijsvermoeden daadwerkelijk helpend is in de complexe bewijsmaterie. Zoals u erkent in uw ontwerpbesluit ervaren bewoners dit niet altijd zo. Het is voor bewoners niet altijd duidelijk waarom er verschillen in de schadeafhandeling bestaan. U blijft hierover met IMG in gesprek, bekijkt dit en informeert de Tweede Kamer hierover. Dat is natuurlijk goed, maar het belangrijkste is dat dit probleem zo snel mogelijk wordt opgelost. Er moet vanuit de beleving van bewoners gehandeld worden.</i></p>
		Antwoord	<p>Momenteel werkt EZK aan de noodzakelijk wetswijziging om toepassing van het bewijsvermoeden op UGS Grijskerk mogelijk te maken. Onderdeel van dit proces is dat de wetswijziging ter advisering wordt voorgelegd aan de Raad van State. De Staatssecretaris heeft toegezegd, in lijn met een aangenomen motie in de Tweede Kamer, deze wetswijziging dit najaar nog aan de Raad van State te versturen. Na ommekomst van het advies van de Raad van State en behandeling in de Tweede en Eerste Kamer kan de wetswijziging gereed worden gemaakt voor inwerkingtreding. Wanneer dat zal zijn, is dus mede afhankelijk van hoe snel het advies wordt opgeleverd.</p> <p>De reactie op het punt over één loket is te vinden bij zienswijze nr. 61.</p>

60	202200335	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener vreest voor een herhaling van het Groningse hoofdpijndossier, maar nu voor de inwoners van Drenthe. Indiener stelt dat om het draagvlak en vertrouwen onder de bevolking te herstellen, een ophoging van de vulgraad van UGS Norg is uitgesloten, wanneer dit niet samengaat met het weer van toepassing verklaren van het wettelijk bewijsvermoeden (dat wil zeggen herstel van de gebiedsgrenzen zoals deze bestonden voordat IMG deze heeft veranderd). Indiener realiseert zich dat daarmee niet iedere schade vergoed wordt, want als onomstotelijk andere schadeoorzaken aangetoond worden zal een claim nog steeds worden afgewezen, maar het herstellen van de contour geeft wel een duidelijk signaal aan gedupeerden dat de overheid oog heeft voor hun zorgen en belangen.</p> <p><i>Onderbouwing: UGS Norg is in 1997 in gebruik genomen. In eerste instantie werd de gasopslag gebruikt als buffer voor onverwacht strenge winters, maar in 2015 werd het gebruik veranderd. Sinds die tijd wordt de UGS Norg in de zomer met (pseudo-) Groningengas gevuld, zodat de leveringszekerheid in de winter gegarandeerd wordt. Het cyclisch vullen en aflaten van de UGS zorgt voor een continu optredende bodemdaling en -stijging. Al snel na het ingaan van de gewijzigde functie werd er door omwonenden schade aan gebouwen gemeld. In 2019 werd het werkvolume van de UGS Norg verhoogd van 5 naar 6 miljard Nm³. Het SodM en de Technische Commissie Bodembeweging gaven toen aan dat er "niet of nauwelijks" aardbevingen zouden ontstaan, maar wel bodembewegingen. De landsadvocaat, namens de toenmalige minister van EZK, verklaarde daarover bij de Raad van State dat de kans op schades weliswaar toenam, maar benadrukte dat "alles wordt vergoed".</i></p> <p><i>Tussen 2018 en 2020 viel de hele omgeving rond de UGS Norg dan ook binnen de contour waarbinnen het wettelijk bewijsvermoeden werd toegepast. Dit gaf de omwonenden duidelijkheid over hun rechten, alhoewel het natuurlijk het optreden van schade en daarmee hun gevoel van onveiligheid niet kon wegnemen. Echter, in 2021 werd een deel van het gebied door het Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG) uit het gebied waarvoor het wettelijk bewijsvermoeden geldt gehaald. Sinds deze beslissing zijn er geen schades meer toegekend in deze deelgebieden. Er is nu een 'peer review' van de rapporten op basis waarvan IMG deze beslissing nam in voorbereiding, maar vooruitlopend op de uitkomst daarvan willen wij u erop wijzen dat met de beslissing van IMG het Vertrouwen in een betrouwbare overheid beschadigd werd. Pijnlijk voor deze omwonenden is verder ook dat u wel een wetswijzigingstraject om het bewijsvermoeden ook van toepassing te</i></p>
----	-----------	-------------------------------	--

			<i>verklaren op UGS Grijpskerk in gang gezet heeft, maar niet de regie neemt in het gebied rond de UGS Norg.</i>
		Antwoord	<p>Het verder vullen van UGS Norg kan binnen de bestaande vergunning. Dat neemt niet weg dat omwonenden hier zorgen over kunnen hebben, mede over het bewijsvermoeden rondom UGS Norg. Dit heeft de aandacht van de staatssecretaris, ook in het kader van het lopende omgevingstraject over UGS Norg en UGS Grijpskerk.</p> <p>IMG handelt schade veroorzaakt door de gaswinning uit het Groningenveld en het gebruik van UGS Norg af met toepassing van het bewijsvermoeden. IMG heeft echter op basis van extern technisch onderzoek geconcludeerd dat in twee gebieden schade aan gebouwen in deze gebieden niet veroorzaakt kan zijn door de gaswinning uit het Groningenveld en UGS Norg. Het bewijsvermoeden is hier weerlegd. Omdat de staatssecretaris de zorgen van bewoners begrijpt, laat het ministerie van EZK onderzoek uitvoeren naar de oorzaak van de voorkomende schade in deze gebieden.</p> <p>Daarnaast is het belangrijk om te benadrukken dat de geografische afbakening voor toepassing van het bewijsvermoeden en dus het werkgebied van IMG niet vast staat, maar gelijk is aan het gebied waar er kans op schade is door de gaswinning of gasopslag. Het is aan IMG om op basis van de praktijk en (nieuwe) wetenschappelijk inzichten te bepalen hoe en waar het wettelijk bewijsvermoeden moet worden toegepast. Mocht er, vanwege nieuwe bodembeweging die wordt veroorzaakt door UGS Norg, aanleiding toe zijn, dan is het aan IMG het werkgebied van IMG aan te passen tot waar er kans op schade is.</p>
61	202200335	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener vraagt de staatssecretaris nogmaals uitdrukkelijk om regie te nemen in het opzetten van één loket voor alle mijnbouwschade.</p> <p><i>Onderbouwing: Wij adviseerden u bij de vaststelling van uw besluit zorg te dragen voor de realisatie van één loket voor mijnbouwschade en dat voldoende regelruimte en financiën te geven om schade rechtvaardig en ruimhartig te vergoeden. De Mijnraad pleit voor een algemene garantstelling voor schade van de overheid. U geeft in uw vaststellingsbesluit aan dat het wettelijk bewijsvermoeden dat geldt voor schade door bodembeweging als gevolg van gaswinning uit het Groningenveld en UGS Norg, en in de toekomst voor UGS Grijpskerk, niet zomaar daarbuiten kan worden toegepast. In de praktijk betekent dit dat sommige gedupeerden met schade door gas-, olie- of zoutwinning die binnen het effectgebied van IMG liggen te maken krijgen met twee organisaties, te weten IMG en de</i></p>

			<i>Commissie Mijnbouwschade (CM) en het gevoel krijgen dat ze van het kastje naar de muur gestuurd worden. U geeft aan dat IMG en CM hun werkwijze op elkaar afgestemd hebben, maar toch zijn dit verschillende loketten met verschillende beoordelingskaders. U geeft aan dat u het aan IMG en de CM overlaat om in onderling overleg de één loket gedachte uit te werken.</i>
		Antwoord	<p>De staatssecretaris begrijpt de zorgen van bewoners die mogelijke te maken krijgen met twee instanties (IMG en de CM). IMG behandelt schademeldingen voor schade veroorzaakt door gaswinning uit het Groningenveld en UGS Norg met toepassing van het bewijsvermoeden. De CM behandelt meldingen van mogelijke schade door bodembeweging als gevolg van opslag of winning van olie en gas uit kleine velden en zoutwinning in heel Nederland volgens het reguliere aansprakelijkheidsrecht. Dit is zo omdat met het wettelijk bewijsvermoeden wordt afgeweken van een hoofdregel in het Nederlands burgerlijk recht dat "wie stelt, bewijst", zoals blijkt uit artikel 150 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering. Voor een dergelijke uitzondering dient voldoende rechtvaardiging te zijn. Dit is het geval voor Groningenveld, UGS Norg en binnenkort ook UGS Grijskerk maar niet voor de andere kleine velden.</p> <p>Om onduidelijke situaties zoveel als mogelijk te voorkomen hebben de organisaties afspraken vastgelegd over onder andere het delen van kennis, gegevensuitwisseling en communicatie met bewoners. IMG en CM hebben ook afgesproken dat schademeldingen van bewoners binnen het werkgebied van IMG altijd eerst door IMG behandeld worden, ook als er mogelijk sprake is van schade door een combinatie van mijnbouwactiviteiten in het gebied. Daarbij is het van belang om te benadrukken dat als de onafhankelijke deskundige binnen het effectgebied dat IMG hanteert bij vermoedelijke mijnbouwschade geen autonome andere schadeoorzaak kan aantonen, IMG over zal gaan tot schadevergoeding op basis van het geldende bewijsvermoeden. Pas als blijkt dat de schade niet het gevolg is van de gaswinning uit het Groningenveld, UGS Norg of een andere autonome oorzaak, maar mogelijk wel van winning uit kleine velden, wordt schademelding door IMG overgedragen aan CM. Dit is tot op heden niet voorgekomen. De staatssecretaris is, in lijn met de motie Segers (kamerstuk 33529, nr. 1018), in gesprek met IMG en CM om te bekijken of en hoe de één loket gedachte bovenstaand proces voor bewoners kan verbeteren.</p>
62	202200335 202200336	Samenvatting zienswijze(n)	Indiener realiseert zich dat de huidige vergunning voor UGS Norg de ruimte biedt om de maximale vulgraad te verhogen, maar vraagt toch nadrukkelijk de

			<p>aandacht van de staatssecretaris voor de inwoners, hun veiligheidsgevoel en de afhandeling van de schade in dit gebied.</p> <p>Onderbouwing: <i>De definitieve sluiting van het Groningengasveld heeft invloed op de rol van de ondergrondse gasopslagen. Als het Groningengasveld niet meer in de seizoenvariatie in de vraag naar (laagcalorisch) gas kan voorzien, moet deze flexibiliteit gecreëerd worden door de gasopslagen. GTS gaat er in haar raming van uit dat UGS Norg aan het begin en het eind van het gasjaar is gevuld met 4 miljard Nm³ pseudo-Groningengas. Deze raming werd gemaakt voor het uitbreken van de oorlog in Oekraïne. Wij adviseerden u om voor het gasjaar 2022-2023 vast te houden aan deze maximale vulgraad, om (meer) schade door bodembeweging en mogelijke risico's op bevingen te voorkomen- Echter, in uw vaststellingsbesluit verhoogt u de vulgraad van de UGS Norg naar 80% (4,8 miljard Nm³) en noemt u dat de Raad van de Europese Unie en het Europees Parlement tot een verordening zijn gekomen dat voor volgende winters de vulgraad van de Nederlandse ondergrondse gasopslagen opgehoogd moet worden naar 90%. U geeft dan ook aan dat aan het einde van het komende gasjaar, per 1 oktober 2023, een vulgraad van de UGS Norg van 5,4 miljard Nm³ nodig is.</i></p>
		Antwoord	<p>Vanuit meerdere opzichten is en zal er aandacht blijven voor het veiligheidsgevoel en schade in Norg. IMG is verantwoordelijk voor de schadeafhandeling van UGS Norg en doet dit met toepassing van het bewijsvermoeden. Daarnaast laat het ministerie van EZK onderzoek uitvoeren naar de oorzaak van de voorkomende schade in een gebied in de buurt van UGS Norg. In dit gebied is namelijk sprake van schade bij bewoners maar heeft IMG op basis van technisch onderzoek geconcludeerd dat schade aan gebouwen in deze gebieden niet veroorzaakt kan zijn door de gaswinning en gasopslag. Daarnaast komt de schadeafhandeling rond UGS Norg in het omgevingstraject van de betrokken gemeenten en NAM waar ook het ministerie van EZK aan deelneemt aan de orde. In dit traject worden afspraken gemaakt over onder andere monitoring en het ontlasten van bewoners bij de schadeafhandeling.</p>
63	202200336	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat, ondanks dat het buiten de formele reikwijdte van het besluit valt, de belangen van hun burgers aangaande veiligheid, schadeafhandeling en compensatie een directe relatie heeft met het intensievere gebruik van UGS Norg.</p> <p>Onderbouwing: <i>Schadeafhandeling en compensatie mogen weliswaar buiten de formele reikwijdte van uw voorgenomen besluit vallen, in materiële zin is het intensieve(re) gebruik</i></p>

			<p>van de opslag voor ons en onze inwoners 1 op 1 verbonden met de wijze waarop omgegaan wordt met hun belangen waar het veiligheid, schadeafhandeling en compensatie betreft.</p>
		Antwoord	<p>De inzet van UGS Norg zoals beschreven in het vaststellingsbesluit vindt plaats binnen de bestaande vergunning voor UGS Norg. In 2019 heeft de minister van EZK onder voorwaarden ingestemd met het door NAM ingediende opslagplan voor UGS Norg. Dit betrof een effectieve verruiming van de opslag van 5 miljard Nm³ naar 6 miljard Nm³. UGS Norg kreeg hiermee een belangrijke rol in de afbouw van de gaswinning uit het Groningenveld. Meer informatie over de afwegingen rond de inzet van UGS Norg zijn beschikbaar via https://www.rvo.nl/onderwerpen/bureau-energieprojecten/lopende-projecten/gasopslag-norg.</p> <p>Op basis van adviezen van SodM, de Technische commissie bodembeweging (Tcbb) en de Mijnraad is in 2019 geconcludeerd dat de ingeschatte seismische risico's aanvaardbaar zijn. Dat neemt niet weg dat omwonenden hier zorgen over kunnen hebben, mede over het bewijsvermoeden rondom UGS Norg. Dit heeft de aandacht van het kabinet, ook in het kader van het lopende omgevingstraject over UGS Norg en UGS Grijpskerk.</p>
64	202200336	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener is positief gestemd over het starten van de Omgevingstrajecten voor zowel UGS Norg als wel de UGS Grijpskerk, maar geeft aan dat het succes hiervan volledig afhankelijk is van de mate van vertrouwen en draagvlak onder hun inwoners. Basis voor dit draagvlak begint bij het: "van toepassing verklaring van het bewijsvermoeden voor UGS Grijpskerk en herstel van de contour voor de werking van het bewijsvermoeden rond de UGS Norg op reële onafhankelijke wetenschappelijke basis".</p>
		Antwoord	<p>Het voornemen is het bewijsvermoeden ook van toepassing te verklaren op UGS Grijpskerk en IMG wordt daarmee verantwoordelijk voor schadeafhandeling. Hiertoe worden er twee wetten gewijzigd (de Tijdelijke wet Groningen en het Burgerlijk Wetboek). Het wijzigingswetsvoorstel dat dit gaat regelen wordt naar verwachting dit najaar verzonden aan de Raad van State ter advisering.</p> <p>De TwG schrijft geen geografische afbakening van de toepassing van het bewijsvermoeden voor, dit wordt op basis van de praktijk ingevuld. In twee gebieden ten zuiden van het effectgebied van Huizinge, waarvan één grenzend aan UGS Norg, heeft IMG op grond van onderzoeken door TNO, TU Delft en Deltares geconcludeerd dat er geen mijnbouwschade</p>

			kan zijn ontstaan als gevolg van de gaswinning uit het Groningenveld en UGS Norg. IMG beschouwt daarmee in de betreffende gebieden het bewijsvermoeden als weerlegd en keert hier daarom geen schadevergoedingen meer uit. Dit heeft de aandacht van het kabinet, ook in het kader van het lopende omgevingstraject over UGS Norg en UGS Grijpskerk. Zie ook het antwoord op zienswijze nr. 60.
65	202200336	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat het contour van de werking van het bewijsvermoeden rond de UGS Norg ten onrechte is beperkt met grote gevolgen voor hun bewoners. Tegelijkertijd maakt indiener zich zorgen over de toekomstige handelswijze van IMG op het van toepassing wordende bewijsvermoeden op de contour rond UGS Grijpskerk.</p> <p>Onderbouwing: <i>IMG heeft de contour van de werking van het bewijsvermoeden rond de UGS Norg ernstig beperkt met draconische gevolgen voor onze inwoners in de kernen rond de gasopslag op basis van onderzoeken van TNO, de TU Delft en Deltaris. (De onderzoeken waar in samenwerking met uw ministerie op dit moment een "peer review" op plaatsvindt) Dit op basis van het argument dat IMG geen "niet mijnbouwschade" mag vergoeden. Hiermee de schijn wekkend dat het handhaven van de oorspronkelijke contour, vastgesteld door een panel van deskundigen, IMG zou "verplichten" tot het vergoeden van "niet mijnbouwschade", hetgeen vanzelfsprekend niet het geval is. Het "bewijsvermoeden" van toepassing verklaren zegt immers alleen iets over de "bewijslast" en zeker niets over eventuele "verplichte" uitbetaling van schade. De capaciteit van IMG is vanzelfsprekend geen relevante en zeker geen juridische factor in deze. Hoewel de UGS Grijpskerk niet binnen onze gemeentegrenzen valt, zijn wij mede verontrust over de mogelijke toekomstige handelswijze van IMG zodra het bewijsvermoeden van toepassing wordt verklaard op de contour rond de UGS Grijpskerk, hetgeen wij van harte ondersteunen.</i></p>
		Antwoord	Het antwoord op deze zienswijze is te vinden bij het antwoord op zienswijze nr. 60.
66	202200365	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat er gezorgd moet worden voor een rechtvaardige en gelijkwaardige shadeafhandeling voor inwoners die naast de gaswinning uit het Groningenveld en UGS Norg ook te maken hebben met andere mijnbouwactiviteiten, zoals kleine gasvelden of zoutwinning.</p> <p>Onderbouwing: <i>In ons advies van 18 mei (no. 323397) hebben wij u gevraagd in uw besluit mee te wegen dat de shadeafhandeling voor een aanzienlijk deel van de inwoners</i></p>

		<p><i>nog niet effectief, ruimhartig of rechtvaardig is. Inwoners in Aa en Hunze ondervinden zowel schade door gaswinning uit het Groningenveld als schade door andere mijnbouwactiviteiten (zoals zoutwinning). Deze inwoners worden geconfronteerd met twee schadeloketten met een verschillend juridische kader en werkwijze. Dit doet geen recht aan de situatie van onze inwoners. Dit is onwenselijk en niet goed uit te leggen. Daarom hebben wij er bij u op aangedrongen om schade voor deze inwoners onder het wettelijk bewijsvermoeden te brengen en IMG de bevoegdheid te geven deze schade af te handelen. En daarmee te zorgen voor een ruimhartige, onafhankelijke en rechtvaardige schadeafhandeling voor onze inwoners ongeacht de aard en locatie van de mijnbouwactiviteiten.</i></p> <p><i>Ook de Mijnraad geeft in haar advies van 10 juni 2022 aan dat in sommige gebieden schade door gaswinning uit het Groningenveld moeilijk te onderscheiden is van schade door gaswinning uit andere, nabije velden, of van schade door zoutwinning. De Mijnraad adviseert u dan ook in deze gevallen de schadeafhandeling zoveel mogelijk te harmoniseren en garant te staan voor schadevergoeding in situaties waar meerdere mijnbouwactiviteiten samenkomen in een gebied, en er discussie is over aansprakelijkheid tussen partijen.</i></p> <p><i>In het ontwerp-vaststellingsbesluit onderschrijft u dat gedupeerden met schade door gas-, olie of zoutwinning ontzorgd moeten worden. U stelt dat, als gasvelden en -opslagen binnen het effectgebied van Instituut Mijnbouwschade Groningen (IMG) liggen, er overlap is en dat IMG en de Commissie Mijnbouwschade (CM) hun werkwijze op elkaar hebben afgestemd. Als blijkt dat de schade niet het gevolg is van het Groningenveld of UGS Norg, maar mogelijk wel van kleine velden, dan kan CM onderzoek doen naar de oorzaak en omvang van de schade. Mocht de schade het gevolg zijn van meerdere (mijnbouw)activiteiten, dan zal CM in haar advies duiden welk deel van de schade toe te rekenen is aan welk mijnbouwbedrijf. Daarmee is volgens u een algemene garantstelling voor schade van de overheid niet nodig.</i></p> <p><i>Bovenstaande komt echter niet overeen met de ervaringen uit de praktijk. Onze ervaring is dat schademeldingen als gevolg van gestapelde mijnbouwactiviteiten niet goed en niet adequaat worden afgehandeld. Inwoners worden bij een combinatie van schade-oorzaken nog steeds geconfronteerd met verschillende regelingen bij verschillende instanties op basis van verschillende kaders. Dit doet geen recht aan de situatie van inwoners.</i></p>
--	--	---

			<p><i>Tijdens een informerende bijeenkomst voor de raad en inwoners van Aa en Hunze op 9 juni jl., waar de IMG en het CM een toelichting gaven op hun werkwijze en schadeafhandeling, werd dit beeld nogmaals bevestigd.</i></p> <p><i>Verder blijkt dat de CM tot nu toe voor alle schademeldingen van inwoners uit de gemeente Aa en Hunze met schade als gevolg van (gestapelde) mijnbouwactiviteiten heeft beoordeeld, dat de ontstane schades in geen van de gevallen zijn veroorzaakt door bodembeweging als gevolg van mijnbouw. Daarnaast blijkt dat de CM niet bevoegd is om een schademelding te behandelen, wanneer de schademelding meer dan twaalf maanden na het tijdstip van de geïnduceerde beving is ingediend. Ons inziens getuigt dit niet van een ruimhartige en rechtvaardige schadeafhandeling!</i></p> <p><i>Daarom, zoals ook SodM eerder heeft betoogd, rechtvaardigt de stapeling van mijnbouwactiviteiten in deze regio de toepassing van uitbreiding van het wettelijk bewijsvermoeden.</i></p> <p><i>Wij vinden dan ook dat u moet zorgen voor een rechtvaardige en gelijkwaardige schadeafhandeling voor inwoners die naast de gaswinning uit het Groningenveld en UGS Norg ook te maken hebben met andere mijnbouwactiviteiten, zoals kleine gasvelden of zoutwinning.</i></p>
		Antwoord	<p>Wanneer er sprake is van schade die mogelijk het gevolg is van bodembeweging door het Groningenveld of UGS Norg, valt dit onder de bevoegdheid van IMG. Als de schade het gevolg zou kunnen zijn van andere mijnbouwactiviteiten, valt dit onder de bevoegdheid van CM. Bij schademeldingen in Groningen, Friesland en Drenthe is het op voorhand niet altijd duidelijk of dit onder de bevoegdheid van IMG valt of dat van CM, daarom is het van belang om te voorkomen dat schademelders in deze gebieden tussen wal en schip belanden. IMG en CM hebben daarom afgesproken dat schademeldingen van bewoners binnen het werkgebied van IMG altijd als eerste door IMG behandeld worden. Zie hiervoor het antwoord op zienswijze nr. 61.</p>
67	202200365	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat er gezorgd moet worden dat er haast wordt gemaakt met de invulling van één landelijk loket mijnbouwschade, zodat inwoners worden ontzorgd en er materieel sprake is van gelijke rechtsbedeling voor gedupeerde inwoners.</p>

			<p>Onderbouwing: <i>Daarnaast hebben wij u op 18 mei jl. opnieuw gevraagd één landelijk loket mijnbouwschade in te richten en het begrip 'ontzorgen van de inwoner' op zodanige wijze in te vullen dat er materieel sprake is van gelijke rechtsbedeling voor onze inwoners. In uw besluit geeft u aan dat de Tweede Kamer een motie heeft aangenomen die oproept een gesprek te organiseren tussen CM en IMG om de samenwerking te bespreken en de één-loketgedachte ook tussen de organisaties uit te werken. U geeft aan dat hier momenteel invulling aan wordt gegeven.</i></p> <p><i>Wij vinden dat u moet zorgen dat er haast wordt gemaakt met de invulling van één landelijk loket mijnbouwschade, zodat inwoners worden ontzorgd en er materieel sprake is van gelijke rechtsbedeling voor onze inwoners.</i></p>
		Antwoord	<p>De staatssecretaris onderschrijft dat het voor bewoners van belang is om zo snel als mogelijk duidelijkheid te krijgen over de mogelijkheid tot één loket. Zie daarnaast het antwoord op zienswijze nr. 61.</p>
68	202200362	Samenvatting zienswijze(n):	<p>Indiener stelt dat er door de IMG niet in de geest van het arrest van de Hoge Raad wordt gehandeld met betrekking tot bewijsvermoeden.</p> <p>Onderbouwing: <i>Dit alles beschouwend kan gesteld worden dat er door IMG niet in de geest van het arrest van de Hoge Raad wordt gehandeld met betrekking tot het bewijsvermoeden. Evenmin wordt gehandeld op basis van de meest recente wetenschappelijke inzichten. IMG loopt wetenschappelijk gezien hopeloos achter zelfs. In combinatie met de zorgvuldig geconstrueerde technificatie van het schadeafhandelingsproces en de inequality of arms door de landsadvocaat en IMG gezamenlijk heeft deze gang van zaken een zeer negatieve impact op het gebied en de gezondheid van de Groningers. Met alle gevolgen van dien voor een bij velen gebroken vertrouwen</i></p> <p><i>Onderbouwing: U schildert de schadeafhandeling af als een goed lopend traject waarover de burgers grotendeels tevreden zijn. In het gebied echter is, zoals U zeer wel weet door uw bezoeken aan Groningen, de tevredenheid over de schadeafhandeling soms ver te zoeken en wel omdat de schadelijders door IMG worden geconfronteerd met een hoogst bizarre manier van omgaan met het bewijsvermoeden. De Hoge Raad is in haar arrest van 19 juli 2019 ECLI:NL:HR:2019:1278 zeer duidelijk geweest over hoe omgegaan dient te</i></p>

		<p><i>worden met het bewijsvermoeden van art. 6:177a BW. RNN stelde aan de Hoge Raad als prejudiciële vraag het volgende:</i></p> <p><i>5. Hoe ver moet het tegenbewijs gaan om het bewijsvermoeden als bedoeld in art. 6:177a BW te kunnen weerleggen; moet het tegendeel komen vast te staan of kan twijfel zaaien voldoende zijn?</i></p> <p><i>Het antwoord luidde:</i></p> <p><i>De vijfde prejudiciële vraag stelt aan de orde welke eisen gesteld worden aan het tegenbewijs dat moet worden geleverd om het bewijsvermoeden van art. 6:177a BW te weerleggen; moet het tegendeel komen vast te staan of is voldoende dat twijfel is gezaaid over de juistheid van het vermoeden?</i></p> <p><i>Art. 6:177a lid 1 BW bepaalt dat bij fysieke schade aan gebouwen en werken die naar haar aard redelijkerwijs schade door beweging van de bodem als gevolg van de aanleg of de exploitatie van een mijnbouwwerk ten behoeve van het winnen van gas uit het Groningenveld zou kunnen zijn, wordt vermoed dat die schade veroorzaakt is door de aanleg of de exploitatie van dat mijnbouwwerk. De Hoge Raad merkt op dat in de onderhavige zaak vaststaat dat is voldaan aan de vereisten voor toepassing van het vermoeden van art. 6:177a lid 1 BW (zie hiervoor in 2.3).</i></p> <p><i>Dit wettelijke bewijsvermoeden beoogt, blijkens de daarop gegeven toelichting van de minister, de positie van de benadeelden te versterken in discussies over het causaal verband tussen de mijnbouwactiviteiten en aardbevingsschade. Het te hulp komen van de benadeelden bij hun bewijsvoering is gerechtvaardigd geacht omdat de fysieke schade aan gebouwen en werken die gemeld wordt in Groningen, in het merendeel van de gevallen daadwerkelijk het gevolg is van bodembeweging door gaswinning.²²</i></p> <p><i>Het wetsvoorstel voor de invoering van art. 6:177a lid 1 BW is blijkens een brief van de minister van Economische Zaken aan de voorzitter van de Tweede Kamer gedaan naar aanleiding van de wens van de Tweede Kamer om 'de bewijslast om te keren'.²³ Ook bij de behandeling van dit wetsvoorstel in de Eerste Kamer heeft de minister van Economische Zaken het vermoeden van art. 6:177a lid 1 BW herhaaldelijk op een lijn gesteld met 'omkering van de bewijslast' en opgemerkt dat de omkering van de bewijslast "uiteindelijk in de vorm van een bewijsvermoeden wettelijk is ingeregeld". Daarbij heeft hij bovendien verwezen naar voorlichting van de Afdeling Advisering van de Raad van State, waarin het</i></p>
--	--	---

		<p><i>bewijsvermoeden ook gekenschetst is als een omkering van de bewijslast en waarin de Raad van State duidelijk tot uitdrukking brengt dat het risico dat onzeker blijft of bodembeweging de oorzaak is van de schade, bij de exploitant ligt.24 Tot slot komt in de benaming van het wetsvoorstel, en van de uiteindelijke wet, de zinsnede voor: "en wijziging van Boek 6 van het Burgerlijk Wetboek in verband met de omkering van de bewijslast bij schade binnen het effectgebied van een mijnbouwwerk".</i></p> <p><i>Uit de tekst en de strekking van art. 6:177a lid 1 BW, alsmede uit de hiervoor aangehaalde bedoeling van de wetgever, volgt dat de exploitant het in die bepaling bedoelde vermoeden alleen dan met succes weerlegt, als hij erin slaagt te bewijzen dat de schade niet is veroorzaakt door de aanleg of de exploitatie van het mijnbouwwerk. Daarbij verdient opmerking dat voor bewijs in het burgerlijk procesrecht niet is vereist dat de te bewijzen feiten en omstandigheden onomstotelijk komen vast te staan. Voor bewijs kan volstaan dat de te bewijzen feiten en omstandigheden voldoende aannemelijk worden.</i></p> <p><i>Voor weerlegging van het vermoeden van art. 6:177a lid 1 BW is dus niet voldoende dat de exploitant twijfel zaait over de oorzaak van de schade.</i></p> <p><i>Indien de exploitant niet erin slaagt te bewijzen dat de schade niet is veroorzaakt door de aanleg of de exploitatie van het mijnbouwwerk, draagt hij daarvan het risico. Dat geldt dus ook indien onduidelijk blijft of de schade veroorzaakt is door de aanleg of de exploitatie van het mijnbouwwerk. In die gevallen moet op grond van art. 6:177a lid 1 BW ervan worden uitgegaan dat de schade is veroorzaakt door de aanleg of de exploitatie van het mijnbouwwerk.</i></p> <p><i>Antwoord op vraag 5</i> <i>Het antwoord op de vijfde prejudiciële vraag luidt dat, indien is voldaan aan de vereisten voor toepassing van het vermoeden van art. 6:177a lid 1 BW, de exploitant dat vermoeden alleen dan met succes weerlegt als hij erin slaagt te bewijzen – waaronder is begrepen voldoende aannemelijk te maken – dat de schade niet is veroorzaakt door de aanleg of de exploitatie van het mijnbouwwerk.</i></p> <p><i>Duidelijke taal en wat doet IMG daarmee? En waarom is er geen overall tevredenheid over de afhandeling van schade in het Groninger gebied?</i></p> <p><i>Terwijl de Hoge Raad in haar arrest van mening was dat het bewijsvermoeden en dus het causale verband in deze moet worden aangenomen en dat als volgt beschrijft (ik herhaal);</i></p>
--	--	--

			<p><i>Art. 6:177a lid 1 BW bepaalt dat bij fysieke schade aan gebouwen en werken die naar haar aard redelijkerwijs schade door beweging van de bodem als gevolg van de aanleg of de exploitatie van een mijnbouwwerk ten behoeve van het winnen van gas uit het Groningenveld zou kunnen zijn, wordt vermoed dat die schade veroorzaakt is door de aanleg of de exploitatie van dat mijnbouwwerk.</i></p> <p><i>[verspringing, red.] draait in opdracht van de landsadvocaat in haar Praktische Uitwerking TwG voor Deskundigen Versie 3 1-7-2021 IMG dit in haar schadeafhandeling om door het causale verband niet eerstens aan te nemen en vervolgens haar deskundigen op te dragen dit uit te sluiten door het aandragen van (andere) autonome oorzaken van de schade. Letterlijk staat in deze leidraad voor deskundigen onder andere:</i></p> <p><i>Indien het bewijsvermoeden van toepassing is op de fysieke schade, dan is daarmee nog niet gezegd dat er sprake is van een causaal verband.</i></p> <p><i>De motivering die de deskundige in zijn adviesrapport geeft moet – om het bewijsvermoeden te weerleggen – dan ook in de eerste plaats voldoende duidelijk een andere oorzaak van de schade aanwijzen, derhalve anders dan bodembeweging door mijnbouwactiviteiten.</i></p> <p><i>Dit alles beschouwend kan gesteld worden dat er door IMG niet in de geest van het arrest van de Hoge Raad wordt gehandeld met betrekking tot het bewijsvermoeden. Evenmin wordt gehandeld op basis van de meest recente wetenschappelijke inzichten. IMG loopt wetenschappelijk gezien hopeloos achter zelfs. In combinatie met de zorgvuldig geconstrueerde technificatie van het schadeafhandelingsproces en de inequality of arms door de landsadvocaat en IMG gezamenlijk heeft deze gang van zaken een zeer negatieve impact op het gebied en de gezondheid van de Groningers. Met alle gevolgen van dien voor een bij velen gebroken vertrouwen.</i></p>
		Antwoord	<p>In de TwG zijn de wettelijke kaders voor de schadeafhandeling vastgelegd. Binnen deze kaders bepaalt IMG zelf hoe de schadeafhandeling wordt vormgegeven. Dit geldt ook voor de toepassing van het wettelijk bewijsvermoeden. Daar komt bij dat de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State op 8 juni 2022 oordeelde dat: "...het Instituut de uitleg van het bewijsvermoeden in het voordeel van degenen die schade lijden, heeft verscherpt ten opzichte van de uitleg die door de Hoge Raad is gegeven in zijn arrest van</p>

			19 juli 2019. Hieruit blijkt dat IMG een ruimere uitleg geeft van het bewijsvermoeden, in het voordeel van de degene die schade leidt Hiermee wordt ook recht gedaan aan de doelstelling van een ruimhartige en voortvarende afhandeling van de schade onder publiekrechtelijke regie (Kamerstukken II, 2017-2018, 33 529, nr. 423)."
69	202200362	Samenvatting zienswijze(n):	<p>Indiener stelt dat er door de IMG niet wordt gehandeld op basis van de meest recente wetenschappelijke inzichten met betrekking tot bewijsvermoeden.</p> <p><i>Onderbouwing: IMG baseert zich daarbij op een trillingstool, die wetenschappelijk gezien slechts een zeer beperkte theoretische benadering geeft van de mogelijk door mijnbouw veroorzaakte schade. In het model dat ten grondslag ligt aan deze trillingstool wordt de site specific response niet beschouwd, terwijl nu juist daarin de grootte van de door mijnbouwexploitatie ontstane schade in Groningen is gelegen. Er is dus sprake van een ernstige wetenschappelijke bias in deze op basis waarvan een proces van technificatie van het schadeafhandelingsproces is ingezet, waarbij de ingehuurde deskundigen exact de leidraad van de landsadvocaat en IMG volgen, waartegen tal van schadelijders in protest gaan via bezwaar en beroep om vervolgens aan het eind van deze bizarre en vaak uitputtende rit bij RNN en/of de Raad van State zichzelf tegenover dezelfde landsadvocaat te vinden. In strijd met artikel 6 EVRM is er dus sprake van een geconstrueerde inequality of arms.</i></p> <p><i>Over de trillingstool zegt de Praktische Uitwerking Tijdelijke wet Groningen voor Deskundigen Versie 3 1-7-2021:</i></p> <p><i>De trillingstool is daarnaast bruikbaar om te bepalen of het aannemelijk is dat een schade waarvoor een autonome oorzaak bestaat toch is ontstaan of verergerd door trillingen door aardbevingen.</i></p> <p><i>Dit is aanvullend op of er een autonome oorzaak voor de schade bestaat. Het bewijsvermoeden is weerlegd wanneer er een autonome oorzaak voor de schade bestaat en het niet aannemelijk is dat de schade in kwestie is ontstaan of verergerd door trillingen door aardbevingen. Hiervoor is al op basis van de meest recente wetenschappelijke inzichten beschreven hoe de uitslagen van de trillingstool daarbij dienen te worden geïnterpreteerd.</i></p> <p><i>Het gebruikte rekenmodel is gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek van Bommer e.a. uit 2019, welk model het panel van deskundigen had geadviseerd te gebruiken.1 Het</i></p>

		<p><i>rekenmodel heeft – eenvoudig gezegd – tot doel om een voorspelling te doen van de maximale trillingssterkte die als gevolg van één specifieke beving kan zijn opgetreden op een specifieke locatie. Deze modelmatige benadering is noodzakelijk, omdat er uiteraard niet op alle locaties trillingsensoren aanwezig zijn. Het model zorgt er in de eerste plaats voor dat de waarden die wél zijn gemeten door het sensornetwerk van het KNMI, worden geëxtrapoleerd naar andere specifieke locaties.</i></p> <p><i>Bij een dergelijke extrapolatie moet uiteraard een – aanzienlijk – aantal aannames worden gedaan. Dat kan op verschillende manieren. Het panel van deskundigen heeft in dat verband geadviseerd om een rekenmodel te hanteren met een overschrijdingskans van de trillingssterkte van (slechts) 1%. Anders gezegd: de kans dat de trilling die zich op een locatie in de werkelijkheid heeft voorgedaan groter is dan de berekende trilling, is daarmee zeer klein. Dit wordt bereikt door alle onzekerheden te elimineren op een manier waardoor de trillingssterkte niet kan worden onderschat.</i></p> <p><i>Zo elimineert het model bijvoorbeeld de effecten van verschillen in de bodemsamenstelling per gebied (bijv. veen/zand/etc.). In de werkelijkheid heeft de bodemsamenstelling wél effect op de mate waarin een trilling wordt doorgegeven. Het feit dat deze omstandigheid wordt geëlimineerd, is één van de verklaringen voor het feit dat het gebied met een trillingssterkte van 2 mm/s met een overschrijdingskans van 1% gewerkt bepaald kan worden met een perfecte cirkel uit het epicentrum; dat zou niet mogelijk zijn indien dergelijke onzekerheden niet zouden zijn geëlimineerd, maar geprobeerd zou zijn om een aanname te doen omtrent het effect van die onzekerheden op de werkelijke trillingssterkte.</i></p> <p><i>De eliminatie van dit soort onzekerheden leidt tot een theoretische benadering van de maximale trillingssterkte op een specifieke locatie. Daarbij staat op voorhand vast dat deze trillingssterkte in het overgrote deel van de gevallen in de praktijk kleiner zal zijn geweest dan uit het theoretisch model volgt, maar tegelijkertijd wordt voorkomen dat de trillingsterkte in de praktijk hoger geweest zou kunnen zijn dan uit het model volgt. Deze benadering sterkt derhalve tot bescherming van degenen die schade hebben geleden als gevolg van mijnbouwactiviteiten, nu de onzekerheden in hun voordeel worden geëlimineerd.</i></p> <p><i>De trillingstool maakt het vervolgens mogelijk om op per specifieke locatie te bepalen welke maximale trillingssterkte in theorie kan zijn opgetreden als gevolg van een specifieke aardbeving.</i></p>
--	--	--

			<p><i>In een recent bij IMG gepubliceerd Wob-besluit worden de door IMG gebezigde omgang met het bewijsvermoeden in combinatie met de trillingstool als volgt gecombineerd:</i></p> <p><i>Uitgangspunt blijft het toepassen van het bewijsvermoeden: een andere autonome oorzaak. Trillingssnelheden als ondersteunend bewijs.</i></p> <p><i>Net zoals Bommer heel goed weet dat de site specific response per locatie van invloed kan zijn op de PGV, weet IMG dat. Bommer is in zijn laatste rapport daar helder over, hoewel hij voor zijn rapport in 2019 juist afzag van die site specific response, iets dat overigens breed werd aangedragen bij de Hoge Raad in het kader van de epistemische onzekerheden met betrekking tot het Groningenveld. Hij zegt daarover met betrekking tot een Hand-aan-de-kraan-model voor onconventionele productie:</i></p> <p><i>The peak ground velocity (PGV) is the most widely used parameter, since it can serve as a useful indicator of both perceptibility of the motion to people and of the potential for damage to buildings. However, challenges arise with this parameter since the value of PGV will vary from one location to another, and therefore its use would require the installation of strong-motion instruments at several locations around the injection well, ideally including the locations of exposed buildings. Blz. 140/245 Bommer (2022)</i></p> <p><i>Dit alles beschouwend kan gesteld worden dat er door IMG niet in de geest van het arrest van de Hoge Raad wordt gehandeld met betrekking tot het bewijsvermoeden. Evenmin wordt gehandeld op basis van de meest recente wetenschappelijke inzichten. IMG loopt wetenschappelijk gezien hopeloos achter zelfs. In combinatie met de zorgvuldig geconstrueerde technificatie van het schadeafhandelingsproces en de inequality of arms door de landsadvocaat en IMG gezamenlijk heeft deze gang van zaken een zeer negatieve impact op het gebied en de gezondheid van de Groningers. Met alle gevolgen van dien voor een bij velen gebroken vertrouwen.</i></p>
		Antwoord	<p>Hoe het wettelijke bewijsvermoeden in de praktijk wordt toegepast, wordt door IMG bepaald mede op basis van de praktijk en wetenschappelijke inzichten. Wetenschappelijke inzichten over schade en gaswinning zijn en blijven in ontwikkeling. Voor een goede en zorgvuldige uitoefening van de wettelijke taak blijft IMG daarom zijn werkwijze toetsen aan nieuwe ontwikkelingen en inzichten. Zie het antwoord op zienswijze nr. 68 voor het arrest van de Hoge Raad.</p>

70	202200362	Samenvatting zienswijze(n):	<p>Indiener stelt dat omdat EBN in het arrest van de Hoge Raad werd aangemerkt als exploitant, die voor 100% in handen van de Staat is, er wel degelijk sprake is van geschillen die uit burgerlijke rechtsbetrekkingen zijn ontstaan, zodat de toedeling aan een ander gerecht dat niet tot de rechterlijke macht behoort niet is toegestaan.</p> <p>Onderbouwing: Naar aanleiding van het arrest van de Hoge Raad, zoals genoemd, stelde het lid Beckerman Kamervragen aan uw voorganger de heer Wiebes, die hier op 27 augustus 2019 op antwoordde. De antwoorden zijn weliswaar van het web verdwenen en voeg ik daarom toe aan dit bezwaar: het zou verstandig zijn te bezien of en in hoeverre de door hem gedane toezeggingen in zijn antwoorden zijn nageleefd. U kunt Postmes en zijn team nalezen op de effecten van het niet nakomen van die gedane toezeggingen. De Groningers zijn namelijk sindsdien helemaal niet ontlast en ontzorgd.</p> <p>De Raad van State schreef in haar Advies:</p> <p>Gezien de aard en ernst van de problematiek, de onvrede over de tot dan toe bereikte resultaten en de hierdoor veroorzaakte spanning bij de Groningse bevolking, acht de Afdeling de beslissing die in maart 2018 is genomen om naast de civielrechtelijke schadeafhandeling door de NAM de mogelijkheid te bieden om een schadevergoeding te verkrijgen bij de Tijdelijke Commissie uitzonderlijk, maar verantwoord. Dit geldt daarmee ook voor het voorstel om de positie en taak van de Tijdelijke Commissie thans wettelijk te verankeren door de instelling van het Instituut. Daarbij is niet in het minst van belang dat de Staat als medeexploitant van Energiebeheer Nederland een belangrijke positie heeft bij de gaswinning en de Minister van Economische Zaken en Klimaat verantwoordelijk is voor het bepalen van het niveau van de gaswinning, en daarmee verantwoordelijkheid draagt voor de gevolgen van mijnbouwactiviteiten in Nederland. Hoewel het overnemen van de schadeafhandeling door de overheid niet zonder meer tot een keuze voor een bestuursrechtelijke afdoening noopt, en bovendien gekozen wordt voor het instellen van een zelfstandig bestuursorgaan (het Instituut) dat besluiten neemt waartegen de reguliere bestuursrechtelijke rechtsbescherming openstaat (bezwaar, beroep en hoger beroep), acht de Afdeling deze uitzonderlijke stap in dit bijzondere geval verdedigbaar. Dat de schadeoorzaak naar zijn aard civielrechtelijk is, is daarbij geen beletsel. Artikel 112, eerste lid, van de Grondwet bepaalt dat de berechting van geschillen over burgerlijke rechten en over schuldvorderingen is opgedragen aan de rechterlijke macht. Het tweede lid bepaalt</p>
----	-----------	--------------------------------	---

			<p><i>dat de berechting van geschillen die niet uit burgerlijke rechtsbetrekkingen zijn ontstaan bij wet kan worden opgedragen aan gerechten die niet behoren tot de rechterlijke macht. Het is vaste jurisprudentie van de bestuursrechter dat een geschil een bestuursrechtelijk karakter krijgt zodra de overheid meent dat er voor haar een taak is weggelegd, en er om die reden een publiekrechtelijke schaderegeling wordt vastgesteld op basis waarvan middelen worden verstrekt die in hoofdzaak uit publieke middelen worden gefinancierd. Daarmee betreft het geschillen die niet uit burgerlijke rechtsbetrekkingen zijn ontstaan, zodat toedeling aan een ander gerecht dat niet tot de rechterlijke macht behoort is toegestaan. Blz. 5/13 Advies Raad van State en Nader Rapport TwG</i></p> <p><i>Aangezien EBN in het arrest van de Hoge Raad werd aangemerkt als exploitant, die voor 100% in handen van de Staat is, is er wel degelijk sprake van geschillen die uit burgerlijke rechtsbetrekkingen zijn ontstaan, zodat toedeling aan een ander gerecht dat niet tot de rechterlijke macht behoort niet is toegestaan. Diverse rechtsgeleerden hebben zich in het recente verleden bij het ontstaan van de TwG en oprichten van IMG over gebogen. De vraag zou niet alleen moeten zijn: had na het arrest van de Hoge Raad de strijd met artikel 112, tweede lid GW in deze niet nogmaals onder de loep genomen moeten worden door de Raad van State, maar tevens: hoe verhoudt zich dit tot art. 6 EVRM en full jurisdiction? De staat was van mening, dat de geschillen niet ontstaan waren uit een burgerlijke rechtsbetrekking, maar uit hoofde van een publiek belang door de overheid, dewelke uitleg niet gepaard ging met enige opmerking over het feit dat in de bovenste honderd meter onder maaiveld de effecten van de gepleegde mijnbouw niet strookten met de uitleg van de mijnbouw-gedoogplicht, nu er al jaren tot in de huizen schade is.</i></p>
		Antwoord	<p>IMG is ingesteld bij de TwG (artikel 2, eerste lid, TwG). IMG functioneert als semi-rechterlijke organisatie ter zake van de afhandeling van de schade door bodembeweging als gevolg van de exploitatie van het Groningenveld en UGS Norg. In die zin is er sprake van een geschil tussen burger en exploitant in een burgerlijke rechtsbetrekking. Zoals uit de Memorie van Toelichting bij de TwG blijkt is in Groningen sprake van een dusdanige bijzondere situatie (zeer veel en gelijksoortige schadegevallen) dat dit de uitzonderlijke en vergaande stap rechtvaardigt om de schadeafhandeling te beleggen bij de overheid en schade met behulp van het bestuursrecht af te handelen. Dit brengt met zich dat deze bijzondere maatregelen tijdelijk van aard zijn en slechts van toepassing zullen zijn zolang de situatie in Groningen deze maatregelen rechtvaardigt. De afhandeling van deze verzoeken door het IMG laat echter de aansprakelijkheid van de exploitant op grond van het Burgerlijk Wetboek onverlet. Dat EBN de uitspraak van de Hoge Raad inzake de</p>

			prejudiciële vraag en het verband tussen de aansprakelijkheidsgrond en omvang van de schadevergoedingsverplichting (HR 19 juli 2019, ECLI:NL:HR:2019:1278) ook als exploitant van het Groningenveld is aangemerkt maakt dat niet anders. Overigens sluit de TwG de mogelijkheid voor burgers niet uit om nog steeds NAM (of EBN) rechtstreeks aan te spreken met de rechtsbescherming bij de burgerlijke rechter.
71	202200362	Samenvatting zienswijze(n):	<p>Indiener stelt dat - in tegenstelling tot wat er beweerd wordt in de laatste rapporten - er zich wel degelijk structurele schade heeft voorgedaan aan boerderijen.</p> <p><i>Onderbouwing: Dit gegeven zou ik graag nog even in verband willen brengen met het volgende: zowel in het laatste rapport van Bommer als in het laatste rapport van Muntendam-Bos wordt gesproken over de schade als zijnde light non-structural damage. Dit alles is gebaseerd op de databases van NAM, die hiervoor beschikbaar zijn voor de wetenschappers. Er heeft zich wel degelijk ook structurele schade voorgedaan. Wat dacht U van het doorscheuren van brandmuren in boerderijen bijvoorbeeld? Nooit is in kaart gebracht bij hoeveel boerderijen en waar dit was gebeurd en nooit is fatsoenlijk onderzoek gedaan naar het waarom hiervan. Het antwoord is niet zo ingewikkeld: veel boerderijen zijn gebouwd op oudere borgterreinen/huiswierden van voor de grote Groningse overstromingen. Na die overstromingen moesten oudere borgen/boerderijen worden afgebroken en werden die doorgaans vervangen op dezelfde fundering door nieuwere boerderijen. Deels zijn dit overigens archeologische Rijksmonumenten en in kaart gebracht in bestemmingsplannen. Dat betekent dat voor deze gebouwen dezelfde parameters zouden moeten worden gebruikt als voor gebouwen op of vlak naast wierden. Tevens moet dergelijke structurele schade in kaart worden gebracht en onderdeel worden van de openbare data, zodat daar door wetenschappers mee kan worden gewerkt en de wetenschappelijke bias uit de rapporten van mensen als Bommer en Muntendam-Bos kan verdwijnen. Met wetenschappelijke bias schiet niemand in de wereld immers wat op.</i></p>
		Antwoord	<p>Bij boerderijen, vooral wanneer zij ook behoren tot Rijkserfgoed, is er sprake van een complexer schadeafhandelingstraject dan bij een reguliere (rijtjes)woning. Om deze schades goed te kunnen afhandelen heeft IMG speciale deskundigen aangetrokken die deze schade in kaart brengen en beoordelen, waarna IMG een besluit kan nemen. Dit geldt ook voor NCG, waar dit type gebouwen ook speciale aandacht krijgt.</p> <p>Aanvullend op de schadeafhandeling loopt onder regie van de provincie sinds vorig jaar de uitvoering van het integrale Agroprogramma. Met het Agroprogramma worden agrariërs,</p>

			die kampen met gestapelde (aardbevings)problematiek, extra ondersteund. Hiervoor is 19 miljoen euro beschikbaar gesteld uit de bestuurlijke afspraken. Agrariërs krijgen persoonlijke ondersteuning van consulenten, indien nodig aangevuld met specifieke juridische, bouwkundige, landbouwkundige, planologische, sociaal-emotionele of bedrijfseconomische expertise. Hiermee kunnen agrariërs geholpen in hun contact met NCG en IMG en het in samenhang oplossen van al langer spelende kwesties als het gaat om schade, versterken en bredere problematiek (asbest, stikstof, ruimtelijk etc.).
72	202200367	Samenvatting zienswijze(n):	<p>Indiener stelt dat het ministerie van EZ zijn mandaat aan de Agrarische tafel dient te verlenen. Ook dient het pakket van ALLE agrarische schades meegenomen te worden voor schadecompensatie.</p> <p><i>Onderbouwing: Onze boerderij en woonplek is niet meer veilig! Het voldoet niet meer aan de Meidam norm van 10⁻⁵". Dit in tegenstelling tot wat de minister steeds uitdraagt. Wij dachten ons in een gelukkige positie zich te bevinden, door uitverkoren te zijn als een van de 6 pilot projecten, gestart en in het leven geroepen door de 'agrarische tafel', maar wederom mispoes. Zelfs na ruim 3 jaar na de oprichting heeft de 'agrarische tafel' nog steeds geen eigen mandaat dan wel beschikking gekregen over een eigen budget zoals destijds afgesproken, ten behoeve van schadeherstel voor agrarische ondernemers welke aardbevingsschade aan hun bedrijven hebben. Telkens maar weer een worst als gedupeerde voorgehouden te worden, waarna deze voor de zoveelste keer voor je neus wordt weggetrokken..... MENSONTEREND zoals er met ons wordt omgegaan!</i></p> <p><i>Het tekenen van het mandaat voor de 'Agrarische tafel' word telkens door het ministerie van EZ vooruitgeschoven. Zolang dit spelletje volgehouden word door het ministerie van EZ kan de Groningse landbouwsector er niet van uit gaan dat agrarische schades zullen worden opgelost. Hier dient terstond verandering in te komen door het mandaat aan de Agrarische tafel te verlenen door het ministerie van EZ. Ook dient het pakket van ALLE agrarische schades meegenomen te worden voor schadecompensatie. zoals in verschillende voorgaande winnings-/instemmings-/wijzigingsbesluiten heb ik al weergegeven welke dit zijn. U dient dit zelf terug te lezen welke dit zijn.</i></p>
		Antwoord	De Agrarische Tafel Groningen is overgaan in het Agrarisch Sectoroverleg Groningen (ASG) met vertegenwoordigers van Land- en Tuinbouworganisatie Nederland (LTO), Gronings Agrarisch Jongeren Kontakt (GrAJK), Nederlandse Akkerbouw Vakbond (NAV), Nederlandse

			<p>Melkveehouders Vakbond (NMV) en Stichting Boeren Belang Mijnbouwschade (BBM). Dit overlegorgaan bestaat uit sectororganisaties.</p> <p>Zie het antwoord op zienswijze nr. 71 voor de wijze waarop IMG schades beoordeelt aan agrarische bedrijven.</p> <p>IMG vergoedt schade aan mestkelders en is per september 2021 gestart met de hiervoor ontwikkelde mestkelderregeling. IMG bepaalt zijn werkwijze en heeft hiervoor deskundig advies ingewonnen. Aan de hand van deze regeling wordt de gevolgschade van boeren vergoed, niet het repareren/vernieuwen van de mestkelder. De reparatiekosten liggen een factor 1,25 of hoger ten opzichte van de daadwerkelijke schade die de boer lijdt. Deskundigen adviseren om, in lijn met het schadevergoedingsrecht, in die gevallen de gevolgschade (bedrijfsschade) te vergoeden.</p>
73	202200367	Samenvatting zienswijze(n):	<p>Indiener stelt dat alle schades als gevolg van de gaswinning voor compensatie open dienen te staan. Dit dient de minister al in dit winningsbesluit mogelijk te maken.</p> <p><i>Onderbouwing: Nieuw in de huidige situatie is het nationale stikstofprobleem waarvoor de landbouw onterecht, tot nu toe als enige, voor dient op te draaien/bloeden. In de 'Startnotitie Stikstof (Startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied) valt te lezen dat het GEBRUIK van de grond, zal gaan afhangen van wat het bodemsysteem of het watersysteem 'aan kan'! Tezamen met het 7^e Nederlandse actieprogramma voor de nitraatrichtlijn, zijn wij als landbouwend Groningen slechter af dan in de rest van Nederland.</i></p> <p><i>Onze gronden zijn een halve meter door de gaswinning gezakt, en door minder tegendruk van het bovenliggende zoetwaterpakket heeft zoute kwel vanuit de ondergrond meer kans om naar het oppervlak te geraken.</i></p> <p><i>Beregeningsverboden zullen daardoor eerder worden uitgevaardigd zodat gewassen in droge periodes minder opbrengst zullen gaan geven. En navenant minder inkomen en concurrentiekracht van de Groningse landbouw. Voedingsstoffen zullen niet ten volle door de gewassen worden opgenomen en uiteindelijk in het oppervlaktewater terecht komen waarop het 7^e Nederlandse actieprogramma voor de nitraatlijn toezicht houdt. Bij teveel belasting van het oppervlaktewater met nitraat zal zoals te lezen valt in de startnotitie</i></p>

			<p><i>stikstof het GEBRUIK van het agrarisch land aangepast moeten worden aan wat het bodemsysteem of watersysteem 'aan kan'!</i></p> <p><i>Dit zal inhouden dat er agrarische gebruiksverboden voor de grond zullen gaan komen. Niet alleen in droge perioden zal dit probleem zich voor doen, maar door ongelijke zakking bepaalde gronden ieder jaar. Door de (ongelijke) daling van de bodem door de gaswinning (Het daalt niet in komvorm gelijkmatig zoals het ministerie van EZ ons wil doen geloven, welke aan te tonen is door meerdere gewijzigde peilbesluiten binnen relatief kleine gebieden in het Groningenveld), zullen de agrarische productiegronden in waarde dalen. Ook ontstaan er exploitatieverliezen bij de agrarische bedrijven door gewijzigd gebruik. Alle voornoemde schades (en nog enkele meer) als gevolg van de gaswinning dienen voor compensatie open te staan. Dit dient de minister al in dit winningsbesluit mogelijk te maken! Het principe de vervuiler betaald, gaat hier ook op. Echter wel met dien verstande dat de primaire oorzaak van de vervuiling nu niet bij de landbouw ligt, maar bij de gasonttrekking van de ondergrond.</i></p> <p><i>Een goed instrument is om een MER plicht in dit winningsbesluit op te nemen. Hierdoor kan latere schade ook duidelijk inzichtelijk worden gemaakt voor de gedupeerden, zodat niet de Groningse landbouw in zijn algemeenheid WEER de wrange vruchten mag dragen voor een Nationaal probleem. Dit sluit tevens goed aan zoals valt te lezen in de Startnotitie Stikstof, dat iedere verandering van gebruik van de grond, onderhevig zal moeten zijn aan een MER plicht.</i></p> <p><i>Het liefst zien wij als agrarische sector dat er geen enkele kuub gas meer wordt gewonnen. Tot nu toe is nog geen enkele agrarische schade opgelost, dan wel naar tevredenheid opgelost. (mestkelders worden niet vergoed. Drainage wordt niet vergoed, evenals meerdere gevolgen van daling van de gronden. Waardedaling gronden, exploitatieverliezen door ontnomen productierechten tijdens ongunstige peildatums, etc.). Tot nu toe is de overheid EEN DIEF MET EEN HOGE HOED OP gebleken, en kan niet verondersteld worden dat schade die de extra gaswinning met dit instemmingsbesluit teweegbrengt, ook inderdaad zal worden vergoed. Het is daarom ook wenselijk dat voornoemde scenario's ook inderdaad in dit vaststellingsbesluit goed en duidelijk afgeschermd worden met een afdoende mogelijkheid tot schadecompensatie voor de gedupeerden.</i></p>
		Antwoord	Het antwoord op deze zienswijze is te vinden bij het antwoord op zienswijze nr. 71 en nr. 72.

6b. Subjectieve veiligheid, gezondheidsklachten en perspectief

	Registratienr. zienswijze(n)	Samenvatting	Tekst
74	202200321 202200330 202200337 202200340 202200341 202200342 202200345 202200346 202200352 202200364 202200368 202200369 202200373	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener vindt gelet op het risico van maatschappelijke ontwrichting dat de staatsecretaris vast moet houden aan het regime niet meer dan nodig en te bepalen dat 1,7 miljard Nm³ gas gewonnen mag worden. Daarnaast vindt indiener dat de staatssecretaris zich moet blijven inzetten richting een versnelde sluiting van het Groningenveld, ondank de huidige geopolitieke ontwikkelingen.</p> <p><i>Onderbouwing: om de belangrijkste oorzaak van maatschappelijke ontwrichting (waaronder gezondheidsklachten en onveiligheidsgevoelens) als gevolg van schadeproblematiek weg te nemen, hebben wij u eerder geadviseerd om duidelijk te zijn over de beëindigingstermijn van de winning uit het Groningenveld in 2023. Daarnaast hebben wij u meegegeven om de wet 'Wat na nul' zo snel mogelijk aan de Tweede Kamer aan te bieden, waarmee de situatie in de laatste periode van de inzet van het Groningenveld en de sluiting daarvan ook juridisch is vastgelegd met speciale aandacht voor de veiligheid en overgebleven verplichtingen van de NAM.</i></p> <p><i>Ondanks de huidige geopolitieke omstandigheden en de onzekerheden die bestaan rond de beschikbaarheid van geïmporteerd gas geeft u in uw ontwerpbesluit aan te willen vasthouden aan het zo snel mogelijk beëindigen van de winning uit het Groningenveld. Wij roepen u op hieraan vast te blijven houden. Het beëindigen van gaswinning uit het Groningenveld is niet alleen nodig vanwege de veiligheidsrisico's, maar ook vanwege de impact die het heeft op de (geestelijke) gezondheid van bewoners.</i></p> <p><i>Met de aanstaande sluiting van het Groningenveld en het uitgangspunt dat het Groningenveld binnenkort alleen nog noodzakelijk is voor het operationeel houden van een aantal productielocaties en niet langer bepalend is voor de leveringszekerheid, wordt een volgende stap gezet om de veiligheid in Groningen te verbeteren. Tegelijkertijd zijn de problemen hiermee nog lang niet voorbij. Ook nu we het einde van winning uit het Groningenveld naderen, vragen wij uw verscherpte aandacht voor de maatschappelijke gevolgen van de gaswinning en gerelateerde problematiek.</i></p>
		Antwoord	Het antwoord op deze zienswijze is te vinden bij de reactie op zienswijze nr. 28 en nr. 29.

75	202200321 202200330 202200337 202200340 202200341 202200342 202200345 202200346 202200352 202200364 202200368 202200369 202200373	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener vindt, gelet op het risico van maatschappelijke ontwrichting, dat de staatsecretaris concrete maatregelen moet nemen zoals die vanuit de regio zijn aangedragen voor onder meer sociale ondersteuning en de agrarische sector. Bovendien vindt indiener dat de effecten van gaswinning op maatschappelijke ontwrichting voortdurend moet worden gemonitord zodat er slagvaardig concrete en passende maatregelen genomen kunnen worden.</p> <p><i>Onderbouwing: Gaswinning is méér dan het technische proces, schadeafhandeling en versterking. Voor veel bewoners en hun kinderen heeft het een enorme impact op hun leven. De winning van gas raakt inwoners in het hart. De openbare verhoren in het kader van 'de parlementaire enquête aardgaswinning Groningen' hebben dit recentelijk wederom zichtbaar gemaakt. Het draagvlak voor mijnbouwactiviteiten in de regio en het vertrouwen in overheidshandelen staat met de aanhoudende winning en gerelateerde problematiek nog steeds onder druk. De kinderen in het aardbevingsgebied groeien op met de problemen en wantrouwen in de overheid. Wij zien ook dat bewoners met cumulatie van problemen worden geconfronteerd: door coronamaatregelen moesten zij bijvoorbeeld verblijven in een (potentieel) onveilige woning. Wij verwachten dat gaswinningsproblematiek in combinatie met de stikstofproblematiek een zware wissel trekt op de agrarische sector in Groningen. Het is dan ook van groot belang dat het agroprogramma agrariërs nu snel daadwerkelijk kan helpen. Daarvoor is, zoals wij als regio hebben gevraagd, medewerking en geld van onder meer uw ministerie nodig. Zoals u zegt: een overheid die resultaten levert.</i></p> <p><i>U neemt verschillende maatregelen voor het beperken van de impact op sociale veiligheid gezondheid en maatschappelijke onrust. Echter wordt er aan de inwoners van Groningen al jaren verbetering, versnelling en een toekomstperspectief beloofd. In uw ontwerpbesluit erkent u dat bewoners vooral behoefte hebben aan een overheid die resultaten levert: meer oog voor de menselijke maat, meer snelheid in de uitvoering en betere communicatie. Dit hebben wij u ook geadviseerd in mei 2022. Toch zien wij dat u weinig van onze adviezen overneemt en weinig concreet maakt wat u nu gaat doen. Daarmee worden de problemen niet opgelost en de emotionele belasting van onze inwoners niet verminderd.</i></p> <p><i>Eén van de maatregelen die u neemt is dat u budget beschikbaar stelt voor geestelijke en emotionele ondersteuning van bewoners. Alhoewel dat positief is, heeft u het regionale voorstel op het gebied van sociale en gezondheidsondersteuning verder niet gehonoreerd. Wij vinden dat u dit moet heroverwegen.</i></p>
----	---	-------------------------------	---

			<p><i>Wij verzoeken u om de wetswijziging waarmee ook schade door bodembeweging door activiteiten bij de UGS Grijpskerk onder het wettelijk bewijsvermoeden valt, voortvarend ter hand te nemen. Bewoners moeten snel weten waar zij aan toe zijn. Dit voorkomt dat ook voor deze bewoners maatschappelijke onrust toeneemt.</i></p>
		Antwoord	<p>De staatssecretaris erkent de enorme impact van de gaswinning op bewoners en hun kinderen. Monitoring van deze impact vindt onder andere plaats door het onderzoeksprogramma van Gronings Perspectief. Eind 2020 is besloten het onderzoek van het Gronings Perspectief te verlengen. Paragraaf 5.6.3 van het vaststellingsbesluit verwijst ook naar onderzoeksresultaten waaruit blijkt dat inwoners van Groningen gezondheidsklachten of stress ervaren als gevolg van de onzekerheid over de versterkingsopgave, de wachttijden voor schadeafhandelingen en lange en veranderende bureaucratische procedures in het algemeen. De staatssecretaris herkent dit beeld ook uit de gesprekken die hij tijdens zijn werkbezoeken voert met bewoners. Hij werkt aan een actieplan geestelijke gezondheid, met specifieke aandacht voor kinderen. Hierin betreft hij ook de verschillende acties en steunpunten die er momenteel zijn voor geestelijke en emotionele ondersteuning van bewoners. Bij zijn aantreden heeft de staatssecretaris ook nadrukkelijk de opdracht aan de overheid zelf genoemd om het beleid en de uitvoering van het beleid te verbeteren. Met de dorpenaanpak doet hij kennis en ervaring op om zicht te krijgen op de nodige maatregelen om de totale versterkingsoperatie te verbeteren. Hij zal de Tweede Kamer regelmatig informeren over de voortgang. Ook het agroprogramma heeft de aandacht van de staatssecretaris. Hierover vindt in het najaar bestuurlijk overleg plaats.</p>
76	202200367	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat al jaren lokale ontwrichting in Groningse gezinnen en bedrijven plaatsvindt</p> <p><i>Onderbouwing: Wij als gezin zitten nog steeds, en zijn de afgelopen ca 9 jaar, door een diep dal gegaan. Door de niet aflatende 'terreur' van de overheid jegens ons als gezin, door over individuele belangen van burgers heen te stappen ten faveure van het zogenaamde nationaal belang heeft men ons ten diepste beschadigd. Ik lees bij 'de rechten van het kind' dat de minister de belangen van andere volwassenen en kinderen, wonende in Nederland, ...niet heeft vergeten door de gaswinning niet abrupt te hebben gestopt! Ontwrichting van de maatschappij is zodoende voorkomen.</i></p>

			<p><i>De minister heeft de belangen van de Groningers nauwkeurig afgewogen tegenover een mogelijke ontwrichting van de maatschappij in geval van een gasleverantietekort. Er wordt zelfs geschermd dat dit ondersteund wordt door de uitspraken van de Raad van State, aangezien deze de winnings-/instemmingsbesluiten van 2018-2019, 2019-2020, 2020-2021 in tact heeft gelaten.</i></p> <p><i>Werkelijk misselijkmakend om dit als gedupeerde te moeten lezen. De uitspraken van de Raad van State wren gelieerd aan een vermindering en stopzetting van de gasexploitatie in het Groningerveld. Met de huidige 9 miljard kuub te winnen gas is daar niet aan voldaan! Tevens geeft de minister nog steeds geen definitieve einddatum voor de gaswinning kenbaar gemaakt. Een verlenging en verhoging van de gasproductie is zelfs meer plausibel!</i></p> <p><i>Ook gaat de minister voorbij aan de uitspraak van de Raad van State van dit gasjaar 2021-2022, welke nog niet uitgesproken is. We wachten nog op de uitspraak, en deze kan nog wel eens heel anders zijn dan verwacht, aangezien nieuw wetenschappelijk onderzoek heeft uitgewezen dat er ca 16 mensen jaarlijks aan de gevolgen van stress van de gevolgen van de gaswinning overlijden.</i></p> <p><i>De minister schijnt niet te beseffen dat een maatschappelijke ontwrichting door een gasleverantietekort zich nog NOOIT heeft voorgedaan in Nederland, maar dat de LOKALE ONTWRICHTING in Groningse gezinnen en bedrijven AL WEL ETTERLUKE JAREN PLAATS VINDT!</i></p>
		Antwoord	<p>De staatssecretaris erkent de enorme impact van de gaswinning op individuele bewoners en hun kinderen. Zoals ook genoemd in paragraaf 5.6.3 van het vaststellingsbesluit, ziet de staatssecretaris dat de overheid te lang tegenover in plaats van naast bewoners leek te staan. Paragraaf 5.6.3 van het vaststellingsbesluit verwijst daarbij ook naar onderzoeksresultaten waaruit blijkt dat inwoners van Groningen gezondheidsklachten of stress ervaren als gevolg van de onzekerheid over de versterkingsopgave, de wachttijden voor schadeafhandelingen en lange en veranderende bureaucratische procedures in het algemeen. De staatssecretaris herkent dit beeld bovendien uit de gesprekken die hij tijdens zijn werkbezoeken voert met bewoners. Deze impact is meegewogen in het afwegingskader. De uitwerking hiervan is terug te lezen in hoofdstuk 6 van het vaststellingsbesluit.</p>

77	202200370	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat een groot deel van de (psychische) gezondheidsklachten bij bewoners in grote mate toegerekend kan worden aan het gevoel van onveiligheid dat zij beleven, door de procedurele stress van meervoudige schademeldingen en versterkingsmaatregelen en door de voortdurende dreigingen van aardbevingen in samenhang met het feit dat de woningen nog niet zijn versterkt.</p> <p><i>Onderbouwing: Volgens GBB moeten die bezwaren samengenomen worden met de verhoogde ingeschatte seismische dreiging. Het gevoel van onveiligheid wordt bij elke aardbeving sterker en zal leiden tot meer en grotere gezondheidsklachten. Daarbij komt ook dat bewoners niet tot nauwelijks bij de operationele strategie worden betrokken. GBB heeft hiervoor al genoemd dat meer structurele ondersteuning moet worden geboden aan bewoners die in het versterkingstraject zitten. Dat zal ten goede komen aan de snelheid en veiligheid van de versterkingsoperatie en het voorkomen van maatschappelijke ontwrichting.</i></p> <p><i>GBB acht het van groot belang dat de staatssecretaris de gezondheid van de bewoners meeneemt in zijn besluitvorming. In het ontwerp-vaststellingsbesluit wordt daar onvoldoende rekening mee gehouden, en GBB verzoekt u in het bijzonder met oplossingen en/of maatregelen te komen voor de genoemde gezondheidsklachten in het definitieve vaststellingsbesluit, om die in de toekomst te kunnen verminderen en voorkomen.</i></p>
		Antwoord	<p>De staatssecretaris erkent de enorme impact van de gaswinning op bewoners en hun kinderen. Monitoring van deze impact vindt onder andere plaats door het onderzoeksprogramma van Gronings Perspectief. Eind 2020 is besloten het onderzoek van het Gronings Perspectief te verlengen. Paragraaf 5.6.3 van het vaststellingsbesluit verwijst ook naar onderzoeksresultaten waaruit blijkt dat inwoners van Groningen gezondheidsklachten of stress ervaren als gevolg van de onzekerheid over de versterkingsopgave, de wachttijden voor schadeafhandelingen en lange en veranderende bureaucratische procedures in het algemeen. De staatssecretaris herkent dit beeld ook uit de gesprekken die hij tijdens zijn werkbezoeken voert met bewoners. Hij werkt aan een actieplan geestelijke gezondheid, met specifieke aandacht voor kinderen. Hierin betreft hij ook de verschillende acties en steunpunten die er momenteel zijn voor geestelijke en emotionele ondersteuning van bewoners. Bij zijn aantreden heeft de staatssecretaris ook nadrukkelijk de opdracht aan de overheid zelf genoemd om het beleid en de uitvoering van het beleid te verbeteren. Met de dorpenaanpak doet hij kennis en ervaring op om zicht te krijgen op de nodige maatregelen om de totale versterkingsoperatie te verbeteren. Hij zal de Tweede Kamer regelmatig informeren over de voortgang.</p>

7. Grondrechten

	Registratienr. zienswijze(n)	Samenvatting	Tekst
78	202200319	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat het besluit en diens gevolgen in strijd zijn met het EVRM, de Mijnbouwwet en de Nederlandse Grondwet.</p> <p><i>Onderbouwing: De besluiten, en de gevolgen van deze besluiten, zorgen voor een onrechtmatige daad doordat de woon- en leefveiligheid van burgers in Noord-Nederland onvoldoende gewaarborgd wordt door de overheid en de overheid hiermee in conflict is met het EVRM, de Mijnbouwwet, en de Nederlandse Grondwet.</i></p>
		Antwoord	<p>Het wettelijk kader waarbinnen het vaststellingsbesluit door de staatssecretaris kan worden genomen, staat beschreven in artikel 52d, tweede lid, van de Mijnbouwwet. Bij de vaststelling van de operationele strategie dient de staatssecretaris het veiligheidsbelang en het maatschappelijk belang dat verbonden is aan het niet kunnen voorzien van eindafnemers van de benodigde hoeveelheid laagcalorisch gas te betrekken. Daarbij kijkt de staatssecretaris in het bijzonder naar enkele criteria (zie artikel 52d, tweede lid). De criteria en afweging zijn in het ontwerpvaststellingsbesluit beschreven in respectievelijk hoofdstuk 5 en 6. Het besluit inzake de gaswinning levert evenmin strijd op met de Nederlandse Grondwet of met het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM).</p>

8. Overig

	Registratienr. zienswijze(n)	Samenvatting	Tekst
79	202200319	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener is van mening dat de gasopbrengsten oneerlijk verdeeld worden tussen Noord-Nederland en elders, en dat de overheid hier niet transparant over is.</p> <p>Onderbouwing: <i>De lusten en lasten worden niet eerlijk verdeeld. Tot op heden heeft de overheid nog steeds geen transparante inzage gegeven in welke mate en hoe gasopbrengsten verdeeld zijn geworden naar commerciële bedrijven, en/of diverse overheidsuitgaven en -projecten, opgesplitst naar bestedingen in Noord-Nederland versus elders.</i></p>
		Antwoord	De gasbaten worden niet geormerkt voor een specifieke regio, ook niet Noord-Nederland. Daardoor is er geen uitsplitsing van bestedingen in Noord-Nederland en elders.
80	202200355	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat de theoretische modellen beoordeeld moeten worden op wat het zijn: modellen en dus geen waarheid of feit. Indiener vraagt om meer en beter onderzoek doen naar wat zich werkelijk afspeelt in de bodem waar winning of vulling plaatsvindt (dus ook de kleine gasvelden).</p> <p>Onderbouwing: <i>In uw ontwerp-vaststellingsbesluit geeft u aan dat er in het gasjaar 2022-2023 2,8 miljard Nm³ gewonnen mag worden, eventueel opgehoogd met 1,5 miljard Nm³. De 2,8 miljard Nm³ hangt samen met uw besluit om elf productielocaties operationeel te houden. Bij het open houden van minder locaties zou de minimumflow 1,7 miljard Nm³ kunnen zijn. U kiest voor de 2,8 miljard Nm³, omdat volgens de theoretische berekening van SodM het voor de veiligheid niet uitmaakt of het 2,8 of 1,7 miljard Nm³ is. Volgens de theoretische berekeningen die gehanteerd worden, zou het aantal aardbevingen ook af moeten nemen. "Met de bevingen in oktober en november 2021 is het verwachte aantal bevingen met een magnitude van 1,5 of hoger voor het gasjaar 2021/2022 reeds bereikt, namelijk 6". Dit is al de derde keer dat het aantal hoger is dan het theoretisch voorspelde aantal.</i></p>
		Antwoord	Modelresultaten zijn verwachtingen. De daadwerkelijke gevolgen van mijnbouwactiviteiten worden altijd nauwkeurig gemonitord. Aardbevingen worden gemeten met het KNMI-meetnetwerk en bodemdaling met waterpassingen en satellietmetingen. Op basis van de

			<p>SDRA resultaten was het de verwachting dat de seismiciteit in het Groningenveld zou afnemen als gevolg van de afbouw van de gaswinning. Uit statistische onderzoek van KNMI naar de geregistreerde aardbevingen blijkt dat de afname ook daadwerkelijk plaatsvindt: sinds 2015 nemen de aardbevingen in aantal en magnitude af.</p> <p>Tegelijkertijd zijn er onzekerheden rondom de modelverwachtingen en passen de verwachtingen niet altijd precies bij de werkelijkheid. Om goed met onzekerheden om te gaan worden resultaten gerapporteerd met een gemiddelde verwachting en een bandbreedte van de verwachting. Zo worden voor gasjaar 2022-2023 gemiddeld vijf aardbevingen met een kracht van 1,5 of hoger op de schaal van Richter verwacht en is de onzekerheidsbandbreedte één tot tien aardbevingen. Met uitzondering van gasjaar 2019-2020 valt tot nu toe het aantal waargenomen aardbevingen binnen de bandbreedte van de modelverwachting.</p> <p>Om de modellen beter bij de werkelijkheid te laten aansluiten wordt er continu onderzoek gedaan. Naast de onderzoeken van NAM en TNO zijn er onderzoeksprogramma's om de kennis van de ondergrond te vergroten. Zo is er het KEM dat zich richt op het vergoten van het inzicht in de mogelijke dreigingen en risico's van mijnbouwactiviteiten in Nederland. Daarnaast is er het Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) programma DeepNL. Dit onderzoeksprogramma beoogt het fundamentele begrip van de dynamiek van de diepe ondergrond onder invloed van menselijk ingrijpen te verbeteren.</p>
81	202200355	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener verzoekt om niet in te zetten op extra boringen en gaswinning uit de kleine velden of de Noordzee, maar verdere inzet op de transitie naar schone en alternatieve vormen van energieopwekking en van de grootverbruikers en verdiemers (van fossiele brandstoffen) een actieve bijdrage en investering vragen.</p> <p>Onderbouwing: <i>Waar ik mij ook zorgen over maak, is uw verwijzing naar twee Kamerbrieven als antwoord op de vragen van onder andere de lokale overheden over de gaswinning en vulling van kleine velden. Uit deze brieven maak ik op dat de kleine en nieuwe velden wel degelijk de verminderde gaswinning uit het Groningenveld moeten compenseren. Zo staat in Kamerstukken II 2021/22, 29023, nr. 283 onder het kopje Extra gasproductie kleine velden: "De toekomstige winning uit Nederlandse kleine velden is de komende decennia in grote mate afhankelijk van winning uit nog te ontdekken voorkomens. Het tempo van het aantal exploratieboringen is daarbij van grote invloed. In het geval dat er een driemaal hogere boorinspanning zou zijn dan het huidige niveau</i></p>

			<p><i>(jaarlijks 12 op zee, 3 op land), is de verwachte gaswinning tot en met 2045 bijna tweemaal hoger. Het kabinet wil voorkomen dat de productie uit Nederlandse kleine velden sneller daalt dan de Nederlandse vraag naar aardgas want daardoor zou de importafhankelijkheid verder toenemen". In deze brief worden ook alle andere maatregelen, zoals bijvoorbeeld de vraagreductie m.b.t de bebouwde omgeving, genoemd. Deze vraagreductie staat echter niet los van andere ontwikkelingen (en dus dossiers), zoals een oplossing voor het stikstofdossier. Wat ik vooral duidelijk wil maken, dat is dat er dus ook en wel degelijk een verband is tussen het verminderen van de gaswinning in het Groningenveld en de winning uit de kleine (of nieuwe) velden. Als u de lokale overheden en inwoners serieus neemt, dan moet u deze samenhang erkennen evenals de gevolgen en consequenties die uit deze samenhang voortkomen. De afgelopen jaren is herhaaldelijk gevraagd (door o.a. de gemeente Westerkwartier) om betere monitoring van de kleine gasvelden. Nu het plan is om meer te gas te winnen (of vullen) uit de kleine (of nieuwe) velden, gaat er dan ook beter gemonitord worden?</i></p>
		Antwoord	<p>De inval van Rusland in Oekraïne heeft naast de gevolgen voor de veiligheid in Europa ook een grote impact op de leveringszekerheid van aardgas in Europa. Consumenten, bedrijven en maatschappelijke organisaties hebben te maken met sterk gestegen gasprijzen en er zijn zorgen over de gasvoorraden voor de komende winter. Het kabinet vindt het cruciaal om zorg te dragen voor de leveringszekerheid en doet dit langs drie lijnen. Allereerst wordt ingezet op besparing. Zo is onlangs de publiekscampagne 'Zet ook de knop om' gestart. In de eerste vijf maanden van dit jaar zien we een reductie van het gebruik van aardgas van ongeveer 25 tot 33%. Daarnaast wordt sterk ingezet op de opwek van duurzame energie. Een voorbeeld hiervan is het voornemen om tot 2030 de capaciteit van energie van wind op zee te verdubbelen.</p> <p>Tot slot zal er ook een gedeelte fossiele energie door andere fossiele energie vervangen moeten worden. Het kabinet kiest er daarbij voor om de daling van de binnenlandse productie van aardgas op de Noordzee af te remmen, de zogenoemde versnelling. Gas gewonnen in Nederland vervangt de import van fossiele energie uit andere landen. Eigen geproduceerd gas op de Noordzee heeft als voordeel dat het een aanzienlijk lager niveau van uitstoot van broeikasgassen kent dan geïmporteerd gas. Het belang van aardgas zal in lijn met de klimaatambities structureel en zo snel als mogelijk moeten afnemen maar ook dan zal er nog geruime tijd een zekere behoefte aan gas in de energievoorziening blijven bestaan. De energietransitie is namelijk niet van de ene op de andere dag geregeld. Voorop blijft staan dat ook bij een versnelling de gaswinning op de Noordzee veilig en verantwoord moet plaatsvinden voor mens, natuur en milieu. De mogelijke effecten van</p>

			<p>nieuwe gaswinningsprojecten op de Noordzee zullen vooraf getoetst worden. Daarnaast worden tijdens de gaswinning op de Noordzee mogelijke effecten, zoals bodembeweging, op grond van de Mijnbouwwet gemonitord. Per project wordt bepaald wat nodig is om de effecten goed in de gaten te houden, zodat projecten bij onvoorziene negatieve effecten voor mens, natuur of milieu waar nodig kunnen worden aangepast of stilgelegd.</p>
82	202200367	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener stelt dat alle argumenten, aanbevelingen en zorgen van zijn vorige zienswijzen ook meegenomen moeten worden in dit vaststellingbesluit.</p> <p><i>Onderbouwing: Al mijn aangevoerde argumenten van voorgaande winningsbesluiten/vaststellingsbesluiten/wijzigingsbesluiten dienen door U ook meegenomen te worden in deze zienswijze als zijnde hier op papier gezet, aangezien er niks veranderd is in onze penibele woon-/leefsituatie door de gevolgen van de gaswinning veroorzaakt. U bent hier zelf hoofdelijk verantwoordelijk/aansprakelijk voor, om dit met deze zienswijze mee te nemen. Voor aanvullende informatie zijn wij natuurlijk altijd genegen om dit te geven en zijn wij daarvoor dan ook bereikbaar.</i></p>
		Antwoord	<p>De zienswijzen die voor eerdere vaststellingsbesluit zijn ingediend, zijn ten behoeve van die besluiten meegewogen. Voor het huidige vaststellingsbesluit zijn de relevante onderdelen gezien.</p>
83	202200367	Samenvatting zienswijze(n)	<p>Indiener gaat ervan uit dat deze zienswijze ongewijzigd wordt meegenomen in het definitief vaststellingsbesluit.</p> <p><i>Onderbouwing: Mocht dit niet Uw voorkeur hebben, dan staan wij open voor beslechting. U weet dat met de 'NOx zaak', van de 23 maatwerkbesluiten, welke nog onder de rechter ligt, U onder het milieurecht thans illegaal aan het winnen bent in het Groningen veld.</i></p> <p><i>Ook op herhaald verzoek heeft U nooit gereageerd op de door ons opgevraagde informatie over de status van de maatwerkvergunningen van de 23 productielocaties. Dit terwijl U dit wel verplicht bent onder de Aarhus uitspraak.</i></p> <p><i>BIJ DEZE; vraag ik U Staatssecretaris Vijlbrief ten derde male, om de door mij opgevraagde informatie binnen twee weken vanaf heden aan mij op te sturen! (Terug te vinden in ons bezwaar van het instemmingsbesluit Groningen Gasveld 2021-2022.)</i></p>

		Antwoord	Alle zienswijzen worden behandeld in de nota van antwoord die bij het definitieve vaststellingsbesluit wordt gevoegd. Er is geen sprake van illegale winning uit het Groningenveld. De zaak over de maatwerkvoorschriften is onder de hoger beroepsrechter en er is geen uitspraak waaruit blijkt dat er sprake zou zijn van strijd met de milieuvoorschriften. In 2019 zijn er 23 maatwerkvoorschriften op grond van het Activiteitenbesluit genomen. De opgevraagde informatie hierover is in 2019 verstrekt ter voorbereiding voor de betreffende zaak. Voor de nieuw te nemen besluiten wordt de informatie binnenkort verstrekt.
--	--	----------	---